Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

ERIK LASSEN

H.C. Andersen og de Kongelige

CICERO

H.C. ANDERSEN
OG DE KONGELIGE

Erik Lassen

H.C. ANDERSEN OG DE KONGELIGE

CICERO

Copyright © 1996 by Erik Lassen
Tryk: Nørhaven A/S, Viborg
Tilrettelægning: Niels Bøje Ziegler
ISBN 87-7714-231-4
Første udgave 1996

INDHOLD

Indledning 7

Napoleon 9

Frederik den Sjette 25

Christian den Ottende 32

Prins og konge 32

Hoffet i Athen 37

Kongen skatter kunsten 42

Weimar 44

Kongeparrets gæst på Föhr 47

Flere tyske hoffer 50

Sæsonens løve i London 61

Kongens sidste år 64

Frederik den Syvende 67

Tronskifte og grundlov 67

I Sverige hos kong Oscar 71

Weimar under og efter krigen 75

Kong Max 79

Weimar 83

Kongen og grevinden
– rejser til tyske hoffer 86
Kongens død og eftermæle 96
Christian den Niende 100
I det Gule Palæ 100
Hos kong Karl i Stockholm 108
Hos kongefamilien på Amalienborg,
Bernstorff og Fredensborg 111
Rejsen til Portugal 113
Henvisninger til litteratur 122
Register 124

INDLEDNING

H.C. Andersen og de Kongelige bør læses med det gran af salt, at alt er set og hørt med hans øje og øre, undtagen første kapitel. Andersen havde aldrig set Napoleon „sin Barndoms og sit Hjertes Helt". Hvorledes de kongelige opfattede ham og omtalte ham, når han bukkende og baglæns gik ud ad døren, ved vi ikke, men hvorfor ikke formode, at de høje herskaber, ligesom værtsfolkene på herregårdene, satte megen pris på hans underholdning, hans glimrende højtlæsning og hans standsmæssige optræden, altid tro mod sin fattige fødsel og barndom.

Bogen er delt i fem kapitler: Napoleon og de fire danske konger, som Andersen kendte og traf. De andre besøg hos konger og fyrster følger i rigtig tidsfølge under de danske konger med særlige titler som underafsnit.

I H.C. Andersens eventyr er der konger og dronninger, prinser og prinsesser, dyndkonger, havkonger, kongen i Elverhøj og en musekonge. Nogle er gode, færre onde, men ingen har den mindste lighed med de kongelige og fyrstelige højheder, digteren kendte fra det virkelige liv. Der optræder også to kejsere, Kinas i *Nattergalen* og en anden i det skæmtsomme, brillante *Kejserens nye Klæder*. Den kejserlige censur i Rusland forbød en oversættelse af det sidste eventyr, fordi det kunne bringe en kejsers aura i et komisk lys. Forbuddet blev først ophævet for en halv snes år siden.

Nogle læsere vil måske undre sig over, at der er nok indhold i en hel bog om H.C. Andersen og de kongelige. Det kan man, set med nutidens øjne, godt forstå og finde endnu et vidnesbyrd om Andersens udskregne forfængelighed, underdanighed og uskrømtede glæde ved titler og dekorationer. Man tager nu fejl, hvis man tror, at danske i dag er mindre optaget af de kongelige og mindre glade for et ridderkors end H.C. Andersen. Det er vigtigt at erindre sig, at kongen eller en storfyrste dengang spillede en større rolle i nådes-

bevisninger end nu om stunder. Monarkerne var ærens kilde, så længe enevælden varede, og den varede længere ved de tyske hoffer end i Danmark. Fyrsten var ikke blot ærens kilde med rang, titler, stjerner og kors, han sad også på pengekassen. Det var Frederik 6. og Christian 8., som gav skoleelev, student og vordende digter penge til at rejse og leve for; senere, under forfatningen, kom han på finansloven og begyndte selv at tjene godt. Han kom til verden under enevælden, og såvel Christian 9. som Frederik 8. var født under absolutismen. Ordensdekorationer var udelukkende den enevældige fyrstes gebet, først efter 1849 begyndte ministeriet at blande sig i Frederik 7.s udnævnelser og ordenstildelinger, især hvis de havde en politisk overtone. Det havde H.C. Andersens ikke.

Læsere af bogen må ikke forvente, at Andersen er indiskret, hverken i breve eller dagbog, om de mange hoffer, han gæstede. Han kunne godt sladre lidt hos Collins, uforbederligt snakkehoved som han var, men greb han pennen, var han diskret. Mellem venner af borgerskabet kan han godt have hørt et og andet eller fået et brev om en skandale. To forhold bandt hans mund. Hans kyske ømfindtlighed over for det andet køn, hvilket ikke udelukkede forelskelser, og den udbredte opfattelse, at kongelige personer, dog kun de mandlige, var undtaget den kønslige moral, som myndighederne søgte at pålægge rigets undersåtter. Elskerinder var en part af fyrstens magt, vælde og uafhængighed. Han stod ikke til regnskab over for andre end Gud, og selv var han Herrens salvede. Flere af de oldenborgske kongers udskejelser er velkendt og populær læsning. Frederik 6. var den sidste danske konge, som holdt officiel maitresse, Christian 8. var meget kvindekær, men i dølgsmål, hans søn Frederik 7. derimod lasciv med forkærlighed for løse piger af lav herkomst. Da dronning Victoria kom på tronen i 1837, holdt dyden sit indtog på Windsor, femogtyve år senere med Christian 9. i det Gule Palæ.

NAPOLEON

Napoleons tilbagetog fra Moskva i 1812 og storarméens opløsning ændrede det politiske og militære billede i Europa. Danmark havde hidtil holdt med Frankrig. Slaget på Reden 1801, Københavns bombardement 1807 og ranet af flåden drev Frederik 6. i armene på kejseren. Efter nederlaget i Rusland var tiden moden til at nærme sig koalitionsmagterne, stærkt på Østrigs opfordring. Dog, betingelserne var for hårde. Den enevældige danske konge ønskede at holde sammen på riget og kunne ikke formås til at afstå selv en del af Norge; og at stille en dansk hær under kommando af Sveriges kronprins, den frafaldne, tidligere franske marskal Jean Baptiste Bernadotte; var uantageligt for en legitimist som Frederik 6.

Imidlertid vandt Napoleon i maj 1813 over de preussiske og russiske hære ved Lützen og Bautzen. Kong Frederik allierede sig med sejrherren trods uvilje i de kredse i tvillingeriget, der bekymrede sig over handelens nedgang under fastlandsspærringen og vel også mente, at Napoleons dage var talte. Frederik 6. erklærede dristigt Preussen, Rusland og Sverige krig og satte en division i beredskab. Under navnet Auxiliærkorpset 1813 blev tropperne underlagt det 13. franske armékorps ved marskal Davout i Hamburg, men fik som chef en dygtig militær, kongens svoger, prins Frederik af Hessen.

Blandt det fynske infanteris musketerer befandt sig friskomager Hans Andersen – H.C. Andersens far.

Inden den almindelige værnepligt blev indført under treårskrigen i 1849, var alle på landet fødte børn over ni år optaget i lægdsrullen. Det betød, at kun bønderkarle skulle springe soldat. En borger i Odense kunne dog lade sig hverve som stillingsmand for en bonde, der betalte sig fri, og det var just det, Hans Christians far og flere andre gjorde. Hvor mange penge han fik, vides ikke. I romanen *Kun en Spillemand* fra 1837 fortælles, at hovedpersonen, Christians far, tjente 1000 rigsdaler på den handel. At H.C. Andersen fortier den

måde, hans far lod sig hverve på, skyldes ikke, at skildringen „er helt paa Siden af Sandheden", som en kritisk kommentator påstår. Det er dog en frivillig sag, om man vil stille for en anden, selvom det bliver betalt. Grunden var, at Hans Andersen ville i krig på Frankrigs side. „Napoleon var hans Helt, hans Stigen forekom ham som det skjønneste Exempel til Efterlignelse --- Tropperne droge afsted han kunde ikke blive i Hjemmet – han vilde see Napoleon, han vilde i Krig" og håbede at komme hjem som løjtnant.

Af sted kom han i juni 1812. Hans kompagni lå i kvarter, senere i kantonnement på Fyn og blev først året efter overført til Holsten. Om Hans Andersen deltog i de forskellige fægtninger på begge sider af grænsen eller i det for de danske tropper ærefulde slag ved Sehested, vides ikke; det fynske infanteriregiments musketerkompagni var i ilden; måske var han allerede dengang syg.

Da våbenstilstanden blev sluttet den 14. december 1813 efter Napoleons afgørende nederlag ved Leipzig, havde Auxiliærkorpset udspillet sin rolle. Den 1. januar 1814 blev Hans Andersen hjemsendt og satte sig igen på sin skomagerstol. Hans udseende skal have været stærkt forandret. Sønnen huskede ham som en lille mand, blond, med et rundt ansigt; det var ikke fra sin far, H.C. Andersen havde sin højde og sine svære lemmer. Lidt over to år efter døde han, udslidt af det strabadserende feltliv på smalkost – skuffet. Soldatertjenesten havde været omsonst. Ved freden i Kiel gik hele Norge alligevel tabt, og Danmark forpligtede sig til at kæmpe mod Napoleon med et nyt hjælpekorps under den svenske kronprins' overkommando. – I *Mit Livs Eventyr* skrev Andersen, at hans far en morgen vågnede „i vilde Phantasier, talte om Felttog og om Napoleon; han troede at tage Ordre fra ham og at kommandere selv".

Sønnen arvede sin fars beundring for Napoleon, og den fulgte ham livet igennem. Herom handler dette afsnit.

H.C. Andersen var elleve år, da hans far døde, og moderen har næppe næret sønnens interesse for den franske kejser. I *Levnedsbogen* fra 1832 står der, at hun „yndede ikke de Militære". Under trængselsårene i København omtales Napoleon ikke, det var først i latinskolens historietimer om den franske revolution, at Andersen

Thorvaldsens buste af Napoleon 1. (Thorvaldsens Museum)

fattede „hvorledes af denne vilde Giæring de store Aander udvikle sig --- det var i denne Kamp Napoleon dannedes og steg", en overraskende moden mening af en skoledreng. En juleferie tilbragte han hos kommandørkaptajn P.F. Wulff i Søkadetakademiet på Amalienborg, og på hjemvejen til skolen i Slagelse mødte han i Roskilde en

fuld mand, „--- han vilde vise os sine Blesürer og hans Militaitet under Napoleon."

I maj 1826 blev hans rektor, Simon Meisling, forflyttet til Helsingør, og Andersen fulgte med. En tidligere officer, overlærer, krigsråd Christen Schjørring, læste historie i hans klasse. „Det var ellers komisk med hans Bitterhed mod to Mennesker, som han i enhver Time i ethvert Foredrag fik Leilighed til at snærte, nemlig 'Napoleon' og 'Oehlenschlæger'. – Saaledes sagde han: 'Napoleon var ikke blot ærgjærrig, men saa forfængelig! nu var denne Napoleon kun en lille bitte Mandsling, men vilde saa gjerne see stor ud. Da han nu skulde krones, lod han forskrive fire af de allermindste Mænd i hele Riget, som skulde staae ved Tronen og saa skulde de være sortklædt for ret at see smaae ud ved Siden af ham, saa kronede han sig 'je suis le grand!' og saa var han dog saa lille bitte!"

Om toget i Rusland fortalte læreren, at den store Napoleon forfaldt til drik. „Han drak Extract, saa stærk, at Generalerne dreiede sig om i Teltet og kastede det bort, da de ikke kunde fordøie det, 'O', vedblev han 'Napoleon leed ogsaa af saadan at forfalde, det rumlede lidt i hans Hjerne'."

„Jeg kom strax i Oposition mod ham, først og fremmest for Øehlenschlægers Skyld, thi endnu havde jeg intet ret Begreb om Napoleon, kun stod han for mig som den mærkeligste Mand i min Tid; min Fader havde været begeistret for ham, hjemme var han altid nævnet som en Gud."

I oktober 1828 gik H.C. Andersen op til studentereksamen, treogtyve år gammel. Ved en middag hos H.C. Ørsted traf han en ung Mand „der var forlegen og stille; jeg havde ikke seet ham før --- jeg spurgte ham ugeneert: 'Skal De med til Examen iaar!' – 'Jo'! sagde han med et lille Smil, 'jeg skal derop!' --- og saa var det Professoren, der skulde examinere mig i Mathematik, den dygtige, fortræffelige von Schmidten, der i sit Ydre, som bekjendt, var Napoleon saa lig, at Folk i Paris skulle have taget feil af de To ---."

Den tyske digter Heinrich Heine var også en stor beundrer af Napoleon. Hans berømte romance *Die Grenadiere* handler om to franske soldater, som vender tilbage fra fangenskab i Rusland:

Besiegt und zerschlagen das grosse Heer
Und der Kaiser, der Kaiser gefangen.

Det er uden for enhver tvivl, at H.C. Andersen har kendt digtet, kunne det sikkert udenad, ikke mindst sidste vers med de uforglemmelige strofer:

Dann reitet mein Kaiser wohl über mein Grab,
Viel Schwerter klirren und blitzen;
Dann steig' ich gewaffnet hervor aus dem Grab
Den Kaiser, den Kaiser zu chützen!

Heine er uefterlignelig, men det har ikke holdt Andersen tilbage fra at prøve sin lyriske åre på et lignende motiv fra kejserens krige. Digtet fra 1830, altså tre år før rejsen til Paris, hedder *Skildvagten*, og handler om en af Napoleons gamle soldater, der står vagt ved et palæ:

Ved Porten staaer en Graaskjæg i Gevær,
Engang han tiente i den store Keisers Hær ---

Soldaten mindes fortiden, Toulons befrielse:

Toulon var Fjendens, „Seir eller Død!"
Vi med vor yngste Officeer da svore,
Thi han – han var Napoleon den Store,
– Med ham gik Frankrigs yngste Helte-Flokke
Hen over Alpelandets Kjæmpe-Blokke

Felttoget i Rusland huskes:

„Mod Moskau! – Moskau!" høit han bød,
Men stolt det reiste sig i Flamme-Glød

Og tilbagetoget med overgangen over Berezina:

Det Vintren var, og ei Kosakkens Landse,
Der røved' Frankrig sine bedste Krandse,
Kun Iis og Snee stod for vort matte Blik;
Jeg saae at Neglene fra Kjødet gik ---
– Jeg blandt de Saarede paa Vognen laae;
Mit usle Liv jeg ikke vilde miste! ---
– Stærk Strømmen gik, tynd Isen var paa Vandet,
Hver Vogn, hver Hest vi synke saae; ---
– Jeg styrted' mig fra Vognen i min Smerte,
Men Isen brast; --- dog Strømmen hæved' atter –
– en Haand mig fatter –
Det var Napoleons – han var min Redningsmand –

Digtet er citeret i uddrag og er længere end Heines. Det er vel unødvendigt at sige: knap så godt. Meningen er ellers god nok. Napoleon huskes og hyldes hos Heine af to grenaderer, hos Andersen af en gammel skildvagt. Forbilledet er umiskendeligt: Heines romance.

Under udflugten til Harzen i 1831, tilskyndet af Heines Harzreise, nævnes Napoleon et par gange i dagbogen. I Dresdens rustkammer interesserede Andersen sig mest for en saddel, kejseren havde redet på, og hjemrejsen gennem Mecklenburg bød på et tilfældigt møde med en soldat, som havde været med ved „Leipzig, Dresden, i Rusland, osv; faaet flere Skrammer, mistet en Broder tæt ved sig, og hørt Napoleon tale ---."

I 1833 fik H.C. Andersen ved kongelig resolution bevilget rejsestipendium på 600 rigsdaler årligt i to år. Målet var Italien, men først gennem Tyskland til Paris og videre til Schweiz. Han forlod København i april. I nogle tidligere almanakoptegnelser står Napoleons navn ud for tirsdag den 5. februar, uvist hvorfor, og ud for fredag den 1. marts noteres: „--- forlod Napoleon Elba." Det havde han nu gjort nogle dage før; den 1. marts 1814 satte han foden på fransk jord ved Antibes.

Rejsen gik over Lübeck, Hamburg, Kassel og Frankfurt. I *Mit Livs Eventyr* føjede han til dagbogsoptegnelserne et indtryk fra Kassel: „--- det næste ret levende Reiseindtryk var Synet af et Navn i halv udslettede Bogstaver, det var i Cassel; der paa et Gadehjørne

trængte gjennem den overstrøgne Farve Napoleons Navn, som Gaden eller Pladsen havde baaret; det greb mig mere end al Pragten paa Wilhelms-Höhe med dens kunstige Ruiner og Vande. Napoleon var jo min Barndoms, mit Hjertes Helt."

Den 5. maj sejlede han mageligt på Rhinen til Koblenz og huskede „Napoleon †" på dagen tolv år efter hans død på Sankt Helena. Over Metz og Verdun nåede han Paris. Han var glad for at træffe landsmænd, da han knap talte eller forstod fransk, men kunne læse lidt. Julirevolutionen i 1831 og hertugen af Orleans' kald til konge under navnet Louis Philippe havde mildnet luften for kejserdømmets trofaste tilhængere. Det mærkede Andersen under sit ophold. „Paa Gaden hænge Portrætter der fra den ene Side vise een Person, fra den anden en Pendant: saaledes Napoleon og hans Gemalinde."

I slutningen af maj gjorde han med to bekendte en udflugt til Versailles. „I et Værelse var der kun Malerier om Napoleon, Alt der i Legems-Størrelse – Theatret stod tomt, mellem nogle gamle Malerier der hang Napoleons Tog fra Rusland. Vi gik nu til store og lille Trianon, var i Napoleons Soveværelse, Alt stod der, som da han havde forladt det. Guult Betræk og gule Omhæng, nogle Kobberstykker, der var en lille Trappe op til Sengen, jeg lagde min Haand paa Trinene og paa hans Hovedpude. Speilet mig i Speilet, der tidt havde viist hans Ansigt. Hvor ubetydelig saae jeg ikke ud. Havde de Andre ikke været der, jeg havde knælet ned ---." Og andetsteds: „Jeg saae op til ham som Catholiken til sin Helgen."

Den 4. juni besøgte han Invalidehotellet. „Vi saae dem spise, der sad de i deres blaae Frakker med Ordener paa Brystet, vel manglede en Arm eller et Been, men det var dog, som man kalder det: hele Karle. I den store Gaard holdes Parade og i den stolte, lyse Kirke førtes vi an af en Invalid, der fortalte alle Fanerne Napoleon havde erobret bleve brændte, da de Allierede rykkede ind."

I *Mit Livs Eventyr* læses: „I Paris blev jeg Julifesten over; denne var da i sin Friskhed, og jeg var den første Festdag Øievidne til Afsløringen af Napoleons-Søilen paa Vendôme-Pladsen. Aftenen forud, medens Arbejderne endnu vare deroppe og Statuen skjultes af Tæpper, Folk stod i Klynger paa Pladsen, hvor ogsaa jeg stod, kom

en underlig, spinkel, gammel Kone hen til mig, og med Latter og et Udtryk af Vanvid sagde hun til mig: 'der har de sat ham op! imorgen rive de ham ned igjen, ha ha ha! jeg kjender de Franske!' uhyggelig stemt gik jeg bort."

Der er ingen dagbogsoptegnelser bevaret i de to måneder mellem 14. juni og 14. august. Et langt brev til Edvard Collin fortæller dog om den største oplevelse, Andersen havde i Paris: „Midnat den 28 Juli 1833. – Hvor jeg er træt og udaset af denne Dag! Hvilken Hvirvel af Mennesker og Forlystelser. Imorges Klokken 8 var jeg alt ude. Hele Boulevarden, der er en halv Miil i Længde var besat med Nationalgarde. Overalt vaiede det trefarvede Flag. Hele Champ d'Elysées var besat af Kanoner og Militairt. Det var en utrolig rød, bølgende Masse, mellem de grønne Træer. Paa Ludvig XVIII Plads var opreist en stolt Obelisk der hvor Kongen og Maria Antoinette bleve henrettede. – Gaderne vrimlede af Mennesker, alle Balconer vare overlæssede med Damer. Klokken 10 kom Kongen paa en lille Hest, han reed hele Boulevarden igennem, tog hver 3die Nationalgardist i Haanden, sagde ham noget behageligt. Var ganske Kammerat med dem. – Klokken 11 var jeg ved Vendome Pladsen –, hvor vi maatte give 6 Frank for at sidde paa en Tønde. – Det var uhyre dyrt men det eneste Middel. En saadan Masse Mennesker har jeg aldrig seet! Tage og Skorstene vare besatte. Trængselen gik paa Liv og Død! Man skreg og jamrede, Fruentimmer besvimede, og bleve holdt høit i Veiret. Luften var lummer som en Skrædersal. – Her sad vi næsten 5 Timer. – Klokken 1¾ var Kongen ved Vendome Støtten, der var herlig bekrandset. – Napoleons-Statuen hang der et blaat med Guld Bier besat Tæppe om; paa et givet Tegn, faldt dette, og en underlig Mumlen gik gjennem Mængden, Hattene fløi af og der raabtes 'vive la memoire de Napoleon!' Høit oppe paa Støtten stod hans stolte Billede. Himlen var graae, men lige rundt om ham, ganske blaae Luft. Mit Hjerte bankede saa forunderligt, det var et herligt Øieblik ---."

For at komme til Italien valgte Andersen fra Brieg i Rhônedalen vejen over Simplon. „Den 19 gik jeg over Simplon!" skrev han i et brev til Edvard Collin. „Hvilken Vei. Det er Giganten Napoleon der har furet med sin Kjæmpefinger gjennem Jordens Rygrad; i Bjerg-

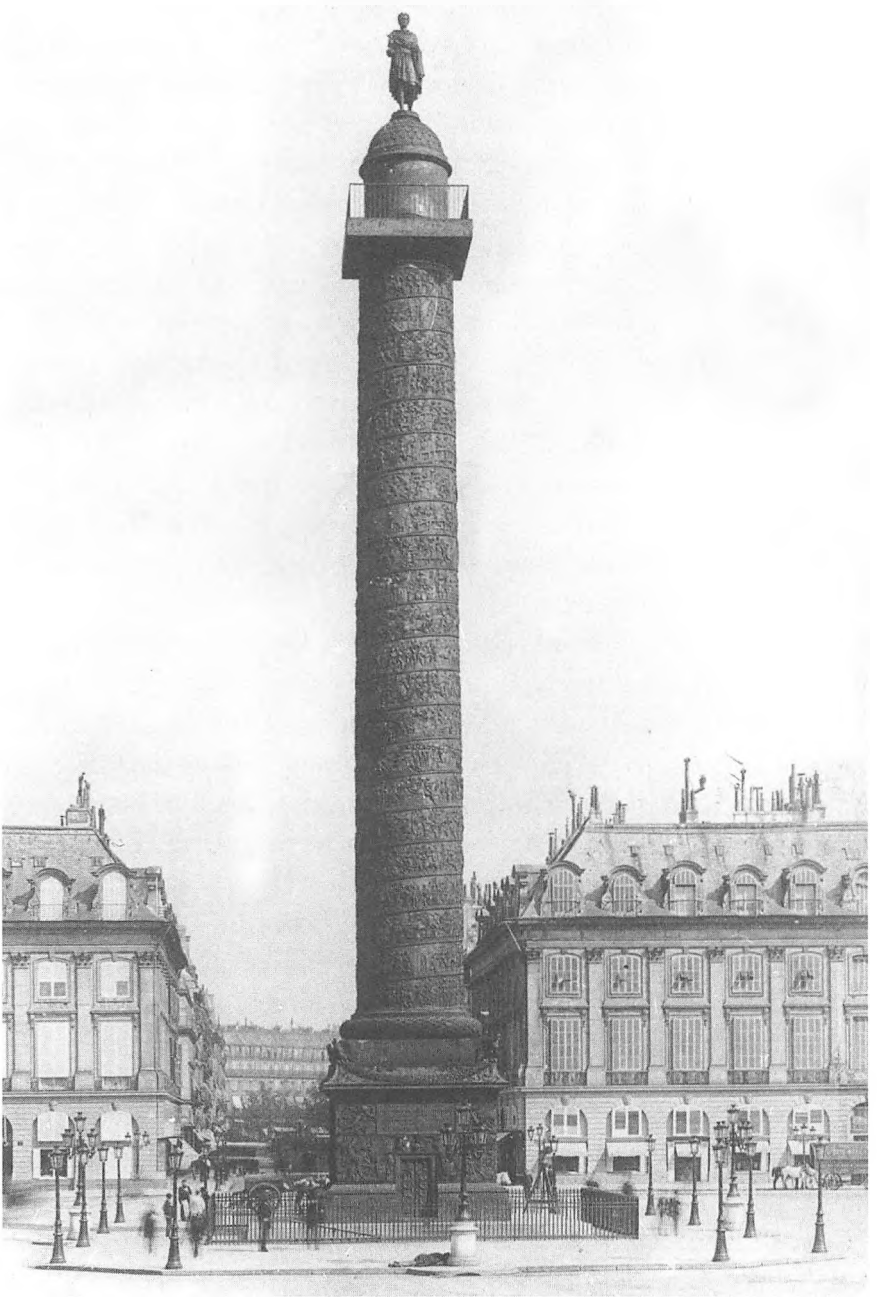

Vendôme Søjlen på Place Vendôme. Udført efter Napoleons ordre 1806-10. I 1833 blev en statue af Napoleon på toppen afsløret. (KB)

kløfterne laae Skyer, over os hang Skyer og rundt om kun vilde Klippestykker ærtsgrønne. En Lavine havde revet et stykke af Veien ned i Afgrunden saa at vi maatte over en gyngende Bjelkebroe. Gletscherne saae ud som grønt Glas med Snee, de hang høit over Skyerne, Vandfald bruste ved Vandfald, Sneen fygede og Ørnen, Napoleons Fugl fløi, som hans Vaabenmærke over det store Værk ---." Og fra dagbogen den 19. september: „I en Relais [Napoleon havde ladet flere opføre] toge vi vor Kaffe, vi sad paa Borde og Bænke rundt om den stor Kaminild, hvor Grantræet ret knittrede."

Fra Amfiteatret i Milano, hvortil Andersen ankom den 21. september, var der „Udsigt til Piazza d armi! med Napoleons Triumphport porta Sempione [Simplon] som ei er fuldført". På et skib i Genua sejlede han mod syd. „Den hele Kyststrækning med sine smukke Villaer og Havet med hvide Seilere og rygende Dampskibe skinnede klart; senere øinedes derude blaanende Bjerge, det var *Corsica, Napoleons* Vugge."

Det lange vinterophold i Rom 1833-1834 gav ham nok at bestille, han sugede indtryk til sig, og der er kun spredte hentydninger til Napoleon. Under en udflugt i oktober står der i dagbogen: „Inde i Skoven kom vi ved en lille Bæk over en simpel Bro, i hver ende stod N, men det var ikke en ubekjendt Størrelse, det var Napoleons Navn, han havde bygget den og Italienerne sadt dette N." Samme måned besøgte han kardinal Fesch' palæ. Han var halvbroder til „Madame Mère", Napoleons mor, som også boede i Rom. Fesch interesserede sig før nogen anden for de „primitive" italienske malere og havde en stor samling. „Her saae vi i gammel Maneer paa Guldgrund: Dommedag af Fiesole, udtryksfulde Ansigter. I et andet Værelse stode to brillante Porcelans Vaser fra Paris, de vare Presenter fra Napoleon --- Vi fandt ogsaa Napoleons Buste med Laurbærkrands." I julemåneden var han i det vatikanske bibliotek, hvor han lagde mærke til „To forgyldte Candelaberer af blaat Porcelan givet til Paven af Napoleon".

Hjemrejsen begyndte i maj 1834 med en afstikker til Østrig. Det imponerende benediktinerkloster Melk ved Donau holdt ham for en kort stund fangen på vejen til Wien. I et brev til Jonas Collin fortalte han: „I Kloster Mølk var jeg i Napoleons Sovekammer og

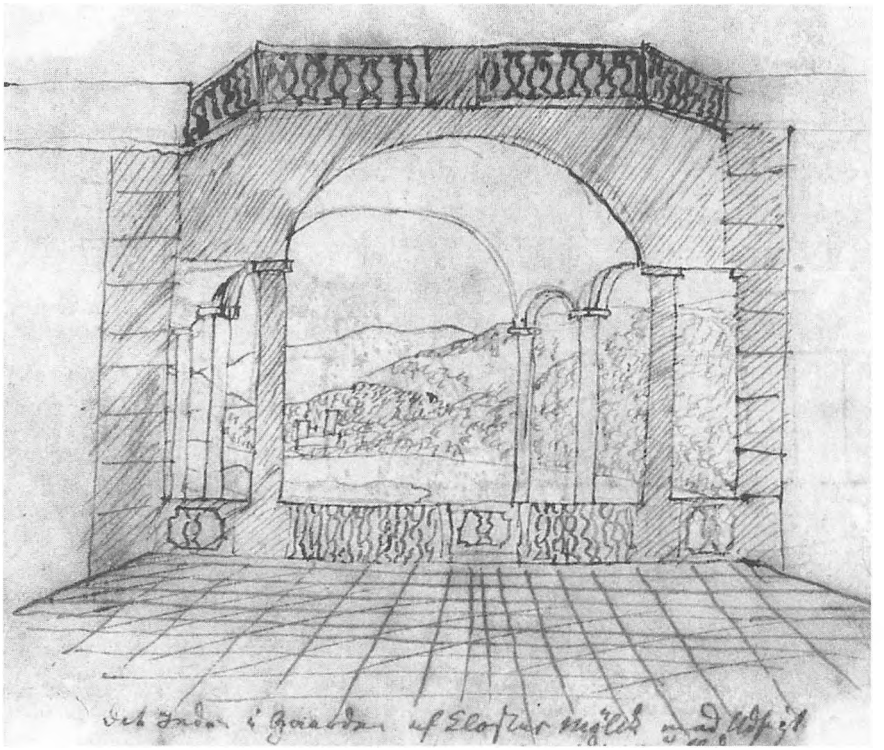

H. C. Andersen har tegnet det værelse i klosteret Melk, hvor Napoleon efterlod en brændt plet på gulvet. (H.C. Andersens Hus, Odense)

gjorde mig en Skizze af hans Udsigt der, til den østeriske Leir." Udførligere, med nye iagttagelser, i selvbiografien: „Som her saaledes andre Steder, er der ofte Noget, Mange vil kalde det uvæsentligt eller tilfældigt, man opfatter og Erindringen glemmer; det prægtige Kloster Mølk ved Donau har af al sin Marmorpragt, af sin ophøiede Udsigt, hos mig kun eet vedvarende friskt Minde og det en stor, sort, brændt Plet i Gulvet. Det var i Krigen 1809, Østerrigerne laae paa den nordlige Donau-Bred. Napoleon havde taget sit Qvarteer i Klosteret; en Depesche, som han i Harme tændte og kastede hen, har brændt i Hul i Gulvet."

Rejsen gennem Bøhmen førte H.C. Andersen tæt ind på de store valpladser, hvor de franske hære i 1813 led nederlag. „Manden, som viiste os det [slagmarken], havde store Schnurbarter og var med

i Slaget havde siden, sagde han, 'den Ære at følge Napoleon til Elba'."

Det kan ikke undre, at jo mere Napoleonstiden fortonede sig, bliver Andersens hentydninger til helten færre og måske også vilkårlige. Under sin næste store udlandsrejse 1840-1841 kom han på vej til Italien gennem Augsburg og så byens rådhus. „I den underste Hal staaer en colosal Ørn af Bronze, som Napoleon lod føre til Paris, men den kom kun til Stratsburg og er nu her igjen."

Et nyt bekendtskab gjorde Andersen under opholdet i Konstantinopel i maj 1841. Der var Østrigs gesandt ved Porten, greve Bartholomäus von Stürmer. Han beroligede sin danske gæst i hans ængstelse for at sejle gennem Sortehavet og anbefalede ham til to østrigske rejsefæller af officersstanden. Hvis Andersen havde vidst, hvem von Stürmer egentlig var, havde han nok brugt tid til at udfritte ham. Han havde i årene 1816-1818 opholdt sig på Sankt Helena i sin egenskab af østrigsk kommissær. Frankrig og Rusland havde også deres kommissærer. De skulle passe på Napoleon og navnlig holde øje med englænderne, for den afsatte kejser var Englands statsfange.

Det er tvivlsomt, hvor meget, om overhovedet, von Stürmer har været sammen med „Buonaparte", som hans fjender kaldte ham, men Napoleons hofmarskal, general Bertrand, havde truffet den franskfødte grevinde von Stürmer, og hvis man ikke talte om fangen på klippeøen, hvad skulle man så tale om? Hans liv fra morgen til aften fulgtes nøje fra Longwood til Jamestown gennem semaforer med forskelligt farvede flag, et blåt, som aldrig blev hejst, betød, at Napoleon var forsvundet. Ægteparret Stürmer kunne nok have underholdt Andersen om deres tid på Sankt Helena. Og dog; efter at Napoleons kiste i 1840 var hentet og bisat i Invalidekirken i Paris, blæste andre vinde. Nu var det mindre opportunt at erindre sig som hans fangevogter, snarere misliebigt. – Den 5. maj (Napoleons dødsdag) gik H.C. Andersen om bord på det østrigske dampskib, Ferdinand 1, og en måned senere indtraf han i Wien.

I hele 1842 blev han i Danmark og gæstede flere herregårde. Året efter meldte rejselysten sig. Målet var Paris. Vejen gik over Brüssel, hvor den danske chargé d'affaires Coopmans „viiste mig et inter-

essant Brev fra Napoleon, skrevet i Leiren ved Mantua til Josephine, det aandede Kjærlighed, han N havde om Aftenen læst i Ossian".

I Paris var flere danske bekendte, de mødtes på „Caffe de Dannemark". Med Andersens franske gik det fremad, hans udtale blev rost. Sagen var, at han gerne ville indføres i den litterære verden, og der måtte man forsøge sig på det svære tungemål. Han opsøgte Victor Hugo og Heinrich Heine, traf Alexandre Dumas fils, der modtog ham med åbne arme og en aften førte ham til den berømte skuespillerinde Rachels loge, hvor han klarede sig godt. Dumas fortalte bagefter, „at Rachel var Kjærest med en Søn af Napoleon". Det var Alexandre Walewski, den senere udenrigsminister under Napoleon 3., frugten af Napoleon 1.s kærlighed til den unge og smukke, adelige polakinde, Maria Walewska.

En morgen spadserede han helt ud til Place de L'Etoile. „Jeg gik da til den, hvor storartet, det er Napoleons Krigshistorie i et Bind formet i Steen; storartet træde Figurerne frem; Paris laae nedenfor i Taage; Træerne næsten grønne; smukt Solskin, jeg vandrede nu vidt omkring, over til Hotel des Invalid, Kirkens Bue er pyntet med erobrede Faner, hvad fortælle de om Natten. To tyrkiske Hestehaler findes; man arbeider paa Napoleons Grav og derfor kan man ikke faae Lov at nærme sig den."

Afrejsen var bestemt. „Fredag den 5 Mai. – Napoleons Dødsdag. Invalides." Samme dag sagde han Heine farvel. Han havde læst *Den standhaftige Tinsoldat* for sin kone, „og hun var lykkelig".

1844 er året, hvor H.C. Andersen befæstede sin voksende europæiske berømmelse. Modtagelsen i Weimar hos storhertugparret og det sværmeriske venskab med den unge arvestorhertug, begyndelsen til de mange besøg hos familien Serres på deres slot i Maxen, indbydelsen til at gæste kong Christian 8. og dronning Caroline Amalie på øen Föhr (Før) i Vadehavet og endelig besøget og det vellykkede ophold hos hertugparret på Augustenborg.

Det lyder af meget og kan give et fortegnet billede af Andersen, hvis ikke dagbogsoptegnelserne, hvor mismod og lyksalig fryd, ildebefindende og munterhed afvejes, granskes. De er ærligere end *Mit Livs Eventyr*, hvor forfængeligheden sejrer.

I Weimar talte man ikke om Napoleon, til trods for at han her som i så mange andre større eller mindre stater, som et led i sin europæiske politik, havde ophøjet landsherrer til konger eller storhertuger. Ved hoffet traf Andersen også justitiekansleren, Friedrich von Müller, om hvem Napoleon havde sagt, og det må den danske digter have hørt i selskabslivet, „at kaster man ham ud af Vinduet, da kommer han ind ad Døren". Samme Müller viste Andersen under hans næste besøg i 1846 „det Sted, hvor han havde præsenteret Wieland for Napoleon, paa det Bal var der 6 Konger".

Under opholdet i England 1847 traf H.C. Andersen Charles Dickens i selskab hos lady Blessington, hvor damer ikke kunne vise sig, da hun levede på polsk med sin datters mand. Hun var forfatter og tog sig overstrømmende venligt af den danske digter. „Hun viiste mig en Suitte af Værelser, Napoleons Buste og Portrait fandtes rundt om." I et brev til Jette Wulff uddyber han sit indtryk: „Hun fører et stort Huus og næsten i hvert Værelse hænge et Portræt af Napoleon; i Spisestuen hænger han i Oliefarve legemstor og er belyst af en stor Lampe. Napoleon i Glorie paa Væggen."

Årene gik, og Napoleon omtales blot sporadisk, når Andersen på sine årlige rejser støder på et eller andet, som får ham til at tænke på kejseren. I det Leuchtenbergske Galleri i München 1852 „et Bord, som har tilhørt Napoleon" og i slottet på Isola Bella 1861 „den Seng hvori Napoleon 1ste her har sovet (han har skaaret sit Navn i en Laurus nobilis i Haven)". Eftersom H.C. Andersen gik uden om politiske samtaler, indlod han sig næppe i meningsudvekslinger om Napoleons skæbne. Han traf dog efteråret 1859 i Jylland den tidligere sognepræst for Hjermind, den 94-årige Hans Bjerregaard. „Hans Digter var Young, han viiste mig hvad denne havde skrevet mod Kongerne, Bjerregaard udtalte sig fanatisk mod Napoleon, mod den store Napoleon --- og denne gamle Mand, som er mod Kongerne har her i sin Have ladet opreise et Monument til Minde om at Frederik den Sjette engang besøgte ham og saae hans Planteskole."

På hjemrejsen fra det lange ophold i Spanien med den unge Jonas Collin rastede Andersen 1863 i Paris. „Vi gik til Louvre – kom derpaa ind i Sale med Klædningsstykker, Huusgeraad af historisk Betydning. Napoleons Hat, og den Hat han altid bar paa St. Helena,

det var en gammel afslidt Hat. Hans Kjole som Consul, Kongen af Roms Vugge, Napoleons Feldtseng, hans Signet."

Endelig opnåede han at se Napoleons grav. „Mandag den 2den marts 1863: Meget vel; mageløst Foraars Veir, kjørt ud til Invalidernes Hotel og saae i Kirken de mange erobrede Faner; – hvor mange Minder knøtte sig til disse Faner for Invaliderne, saae Officerernes Spisesal med mange store Krigsbilleder; Manden der viiste os om havde travlt med at opregne os Retterne de fik til Frokost og Middag; Saa Kjøkkenet. Gik derpaa til deres Kirke med Kuppel der omslutter Napoleons Grav, et storartet Gravsted det Hele er en Kirke for Napoleon med Guds Alter, de hvilende Generaler og Jerome Bonaparte var kun som passende Zirater. Som i Peterskirken foran Altret Marmorpaven knæler, staaer her i en rund Fordybning med mægtige Engle som Chariatider paa et Mosaik Gulv, der dog formeget minder om en broget Thee Brikke stod Napoleons Sarkophag den var af rødt Porphyr, en smuk simpel Form uden Forziringer eller Indskrift paa et høit graat Fodstykke --- Vi kjørte hjem – og spiiste en stor Frokost."

Til slut og for sidste gang. Dagbogen den 19. januar 1871: „Opfyldt af Paris i Beleiring. Napoleon den Første faar maaskee ikke Hvile i sin Grav, den knuses let af Bomber og Granater."

Hvad ville være rimeligere, end at H.C. Andersen blandt sine mange småsager og nips i lejede og møblerede værelser havde ejet et billede af Napoleon? Gennemlæser man vurderingsforretningen af 30. august 1875 over hans indbo, er det svært at vide, om der blandt „Forskjellige Malerier og Skilderier", vurderet til 300 kroner, fandtes et portræt af hans livslange helt, eller om de „3 Gips Buster" omfattede blot en af kejseren.

I H.C. Andersens brevveksling med hans odenseanske veninde, Henriette Hanck, nævnes Napoleon næsten ikke. Hun brød sig ikke om ham. Alligevel dukker navnet op i et brev skrevet nytårsdag 1835. – „De ønskede engang en Beskrivelse af min Bolig. Nu vel! En stor Gaard med to Porte, beliggende i Nyhavn, man gaaer op af Trappen til anden Sal, mit Navn staaer paa Døren. Her træder man nu ind – om Forladelse – i mit Sovekammer; en lang Seng, en Reol

med Papirer, et grønt Teppe der skjuler min Garderobe, Bord Stole og en Kakkelovn er det hele Meublement, men paa den ene Dør er i Oliefarve en Skizze af Petzholdt i Rom, som forestiller en Stranding, paa den anden Dør, en fransk Almanack med Kobberstik af Napoleons Liv; ved Kakkelovnen staaer han, paa et andet Stykke, paa Vendome Søilen ---."

Det var ikke Napoleon som hærfører, der tiltrak H.C. Andersen. Han hadede krig; den lammede hans digtning. Det var Napoleons mægtige stigning fra Korsika til Europas hersker, der på en måde mindede om hans egen stigning fra Odenses underklasse til verdensberømt forfatter. Hvis sammenligningen har strejfet ham, holdt han den for sig selv. I Haag, marts 1866, fik han tilsendt fra en ung dame et værk af hende om berømte personer, hvor han havde fået plads mellem Napoleon og Mozart. „Jeg bliver aldeles flau ved at see det," skrev han i sin dagbog.

FREDERIK DEN SJETTE

Napoleon og Frederik 6. var næsten jævnaldrende, kongen blev født den 28. januar 1768, kejseren den 15. august 1769. Frederik 6. traf i modsætning til de fleste europæiske fyrster aldrig Napoleon, og intet tyder på, at han nærede personlig sympati for ham. Som enevældig konge af et gammelt herskerhus anså han Napoleon Bonaparte for en tronraner, søn af den franske revolution og fjende af den landflygtige, lovlige franske kongefamilie. Kongen beundrede til gengæld kejserens militære geni, en egenskab han selv totalt manglede, selvom han havde en udtalt forkærlighed for uniformer og eksercits. Kongen var velunderrettet om førstekonsulens og kejserens politik, for Danmark var ypperligt repræsenteret i Paris af den dygtige, danske diplomat, C.V. Dreyer, som indberettede nøjagtigt og frimodigt, og hvem Napoleon tillige satte pris på.

I juni 1818 besøgte Frederik 6. på gennemrejse Odense. Skomagersønnen Hans Christian så for første gang landets konge. Det var lidt af en skuffelse. „Jeg var krøbet op paa en Muur om Frue Kirke og saae paa ham, med Ærefrygt men Forbauselse over at han slet ikke var i Sølv og Guld – Han havde en lang blaae Kappe med en rød Fløiels Krave", altså en soldaterkappe. Mange år senere fortalte H.C. Andersen sin rejsefælle, William Bloch, at han bagefter havde sagt til sin mor: „Aa – det er jo ikke mere end et Menneske!, hvorpaa Moderen havde tysset paa ham, er du fra Forstanden, Dreng!"

Den fjortenårige konfirmand havde længe digtet og skrevet dramaer eller snarere melodramaer, for hovedpersonerne døde på stribe. „Nu fik jeg da Lyst at skrive et nyt, men heri skulde der være en Konge og en Prindsesse, da jeg nu slet ikke kunde tænke mig, at disse talte ligesom andre Mennesker, fandt jeg paa at benytte en gammel Ordbog, hvori stode tydske og franske Ord og lod nu de kongelige sige et Ord paa Dansk, et paa Tydske og det tredie paa Fransk, her kom noget ganske Kaudervelsk ud af, men jeg troede ret

at have grebet det, da slige høie Personer vist kunde mange Sprog og saaledes bedst var istand til at vise dem i Alle."

Frederik 6. var som purung svagelig, men hans helbred bedredes gennem en hård, legemlig træning til at tåle kulde og vænne sig til jævn kost. Til gengæld forsømtes hans boglige uddannelse. Han måtte bøde for at være på det nærmeste forældreløs. Faderen, Christian 7., var momentan sindssyg, og moderen, dronning Caroline Mathilde, blev forvist, da han var fire år gammel. Han savnede almindelige kundskaber, men hverken karakter eller viljestyrke.

Julen 1825 tilbragte Andersen hos chefen for Søkadetakademiet, kommandør Wulff, i det nordøstlige af Amalienborgs palæer. Der var stort selskab for kadetterne og andre indbudte. Kongen residerede overfor, deltog i festen, og den tyveårige latinskoledreng fra Slagelse så for anden gang Frederik 6. Uniformerne glimrede, alle var i deres fineste stads, og Andersen følte sig forlegen og beklemt over ikke at være klædt på til lejligheden. „Jeg havde stor Lyst til at dandse, men da jeg ved Præsentationen for Kongen saae Cadetterne dandse tabte jeg reent Modet."

Der gik otte år, før H.C. Andersen genså kong Frederik. Det skete i Helsingør. Simon Meisling var i 1826 blevet rektor for latinskolen og tog eleven med fra Slagelse. To dage efter ankomsten deklarerede kongen forlovelsen mellem sin yngste datter, Vilhelmine, og prins Frederik Carl Christian, den senere Frederik 7.

I et langt brev af 8. juni til digteren B.S. Ingemann i Sorø fortæller den enogtyveårige discipel, hvad han havde oplevet af festlighederne i byen. I andre breve har han berettet om dagens begivenheder, men smukkest og livligst til Ingemann. „Ved Prinds Fritz's og Vilhelmines Forlovelse var Byen brilliant baade i de større og mindre Gader hvor Janischarmusikken drog igennem. – I Dag er her atter en Festdag. Skolen er fri og derfor kan jeg skrive et saa langt Brev som dette. – De kan tro her var en Stads; Kongen kom i Morges med sit Dampskib ledsaget af Prindser og Prindsesser, han vilde til Jylland men blev her hele Dagen. Byens store Hovedgade bar aldeles et sydligt Præg; og Meisling siger ogsaa han har aldrig seet det før, men at det er Skik i Italien ved Prosessioner. Alle Husene i hele Gaden vare her beklædte med Guierlander og Krandse, nogle endogsaa

Frederik 6. til audiensmodtagelse. Maleri af C. W. Eckersberg.
(Reventlow-museet på Pederstrup)

bedækkede dermed og paa flere Stæder i Gaden vare fra Gienbo til Gienbo dragen Guierlander eller Snore med Flag. I Havnen bølgede Skibene med Flag og paa Vagtskibet stode Søfolkene i Geleder, den ene Række over den andens Hovede lige fra Dækket og op til Vimpelen. – Kongen spiste paa Marienlyst og der trak nu hele Byen sig ud. Her er i denne Tid en stoer fransk Berider Trup med et Personale af henved 100 Personer foruden fiirbenede Heste, disse havde udbedet sig Tilladelse at vise deres Kunster udenfor Slotsvinduerne hvor de efter Taffelet dandsede paa Linnie og reed og Enhver kunde uden Betaling see derpaa. Men det deiligste Syn var at see op paa Therasserne der gaae i Zikzak opad og vare propfulde af Herrer og Damer Karle og Piger, nogle sad endog oppe i Træerne og man hørte da en Klappen baade under over og omkring sig. Tænk Dem nu Havens deilige Beliggende og denne Menneskevrimmel da vil de nok indsee hvor livligt og skiønt det hele har været ---."

Første gang Frederik 6. kan have hørt H.C. Andersens navn nævne var, da finansdeputeret, etatsråd Jonas Collin, henstillede til kongen, at den syttenårige dreng blev sendt på en latinskole for at give ham en ordentlig uddannelse. Det er kong Frederiks fortjeneste, at han gav Collin et mundtligt tilsagn om støtte fra fonden ad usus publicos og derved lettede universitetsdirektionen i at bevilge fri undervisning. H.C. Andersen var ikke det eneste fattigbarn, der nød godt af landsfaderens bevågenhed. Det var en kendt sag, at det skortede kongen på gode kundskaber, og han følte navnlig for samfundets stedbørn en varm sympati. Hans humane syn på tilværelsen delte kong Frederik med Jonas Collin, til hvem trængende sjældent gik forgæves. Det er ikke sikkert, at Andersen ville være blevet hjulpet, hvis Frederik 6. og hans rådgiver, etatsråd Collin, havde kunnet forudse, at drengen ikke ville blive en nyttig statstjener, men i det skjulte ønskede og håbede at gå kunstnervejen, blive digter og forfatter. For kunst og litteratur havde enevoldsherskeren absolut ingen sans.

Den 28. oktober 1828 fik H.C. Andersen sin studentereksamen, og dagen efter aflagde han faneed ved 2. kompagni af Kongens Livkorps. Det er sandsynligt, at kong Frederik har overværet korpsets eksercits – Andersen omtaler det ikke, ligesom der i hans bevarede

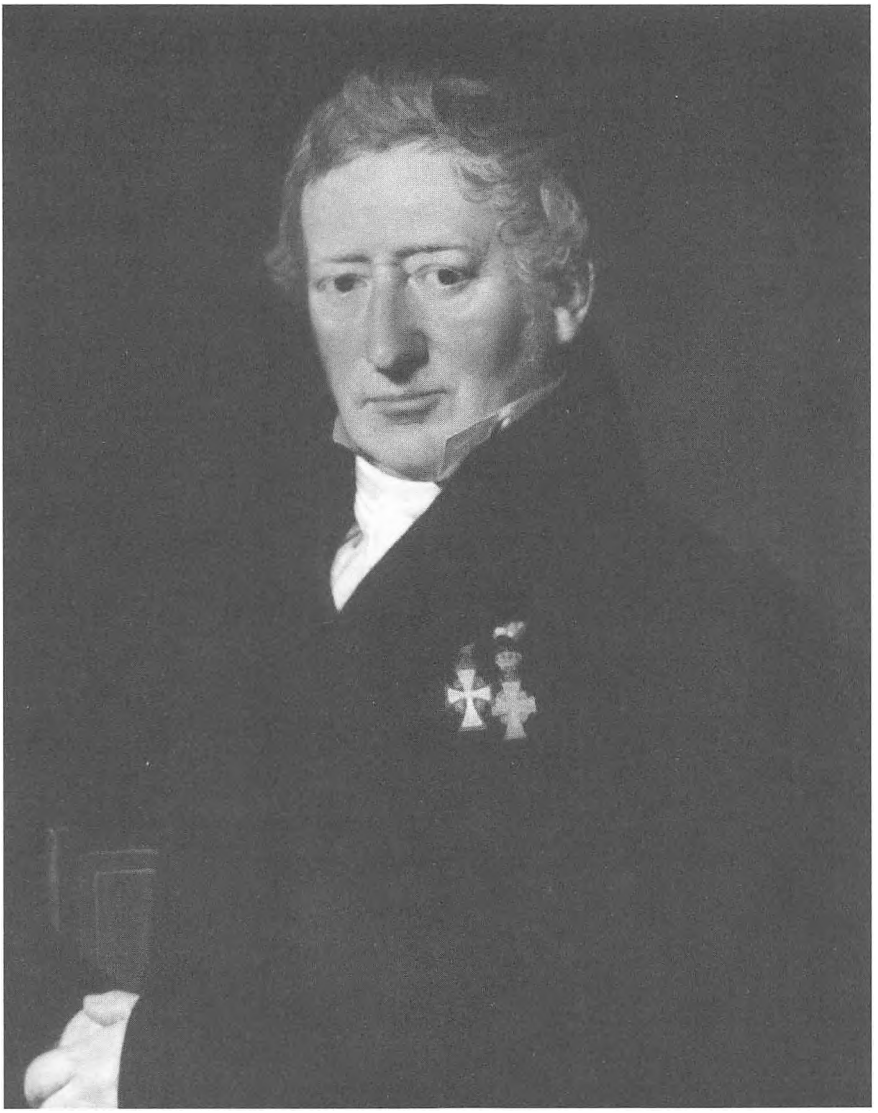

Jonas Collin. Maleri af C. A. Jensen 1834. (Frederiksborg Museum)

breve, dagbøger og erindringer næsten aldrig står noget om det militære afsnit af hans liv. Sommeren 1829 vandrede han omkring på Møn og mødte på tilbagevejen kongen i Stege og „saae de landlige Fester der i denne Anledning var foranstaltede – jeg saae Kongen lande".

Den 7. december 1832 søgte H.C. Andersen et rejsestipendium i den kongelige kasse, fonden ad usus publicos, anbefalet af Oehlenschläger, Heiberg, Ingemann samt af H.C. Ørsted og Just Mathias Thiele. Edvard Collin havde samme år afløst sin far som fondens sekretær. Andersen skulle egenhændigt aflevere ansøgningen til kongen. Det var en ren formssag, for ifølge Collin blandede kong Frederik aldrig en personlig mening ind i den slags sager, lige så lidt som han tog notits af udenforståendes forsøg på protektion. En snes år senere skrev H.C. Andersen i *Mit Livs Eventyr* om sit foretræde, en side i hans erindringer, der nok kan fortjene at blive citeret i sin helhed, så meget mere som den både stiller supplikanten og majestæten i det bedste lys.

„Med sand Ærefrygt og inderlig Taknemmelighed saae jeg op til Frederik den Sjette, – jeg var opvoxet i denne Følelse, det var mig en Trang at udtale dette Sindelag, og jeg kunde det ikke anderledes end ved at bringe ham en Bog, han tillod mig at dedicere sig, *Aarets tolv Maaneder*, og nu sagde en Mand, der meente mig det deeltagende godt og nøie kjendte alle Forhold, at for selv at virke lidt til at erholde Reisestipendium, skulde jeg, naar jeg overrakte Kongen min Bog, fortælle ham kort og klart, hvem jeg var, at jeg efter at have taget Artium selv havde uden al Understøttelse hjulpet mig frem, men at en Reise meer end alt Andet vist vilde bidrage til min Uddannelse; da vilde vistnok Kongen svare, at jeg kunde bringe ham en Ansøgning; denne skulde jeg da allerede have hos mig og overrække ham. Dette fandt jeg ganske forfærdeligt, at jeg, idet jeg bragte Kongen min Bog, skulde strax bede om Noget for den! 'Det er nu engang saa!' blev der svaret mig; 'Kongen veed godt, at De giver Bogen for at opnaae noget!' Men dette gjorde mig ganske fortvivlet; imidlertid jeg maatte giøre det, 'det var Veien!' sagde man."

Nu til Amalienborg, hvor Frederik 6. boede og tog imod Andersen:

„Høist komisk har vist min Indtrædelse været; mit Hierte slog af Angest, og da Kongen paa sin eiendommelige Maade rask traadte hen imod mig og spurgte mig, hvad det var for en Bog, jeg bragte, svarede jeg: 'en Cyclus af Digte!' 'Cyclus! Cyclus! hvad mener De?' Da blev jeg aldeles forknyt og sagde: 'Der er nogle Vers om Dan-

mark!' Han smilede: 'Naa, naa, det kan jo være meget godt! Tak! Tak!' og nu bukkede han til Afsked; men jeg, der slet ikke havde begyndt paa mit egentlige Ærinde, sagde, at jeg havde saa Meget endnu, jeg skulde sige, og uden videre fortalte jeg om mine Studier, og hvorledes jeg havde slaaet mig igjennem. 'Det er meget roesværdigt!' sagde Kongen – og da jeg kom til det, at jeg ønskede at faae Reisestipendium, svarede han, som det var sagt mig: 'Nu saa bring en Ansøgning!' – 'Ja, Deres Majestæt!' udbrød jeg nu i hele min Naturlighed, 'den har jeg allerede med! og det er det, jeg finder selv saa skrækkeligt, at jeg skal bringe den tilligemed Bogen, men det har man sagt til mig, at jeg skulde, at det var Maaden; men jeg finder det saa fælt, det er mig saa imod –!' Taarerne kom mig i Øinene. – Den gode Konge lo ganske høit, nikkede venligt og tog Ansøgningen; jeg bukkede og foer afsted i største Hast."

H.C. Andersen har skrevet flere digte til Frederik 6., også mens kongen levede og sammen med Oehlenschläger opført to kantater i Vor Frue Kirke på årsdagen for kongens død den 3. december 1840. Indtægten skulle støtte udførelsen af et monument over kongen. Andersen var den fødte lejlighedsdigter. På et minimum af inspiration kunne han versificere alle mærkedage og dødsfald, og versene til den afdøde konge hører ikke til undtagelserne.

Georg Brandes besøgte engang den gamle digter Fr. Paludan-Müller i hans sommerbolig i Fredensborg. „Han var undersaatlig hengiven – loyal som en Mand fra Frederik d. 6tes Tid. Da jeg engang i en Samtale indvendte et eller andet mod hin Tid, svarede han blot. 'De har aldrig set ham ind i hans trofaste blaa Øjne; havde De det, saa dømte De anderledes'."

H.C. Andersen kunne have sagt det samme, for han havde også set kongen i øjnene. Det huskede han, da han i 1845 skrev den lille fædrelands-historie *Holger Danske*, hvor den gamle bedstefar mindes kongens hjerte for bonden „tørrede sine Øine for han havde kjendt og levet for Kong Frederik med de sølvhvide Haar og de ærlige blaae Øine".

CHRISTIAN DEN OTTENDE

Prins og konge

Prins Christian Frederik var i 1815 blevet guvernør på Fyn med bolig på Odense Slot. Her traf den fjortenårige Hans Christian Andersen for første gang prinsen, den senere Christian 8. „En Fastelavnsmandag var jeg med en heel Deel af borgerlige Børn med at slaae Katten af Tønden, Prinds Christian sad paa Trappen med nogle af Herrerne, og Prindsessen i Vinduet; jeg havde gammelt Officeerschærf om Livet og bildte mig ind, at jeg var den, der mest faldt i Øinene."

Han havde allerede gjort sig bemærket med sine improvisationer, sin smukke sangstemme, en umættelig læselyst og „Det forunderlige Sving mit hele Væsen havde fremfor andre Børn i min Stilling". Oberst Høegh-Guldberg, hans første velgører i Odense, omtalte ham for prinsen, som fik lyst til selv at se ham. „Dersom Prindsen spørger hvad du har Lyst til – da siig, du vil gjerne studere!" lød Guldbergs kloge råd. Hans Christian mødte op, gav nogle scener af Holberg, sang og improviserede „og da han spurgte mig om min Lyst for Scenen, tilstod jeg det ganske aabenhjertigt, men sagde, at Folk heller vilde have jeg skulde *sige*, jeg vilde studere. Prindsen fandt ellers ingen af disse Ting passende, men raadede mig, *som et fattigt Barn*, heller at lære en smuk Profession, f.Ex. Dreier – Men det havde jeg ingen Lyst til. 'Bestemmer De Dem dertil, da siig mig det, jeg skal da tænke paa Dem'."

Prins Christian Frederik var treogtredive år, da H.C. Andersen traf ham, og en snes år yngre end fætteren, kong Frederik 6. De var meget forskellige i ydre og viden. Prinsen var en smuk, elegant, aristokratisk-sindet verdensmand, interesseret i litteratur, teater og billedkunst, en betydelig samler, dertil politisk modnet som statholder og for en stund konge af Norge, som han tilstod en forfatning, men

forgæves søgte at bevare for den danske krone. Der var næppe noget hjerteligt forhold mellem kongen og tronfølgeren, og der gik over ti år, før prinsen fik sæde i statsrådet. I en sen alder af treoghalvtreds år besteg han i 1839 tronen.

I *Levnedsbogen* skriver H.C. Andersen, at han efter mødet med prinsen i Odense ikke siden talte med ham. „Han har derimod ofte talt om mig hos Colbjørnsen og nu i Sommer 1832 da han saae Hospitalet, forlangt at see min gamle Moder, og sagt til hende: '*De har megen Ære af Deres Søn!*' hvilket naturligviis frydede hende ind i Sjælen, især da hendes Omgivning hørte derpaa." Der gik mere end en snes år, før Andersen i august 1839 mødte prinsen og hans gemalinde under en fest på Gisselfeld et par måneder før tronskiftet. En til lejligheden bestilt sang blev forfattet, den gjorde lykke, han blev takket af prinsen, og prinsessen talte længe med ham.

I slutningen af januar 1840, en halv snes dage efter den gamle konges bisættelse, aflagde H.C. Andersen en slags nytårskur, en formelig hofrunde, og noterede i sin almanak: „Var hos Kronprindsen, Prindsen af Glücksborg, Prindsesse Caroline, Kongen, som sagde: 'Jeg glæder mig ved at jeg nu kan vise jeg erkjender Deres Talent', tillod jeg dedicererde ham Mulatten; var hos Juliane; Charlotte, og begge Dronningerne leverede jeg til."

Et halvt års tid efter tronskiftet fejrede kongeparret sølvbryllup med en teateraften og et hofbal på Christiansborg. Det var første gang siden kong Frederiks død, at Christian 8. var i teatret, og Andersens drama *Mulatten* stod på plakaten. Selv sad han i parkettet ved siden af Thorvaldsen. Der blev hilst fra kongelogen. Andersen mente, det gjaldt Thorvaldsen, men denne forsikrede sin sidekammerat, at kongens hilsen var til Andersen. Atter kom der en nådig hilsen fra logen, men Andersen blev siddende af angst for, hvordan publikum ville sladre, hvis det alligevel var en misforståelse. Dagen efter undskyldte han personligt for majestæten sin optræden.

H.C. Andersen havde også fået indbydelse til bal paré på slottet. Nogle dage før står der i dagbogen: „Hornemann umaneerlig grov fordi jeg skal paa Hofbal." I *Mit Livs Eventyr* er scenen udførligt gengivet; det væsentlige er replikskiftet. Den anonyme hovedperson optræder som en af vore ældre videnskabsmænd. „Hvad skal De

Christian 8. ved sin skrivepult på Amalienborg. Udateret litografi. (KB)

der? – Hvad skal De paa saadanne Steder!" – „Men paa dette Bal komme jo Mennesker af den Classe hvortil jeg hører! --- Der komme Studenter!", og Andersen nævnede en student af mandens egen familie. – „Det er jo en Søn af en Etatsråd! Hvad var Deres Fader!" svarede videnskabsmanden. „Da brændte det mig i Blodet, – Min Fader var en Haandværksmand! – Jeg har med Gud og ved mig selv skaffet mig den Plads, jeg nu har, og det troede jeg, at De maatte agte –!" Den ældre videnskabsmand var den højtansete professor i botanik og direktør for Botanisk Have, J.W. Hornemann, Jonas Collins svoger.

H.C. Andersen kom til bal og morede sig storartet. „O her var prægtigt!" skriver han i et brev til Jette Wulff. „Den store brogede Vrimmel, det rige Lys og den brusende Musik bedaarede Øine og Øre! Alt var kongeligt og dog følte man sig saa hjemlig saa aldeles ugeneert. Kongen og Dronningen vare i høieste Grad elskværdige. --- Et ganske deiligt Skue var det i Morgenstunden, naar man fra den prægtige Sal, vendte sig mod Vinduet og der drog Gardinet til Side --- Reflexen af Lysekronerne inde i Salen faldt paa Rudeglasset og i usikre Omrids syntes de at hænge som glimrende Meteorer i den klare Luft." Da Andersen gik, dansede Thorvaldsen endnu vals med dronnningen.

Efter et ophold på Nysø kørte Andersen tilbage til København, hvor der ventede ham et kort til kroningen på Frederiksborg. I Hillerød fik han kvarter i stutteriet. Adgangen gjaldt slotskirken, men han havde ikke lyst til at tilbringe mange timer i venten på gudstjenesten og salvingsakten. Det lykkedes ham at komme op i riddersalen, hvor der kun var få, og der kunne han fra alle vinduer se ned i slotsgården, hvor de kongelige processioner skulle passere på en forhøjning fra dronningens trappe til kirkens dør.

Vejret var svalt og stille. Solen skinnede, da de fornemme processioner begyndte klokken kvart i tolv. Klokkerne ringede, der blev slået på paukerne, og trompeterne gjaldede. Først kom kongen med enevældens guldkrone på hovedet. Han gik under en baldakin, båret af fire Riddere af Elefanten, kroningskåbens purpurslæb holdt af tre. Kroningsmarchen blev spillet. Da han var kommet ind i kirken, begyndte dronningens kronede optog. Kronprins Frederik førte

Christian 8.s salving 1846. Maleri af J. V. Gertner. (Frederiksborg)

hende, og baldakinen blev båret af gehejmeråder. Alt dette og meget mere så Andersen, men skrev kun: „Herrernes Procession gik slet ikke godt, Damernes derimod var noget af det Smukkeste."

På maleren J.V. Gertners lille billede af den knælende konges salving foran alteret står H.C. Andersen sammen med andre forfattere og kunstnere i en særlig fornemt placeret kirkestol lige til højre for kongen, en kunstnerisk frihed uden hold i virkeligheden. Først dagen efter så han slotskirkens indre og overværede senere en troppe-revy i skoven. „Dronningen kom hen og talte med mig!"

Sidst i november 1840 forlod H.C. Andersen København og begyndte sin anden lange rejse. På vej til Konstantinopel gjorde han et længere ophold i Athen og blev tilsagt i audiens hos kongen og dronningen af Grækenland.

Hoffet i Athen

Onsdag den 24. marts 1841 landede H.C. Andersen i Piræus og kørte straks videre til Athen. Han opsøgte den danske og hollandske generalkonsul, C.C. Travers, som lovede at forestille ham for kongen. I rejsebogen *En Digters Bazar* (1842) beretter et kapitel, „Hoffet i Athen", om hans audiens. Når Andersen var så forhippet på at blive præsenteret for Grækenlands konge, skyldtes det ikke blot den hengivne underdanighed for kongeværdighed, han delte med flertallet af de europæiske monarkiers undersåtter, men også en forståelig nysgerrighed over for det yngste af Europas kongeriger, oprettet kun ni år før hans ankomst.

Grækernes frihedskamp mod det osmanniske rige begyndte godt. Peloponnes og Athen blev erobret. En lammende magtkamp mellem to førende græske frihedskæmpere og den egyptiske flådes hjælp til sultanen førte til tabet af det genvundne og en blodig undertrykkelse. Ansporet af grækernes fortvivlede stilling og i frygten for det osmanniske riges overmagt greb stormagterne ind, besejrede flåden og tvang Porten til at slutte fred samt i 1832 til at anerkende en uafhængig, monarkisk græsk stat. Et græsk kongerige var en selvfølge. Samtlige europæiske nationer var monarkier, senest Belgien, eller fyrstedømmer, og en republik var utænkelig selv i et land, der med nogen ret kunne hævde, at folkestyrets vugge havde stået i oldtidens Hellas. Man enedes om en prins fra Bayern, og en syttenårig endnu umyndig søn af kong Ludwig 1. blev 1832 kong Otto af Grækenland. I 1835 holdt han sit indtog i Athen og overtog magten fra en formynderregering.

Overgangen fra Bayerns hovedstad München til Grækenlands Athen må have været overvældende for kongen og hans følge af landsmænd. Tyrkerne havde forladt byen halvvejs i ruiner, og det befæstede Akropolis frembød, selv da H.C. Andersen seks år senere gik derop, et sørgeligt syn: „--- det var som om et Jordskjælv havde rystet de mægtige Søiler og Carnisser mellem hinanden." Et kongeslot fandtes ikke, men et par bevarede huse i bindingsværk og en have imellem blev en foreløbig bolig, indtil et slot kunne opføres.

„Det er en høist beskeden Bygning, Kongen beboer, den vilde et andet Sted i Europa gjelde for en privat Mands Sommer-Villa!"

Grækenlands hovedstad havde seks år efter kong Ottos indtog forandret sig kendeligt. H.C. Andersen skriver i *En Digters Bazar*: „Den meest beboede Deel af Athen strækker sig op mod Akropolis; men rundt om er Byen under Bygning. Athen er en By, der synes at voxe i de enkelte Dage den Fremmede opholder sig her. Kongens nye Slot reiser sig mellem Staden og Hymettos; det er en Marmor-Bygning, til hvilken hver Steen er hugget i det nærliggende Pentelikon; alt pranger i Forsalen derinde Portraiter af Grækenlands Helte fra Friheds-Krigen. Universitetet staar under Bygning og det er en Dansk, som bygger det, et Par Kirker og mange Privat-Boliger for Ministre og Kjøbmænd voxe Time for Time ---."

Den 7. April ventede H.C. Andersen forgæves på en tilsigelse; nogle dage efter kom den, men i forværelset måtte en adjudant meddele, at majestæten bad sig undskyldt, da han havde pådraget sig en slem tandpine. Inden audiensen omsider fandt sted, havde Andersen fået lejlighed til at se det ny kongeslot, som næsten var færdigt, og komme indenfor. „Det forekommer mig kun lidt større end Sorø-Academie; flere Værelser decoreret i pompeiansk Stiil --- Dronningens og Kongens Soveværelse havde et Loft hvor man saae blaae Himmel med Guld Stjerner."

H.C. Andersen blev imidlertid tilsagt til at møde op i den villa, hvor kongeparret stadig boede. „Vi gik nu op af en lille smal Trappe, hvor man kun een ad Gangen kunde gaae og kom ind i et hyggeligt Værelse her stod Kongen i græsk Dragt (Fostanellerer) Dronningen (frankisk sort klædt) og Fru Plüscov, Kongen gik mig lige paa Livet med et venligt Ansigt og rullede Øinene, han hører ikke godt og jeg maatte raabe meget høit." Dronningen var i sorg for en slægtning, og H.C. Andersen måtte anskaffe sig sorte handsker og flor. „Dronningen henvendte sig nu til mig, hun fandt det var en lang Reise jeg havde for, jeg sagde at i vor Tid rykkede Landene nærmere sammen ---."

Kong Otto havde i 1836 ægtet Amalia, en datter af storhertugen af Oldenburg. Hun var lille, køn og livlig. Sammen med sin blot tre år ældre mand var det unge, smukke par genstand for grækernes jubel.

Kongen lærte sig græsk, de klædte sig gerne i folkedragter og rejste land og rige rundt. Den første henrykkelse varede ikke, grækernes gemyt er omskifteligt, fortrydelse og harme tog til. Kongen forefandt en forfatning, men da han var blevet myndig, regerede han enevældigt, det var man vant til fra de tyske stater. Værre var det, at kongeparret på enkelte undtagelser nær kun omgav sig med landsmænd. Hoffet var bayersk, og for en sikkerheds skyld havde kongen også beholdt tyske soldater. Værst var, at mange bayrere, og det var ikke landets bedste børn, kom til Athen i forventning om let arbejde og nemme fortjenester. Oprørsstemninger ulmede, og selvom de letfængelige grækere holdt af at fyre bøsser af i luften, var der navnlig efter 1840 flere optræk til uro.

Kong Otto var romerskkatolsk, dronningen protestant, og børnene skulle opdrages i den ortodokse tro. Men der kom ingen børn, hvad der faldt de børnekære grækere for brystet, og man gav diskrete råd om, at dronningen skulle holde op med at køre og ride så meget, holde sig mere i ro; lige meget hjalp det.

Dronningen havde fået en evangelisk hofpræst med fra Oldenburg, A.F.H. Lüth. Han var gift med en frøken Fischer fra Fredensborg, og hun har skrevet nogle interessante dagbøger fra opholdet i Athen. Her er hendes gengivelse af H.C. Andersens møde med kongeparret. „Han undrede sig over, at de aldeles intet kendte til hans Skrifter og ikke havde læst noget deraf. Der var dengang saa godt som intet udkommet i Oversættelse, og Dansk kunde de jo ikke. Dronningen fandt ham meget lidt køn, men syntes dog, at der var meget genialt i hans Ansigt." Christiane Lüth skrev desuden, at Andersen talte dårligt tysk og var forfængelig.

Dagbogen røber hendes forbehold over for grækere, klimaet og kongeparret. Efterhånden som hun lærte sig at tale sproget, fik hun flere græske venner, men længtes forskrækkeligt efter Fredensborg og glædede sig, når der var lejlighed til at tale dansk med arkitektbrødrene, de muntre Christian og Theophilus Hansen, som fik store opgaver med genopbygningen af Athen, dog ikke kongeslottet. Det blev opført af en middelmådig arkitekt fra Bayern, og kong Ottos far havde bekostet det. Hofpræstens ægteskab var ikke lykkeligt, den gode pastor var lidt af en hustyran. Tre børnefødsler og dårlig

hushjælp, mange flytninger og mandens evindelige gåen på jagt bedrede ikke samlivet i det daglige.

Ægteparret Lüth stod hoffet nær, og fru Lüth fortæller om de tanker, hun gjorde sig om kongen og dronningen; ægteparret var begge kongesindede, hun som nævnt forbeholden. Dronningen forekom hende næsten alt for livlig, interesserede sig for de største ubetydeligheder og var ikke fremmed for sladder. Som oldenburgsk prinsesse brød hun sig ikke meget om de danske. Hun opvartede gerne med det, tyskerne kalder Klatschgeschichten, det var hun god til og havde megen morskab af. Dronningen stod fadder til Christiane Lüths første barn, en datter, og dronningen „der var temmelig bibelfast" gav pigen navnet Damaris, det hed den kristne kvinde i Athen, da apostlen Paulus kom. Den lille pige blev også præsenteret og fik mange gaver af sin højvelbårne fadder.

Kongen var enevældig, men savnede vilje og beslutsomhed. „Man kunde næsten kalde ham en Charakter," skriver fru Lüth, „hvis Vankelmod fortjener dette Navn – for i det Punkt er han uforlignelig." I 1843 var Athen og omegn i oprør, kanonerne blev rettet mod slottet, og kongen tvunget til at give Grækenland en forfatning. Derved blev de politiske diskussioner flyttet fra kaféerne til et parlament, og politisk postyr er grækerne medfødt. Det tog kongen lang tid, før han kunne bekvemme sig til at underskrive en konstitution, som de fleste af hans undersåtter kun havde vage forestillinger om. Først i marts 1844 aflagde han ed på forfatningen

I efteråret var fru Lüth atter sammen med kongeparret. „Dronningen rev idag ned paa Folk fra Norden, de ere plumpe og ikke nær saa dannede som Sydlænderne. Otto gjorde Ende paa denne interessante Tale ved at komme med sit sædvanlige Spørgsmaal: 'Bekommen Sie oft Brief aus Dänemark, gewiss doch alle vier Wochen?'" „Det godmodige Dyr," tilføjede dagbogsforfatteren respektløst. Til slut fru Lüths sidste nedskrevne indtryk fra 1846 af Grækenlands monark: „Du søde Gud hvilken en sølle Konge, hvor han dog ser mager og indfalden ud og trænger til stivede Skjorter. Det er første Gang jeg har set ham nærved i Fustanelle. Hvor den klæder ham daarligt, paa Bal er han altid i Uniform, og den er vatteret allevegne."

Kong Otto 1.
af Grækenland.
(KB)

Kong Otto beholdt tronen endnu i seksten år under stigende uro og flere opstande. Da han i efteråret 1862 kom hjem fra en lystrejse, var han blevet afsat og forsøgte end ikke at gøre modstand. Han og dronningen vendte hjem til Bayern, slog sig ned i Bamberg, hvor han døde i 1867.

I september 1863 rejste kong Georg fra Danmark. Stormagterne havde udset den dengang syttenårige prins Vilhelm, prins Christians (9.) søn, til hellenernes konge. H.C. Andersen, som kendte ham fra

det Gule Palæ, var til stede ved afrejsen. „Jeg var veemodig stemt for ham." Et par måneder senere sendte han kongen et eksemplar af rejsebogen *I Spanien*. „[Det] faldt mig ind, har jeg bare ikke skrevet *Otto* istedetfor *Georg*, det blev en fix Idee – jeg pintes. Jette Collin loe af mig."

Kongen skatter kunsten

Straks efter hjemkomsten fra den lange rejse søgte Andersen kongen „som var meget naadig", og under en senere audiens udtalte Christian 8.: „--- det fornøiede ham at jeg nød megen Ære i Tydskland ---." Han blev tilsagt hos dronningen, „fik Diareh! skrækkelig Qval. Læste af Bazaren for Kongen og Dronningen". Senere fik han at vide, at kongen læste højt forfra af *En Digters Bazar* og var kommet til Orienten. Endelig sendte kongen ham en ring, da han i juli atter var gæst på Gisselfeld. H.C. Andersen nærede alle dage taknemmelighed og hengivenhed for kong Christian, det samme gjaldt August Bournonville, som i *Mit Teaterliv* priste kongen og skrev: „Han forstod at skatte Kunsten; og derfor bør Kunstnerne være ham evig taknemlige." Det var de ikke alle. Fru Heiberg skriver i *Et Liv genoplevet i Erindringen*, at hverken hun eller Heiberg satte pris på Christian 8. Kongen havde bedt Heiberg træde i hans tjeneste og med sin gode pen imødegå de angreb, han daglig var udsat for, bl.a. i den nationalliberale avis *Fædrelandet*. Det undslog Heiberg sig for, det tog kongen ham ilde op, og forholdet blev ikke bedre, da Heiberg selv skrev i bladet. Senere blev det godt. Naturligvis beundrede kong Christian Johanne Luise Heiberg på scenen og sagde hende udsøgte komplimenter. „Jeg har selv været genstand for disse fagre ord, men jeg tilstår, at når Frederik den Sjette halvt brummende med de plirende øjne stødte nogle nådige ud mod en, da lå der heri for mig uendelig meget mere, end i alle de sirlige, velvalgte, dannede ord, hvoraf Christian den Ottende vidste at betjene sig."

I Thorvaldsen mente hun at finde en meningsfælle. „Han var ingen kunstkender, sagde han om Frederik den Sjette, men han gav sig heller ikke ud derfor." Om Christian 8. udtalte den berømte billed-

H. C. Andersen, 40 år gammel.
Carl Hartmann, tusch, 13. november 1845.

hugger: „Prale med mig og mine værker for udlandet, det kan han, på samme tid som både jeg og de er ham ligegyldige. Og så tror han at man skal føle sig rigeligt belønnet, når han tilsiger en til sine kedsommelige tafler, hvor man naturligvis blot kommer for at pryde hans bord." – Da fru Heiberg skrev sine for dansk teaterhistorie uvurderlige memoirer, var Christian 8. og Bertel Thorvaldsen for

længst døde. Bogen udkom først i 1891. Hvad hun lægger Thorvaldsen i munden, må stå for hendes egen regning, men der er skellig grund til at tvivle. Mellem linierne dyppede fru Heiberg sin pen i gift og galde.

Det bør ikke glemmes, at prinsen i 1814, året efter statsbankerotten, da alle statens udgifter blev radikalt formindsket, friholdt som Kunstakademiets præses akademiet og tilmed øgede budgettet. Til finansministeren skal prinsen have sagt: „Fattige og elendige er vi. Lad os nu blive dumme til, saa kan vi gerne høre op at være en Stat!"

Weimar

Under sit ophold i Paris marts 1843 fik H.C. Andersen et brev fra Oldenburg: „--- en Fru --- som jeg aldrig har set skrev sin Beundring og Kjærlighed til mig som Digter, bad mig komme til hende og Manden." De vekslede breve, og det viste sig, at fru Caroline von Eisendecher var gift med kabinetssekretæren hos storhertugen af Oldenburg. Erkendelse og smiger og udsigten til at træffe en anset familie og leve komfortabelt førte Andersen i slutningen af maj til Oldenburg, hvor han hos ægteparret boede en lille uges tid. Det blev et nyttigt bekendtskab. I et selskab traf han friherre Carl Olivier Beaulieu-Marconnay, som for nylig var blevet gehejmereferendar i Weimar, og det kom Andersen til gode, da han i slutningen af juni 1844 for første gang besøgte det lille storhertugdømme i Thüringen og fik værelse på hotel Zum Erbprinzen. Han opsøgte Goethes alderdomsven, kansler Friedrich von Müller, utvivlsomt med henblik på at blive præsenteret ved hoffet, selvom Müller ifølge Andersen selv tilbød det, samt at møde „Byens første Mænd". Samme dag traf han Beaulieu-Marconnay og blev indbudt til at bo hos ham. „Jeg har det hyggeligt og godt, her er en deilig Blomsterhave." I teatret så han den unge arvestorhertug, og næste aften kørte Andersen med Müller til lystslottet Belvedere, hvor storhertug Carl Friedrich og hans gemalinde Maria, en søster til kejser Nikolaj 1. af Rusland, ventede. „Storhertuginden hørte ikke godt – hun viiste mig nogle sjældne Amerikanske Træer; – Jeg alene fik Thee – siden kom vi til

Arvestorhertug Carl Alexander af Weimar. (KB)

Taffels og jeg ved det hertugelige Bord." Konversationen gik livligt, man talte om bøger, og hertuginden takkede for *Nur ein Geiger* og fortalte om Goethe og Oehlenschläger. Kansler Müller mente, „at han var ikke Weimar god, da han ikke hos Goethe var bleven gjort nok af og fortalte om Oehlenschlägers Forfængelighed".

Næste dag kørte H.C. Andersen til jagtslottet Ettersburg for at blive forestillet for arvestorhertug Carl Alexander og hertuginde Sophie, en datter af kong Willem 2. af Nederlandene. H.C. Ander-

sens mangeårige venskab med Carl Alexander, som fortsatte, efter at han var blevet storhertug, var gennem flere år gensidigt sværmerisk. I de kredse, H.C. Andersen færdedes, var sværmeriske venskaber mellem mænd ikke ualmindelige. Andersen dyrkede hele livet flere. Venskaberne erstattede et nærmere forhold til kredsens unge piger, der holdt en passende afstand, indtil de mødte den mand, de kunne blive gift med. Af samme grund var kys mellem mænd en selvfølgelig hilsen, selv mundkys, hvad Andersens dagbøger mange gange vidner om. Sådan må det til tider eksalterede venskab mellem arvestorhertugen og den fjorten år ældre digter forstås, og derfor kunne Andersen betro sin dagbog: „Jeg elsker ret den unge Hertug, han er den første af alle Prindser, der ret har tiltalt mig, som jeg ønsker ikke var en Prinds, eller at ogsaa jeg var det." Carl Alexander faldt for den fortryllelse, Andersen netop i 1840'er udstrålede, men han havde også en anden grund. Han ønskede at genoplive sin farfars Weimar med Goethe, Schiller og Herder og skabe omkring fyrstehoffet litterære og kunstneriske omgivelser med klavervirtuosen Franz Liszt, med sangerinden Jenny Lind og med H.C. Andersen, dengang i Tyskland virkelig berømt og beundret. Det mente også Eckermann, kendt for sine *Gespräche mit Goethe*. Han fulgte med, da arvestorhertugen førte Andersen ud til et træ i haven, „hvor Göthe havde spillet i det Frie, og hvor alle Weimars berømte Mænd havde skrevet deres Navn".

Efter et taffel hos storhertugen, hvor Andersen forærede storhertuginden *Nur ein Geiger* i et dyrt saffiansbind og fik at vide, „hvor kjær jeg var hendes Søn", og at hertugparret bad ham komme igen til Weimar, gik turen videre til Ettersburg. Nu meldte trætheden sig. Der var højtlæsning, og den unge hertug læste en „Novelle, rimeligvis af ham selv; jeg følte mig syg og var ved at kaste op, det var en Qval og det fik aldrig Ende." Selv læste han tre af sine egne eventyr, men var ganske syg. „Arvehertugen vilde at jeg skulde blive i Weimar længer, trykkede længe og fast min Haand, sagde han var min Ven og at han haabede engang i Fremtiden at kunde vise det! – Jeg var ordentlig blød om Hjertet." To dage efter rejste han.

Svarene på hans glade brev fra Weimar til Collins var noget afsvalede. Edvard Collin skrev dog klogt og sandfærdigt: „--- at De

refererer enhver Glæde, som De nyder, til Vor Herre, som denne Glædes Ophav, med andre Ord, at De i Deres Glæde altid ydmyger Dem for Gud."

Kongeparrets gæst på Föhr

Langs Slesvigs vestkyst ligger en række større og mindre øer. De store er beboede, de allermindste i den øgruppe, kaldet Halligerne, ubeboede og ikke beskyttet af diger. I romanen *De to Baronesser* har H.C. Andersen givet en livlig og fantasifuld skildring af det nordlige Frisland og øerne i vadehavet. Han kunne ikke have skrevet de afsnit uden egne oplevelser og selvsyn.

Christian 8. og dronning Caroline Amalie holdt gerne badeferie på øen Föhr. Efter opholdet i Weimar modtog Andersen i august 1844 på Glorup en indbydelse fra dronningen til et besøg på Föhr. Han takkede med glæde ja, var blot bekymret for udgifterne. På vejen gennem Odense traf han sine venner, familien Hanck, men fortalte ikke, at dronningen havde kaldt ham til Föhr. Det skulle der ikke stå noget om i avisen.

Den ti timer lange køretur i åben vogn fra Flensborg til vestkysten går mere udførligt igen i Moritz og Hedevigs kørsel i *De to Baronesser*. Selv de sproglige overgange fornemmes. De rent dansktalende egne strakte sig i en uregelmæssig spids syd for Tønder og lidt nord for Flensborg til et par sogne nordvest for Slesvig. Derefter talte befolkningen tysk og i marsken frisisk. Vejene var ufremkommelige, jo længere mod vest vognen kørte. For at undgå de opblødte hjulspor i marsken drejede kusken ind over Gesten, det tørre, højereliggende land og nåede Dagebøl, „et usselt Hul, uvenlige Folk" noterede Andersen. Det var ebbe, og først klokken tre kom floden og færgen. Efter en time nåede han Föhr. „Øen saae venlig ud, Byen reenlig!" På gaden traf han Henning Sally, fuldmægtig i overhofmarskallatets kontor, og kancellisten i kabinetssekretariatet, Wedel-Heinen. De var begge i hoffets følge, og han fik et værelse i det hus, de boede i. Nogle damer råbte fra et vindue: „Andersen! Hr. Andersen – Moder, det er Andersen." Det var hertugin-

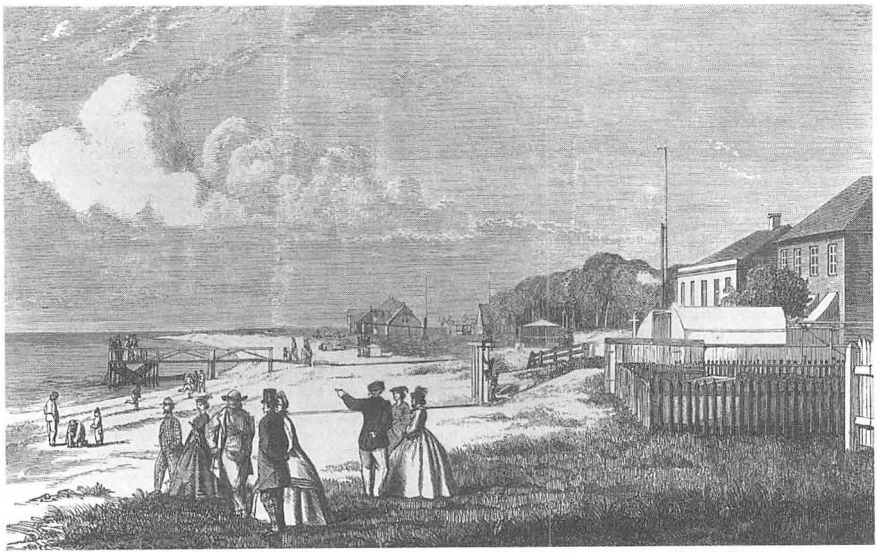

Prospekt af strandbredden ved Wyk på Föhr.
(Illustreret Tidende 1862, 141)

den af Augustenborg og hendes døtre. Om aftenen var han tilsagt. „Kongen og Dronningen meget naadige." Han læste et par eventyr, majestæten lo og sagde tak.

Dronningen havde indbudt Andersen, ikke kongen. Det var mindre forpligtende og ingen tilsigelse. Hvis Andersen havde været i København, ville han have været undskyldt. Hans nærværelse var velkommen, for han kunne underholde og læse højt af sine egne værker, det gik der ry af fra herregårdsbesøgene. Christian 8. havde måske også hørt, hvor megen lykke han havde gjort i Weimar. Næste dag klokken tolv var han indbudt til dronningen for at læse *Lykkens Blomst*, en eventyrkomedie i to akter, der var blevet antaget til teatret. Andersen kom i godt humør, da Sally havde sagt, at han fik sin rejse betalt. Han læste første akt, det gjorde lykke. Om aftenen var han tilsagt til taffel, men fik afbud, da der ikke var plads ved bordet. Senere blev han atter bedt, og skønt han sad over for kongeparret og talte med dem, var han ikke oplagt, „der var mig noget stift over det Hele", syntes han, da han ved teen læste tre eventyr. „Følt mig ikke tilfreds; ilde Lune kom jeg hjem." Kun i

dagbogen røber han sit dårlige humør, ikke i de glade breve til København.

Dronningen indbød ham på en sejltur til Oland, den største og beboede ø af Halligerne. Kongen opfordrede ham til at se sig om og gå ind i husene. „Jeg løb til den Ende af Øen hvor Huset ved sidste Stormflod havde revet hele Stykker bort, her var en lav Skrænt, forraadne Ligkister stak frem, rund om Menneskeknogler, Hovedpande Been", en oplevelse der går igen i *De to Baronesser*. Blandt Olands beboere var de fleste enker. „Jeg gik ind i eet af Husene, her saae vi det eneste Mandfolk." Når stormen rasede, og havets bølger oversvømmede øen, sad beboerne på tage og lofter og ventede på en modig bådfører med mad. Et bjælkestillads på de yderste sandrevler havde et ophæng med brød og brændevin for de strandede.

Et taffel var arrangeret på dampskibet, og der blev danset om skorstenen, men, som Andersen bemærkede: „Lodsen saae alvorlig til Havet." Imens improviserede han i rimede vers og fortalte dronningen om de mange improvisationer på Bregentved, „men der var jeg ugeneert" – 'Det vil jeg haabe De ogsaa er hos os.'" Udflugten var vellykket, og om aftenen til tevandet læste han *Svinedrengen:* „Kongen spurgte hofdamerne om det var sandt at de ikke vilde kysses." Efter højtlæsningen af *Nattergalen* ytrede Christian 8.: „--- der gaaer en god Aand igjennem den", og hofmarskal Levetzau og rigsgreve Rantzau-Breitenburg talte „om det Dybe deri". Fraværet af børn forklarer, at der var ingen, som lo.

Det lå ligesom i luften, at H.C. Andersen under opholdet hos kongeparret skulle opnå noget for sig selv. På 25-årsdagen for sin ankomst til København lykønskede kongen, som Rantzau havde underrettet, „til hvad jeg havde overstaaet og vundet – talte om min Erkjendelse i Tyskland – spurgte om jeg ikke havde noget bestemt at leve af – jeg sagde at Frederik VI havde givet mig 200 Specier og hans Majestæt ladet mig beholde disse hvorfor jeg takkede. 'Det er kun lidt sagde han' – 'men jeg behøver ikke saa meget!' sagde jeg; han spurgte om mine Skrifter hvad de indbragte, jeg sagde 12 Rigsdaler Arket, 'det er ikke meget'; jeg følte her var en Leilighed til at bede om mere, men det var min Følelse imod; han sagde da, 'kan jeg nogen Tid være Dem til Gavn med at fremme Deres Litterære Virk-

somhed, saa kom til mig!' 'jeg takkede og sagde at jeg øieblikkelig intet havde at bede om.' Rantzau fulgte mig hjem sagde at Kongen jo havde lagt mig det i Munden at forlange noget men roste ellers min Følelse, lovede, hvis Leilighed gaves at tale min Sag. Jeg var lidt utilfreds med mig selv, men stolede paa Gud."

Christian 8. stod ved sit tilsagn. I begyndelsen af april 1845 var H.C. Andersen hos kongen, „som tillod mig et Ønske, jeg bad om mine 200 Rdlr forøget og han lovede det". I teatret næste dag: „Adler sagt mig i Theatret at Kongen aarlig havde givet 100 Species." Og et par dage senere: „Aften hos Dronningen, Kongen meget naadig, læste mine Eventyr, Kongen sagde mig hvad han havde gjordt for mig," og Andersen takkede, da han havde fået det skriftligt.

Flere tyske hoffer

I slutningen af november 1845 rejste H.C. Andersen til Oldenburg og var atter gæst hos von Eisendechers. Han blev kaldt til storhertug August, „som var meget gemytlig og livlig, hans afdøde Gemalinde havde læste for ham OT og Bazaren". Siden kom han til hofkoncert, hvor alle undtagen Andersen var i galla eller uniformer – „Meget stift; jeg blev ellers godt behandlet." Han blev præsenteret for den unge arvestorhertug Peter og hans søster, søskende til dronning Amalia af Grækenland, som Andersen havde besøgt i Athen. „Hertuginden behagede mig meest; hun talte meest om Grækenland. Hun havde en græsk Fess paa. Jeg var saa træt at jeg var ved at falde om." Han blev tilsagt til taffel. „Storhertugen og Hertuginden talte meget med mig, der var ugeneert og net." Han blev også bedt om at komme til arvestorhertugen – naturligvis for at læse eventyr: „--- den unge Mand var civil og saae godt ud, han er meget stor for sin Alder omtrent 18 Aar; jeg læste Grantræet, Toppen og Boldten, Nattergalen, Sneedronningen, og Storhertugen, der ellers ved Læsning altid spiller Patience, sad en stille Tilhører og loe dygtig, Arvestorhertugen og hans ældre Søster morede sig, talte meget fortrolig, vi kom godt ud af det! – De fik endnu Svinedrengen og den standhaftige Tinsoldat --- Jeg var meget træt af at læse." Til Jonas

Collin skrev han: „Jeg gjælder for at læse ganske udmærket, i tydsk, mine Eventyr." Så fulgte afskedsaudienserne, og han fik en ring af storhertugen. Det var almindelig skik at sælge den slags fyrstegaver og få værdien i penge, men Andersen beholdt ringen og efterlod den indtil videre hos Eisendechers. Rejsen gik til Berlin. Et formål var at blive forestillet for kongen af Preussen.

Friedrich Wilhelm 4. havde i juni 1845 besøgt Christian 8., og H.C. Andersen var i syv sind, om han, i håb om foretræde, skulle tage ind fra Nysø. Da han ikke kunne være vis på, at preusserkongen fik tid til at modtage, og Jonas og Edvard Collin indstændigt frarådede, blev han borte. Kongen beundrede naturen, Dyrehaven og de grønne bøgetræer. Under besøget på Kronborg overhørte overhofmesterinde Rosenørn kongen sige halvhøjt, men til sig selv: „Das müssen wir alles haben."

Den preussiske minister, friherre Schoultz von Ascheraden, havde sagt til Andersen, at kongen af Preussen gerne ville tale med ham, og at ministeren ville give et brev med, når han til vinter kom til Berlin. „Jeg troer til Humboldt som strax der kunde føre mig til Kongen som var mig naadig og god." Det viste sig at slå til. Da H.C. Andersen nåede Berlin, opsøgte han den tyske naturforsker og kammerherre hos kongen, Alexander von Humboldt; han havde været i kong Friedrich Wilhelms følge under besøget i Danmark, og Andersen fik at vide, „at jeg ingen Anbefalings Breve behøvede, jeg var anbefalet ved mine Skrifter, at Kongen vilde see mig". Anden juledag fik Andersen tilsigelse til middag og kørte med en tjener. I dagbogen står der, at kammerherre, hofmarskal von Meyerinck, modtog ham. „Kongen var meget naadig, talte meget om Spillemanden, sagde, at han i Kjøbenhavn strax havde spurgt efter mig, mine Eventyr kjendte han ikke." Ved taflet sad han mellem Humboldt og hofmarskallen. „Efter Taffelet talte han og Dronningen igjen længe med mig og Kongen bad mig komme til sig naar jeg igjen kom til Berlin." Næste dag sendte han kongen sine eventyr.

Et andet medlem af kongehuset, prinsesse Augusta af Preussen, traf han et par dage senere. Hun var søster til arvestorhertugen og havde naturligvis hørt om Andersens ophold i Weimar. „Tilsagt til Prindsessen af Preussen Klokken 11; i Forværelset, eller hvor jeg

ventede var en Have med Slyngplanter, Statue, frisk Vand; i det ene Værelse, pompeiansk malet, Statuer og Bøger, Gulvene saa glatte som Iis, hun tog særdeles naadig mod mig, ligner Broderen, vi talte om Thorvaldsen, hun havde læst hvad jeg havde skrevet om ham, ogsaa min Billedbog; jeg læste Grantræet og den grimme Ælling, hun syntes henrykt, Sønnen, der engang bliver Konge, trykkede to Gange min Haand og bad mig derpaa skrive mit Navn i en Bog han kom med, jeg skrev: Gott segne die edle Herzen!" Den lille prins Friedrich er den senere kejser Friedrich.

Den 1. januar 1846 var der brev fra Humboldt. Kongen ville indbyde ham til Potsdam. To dage senere: „--- kjørt Klokken 7 paa Jernbanen til Postdam, kunde ikke finde ind i Slottet." Han fór vild, travede omkring i det store slot, blev standset af en skildvagt, der nægtede ham adgang til en sal. Den ulykkelige H.C. Andersen måtte udbryde: „Men jeg skal til Kongen." Frem kom han. „Kongen og Dronningen meget naadige, de sad i Sopha. Humboldt og jeg ved samme Bord, 2 Hofdamer og tre Cavalerer ved et andet, drak Thee, læste: Grantræet; den grimme Ælling, Toppen og Boldten og Svinedrengen, jeg sad hvor Øehlenslæger havde siddet. Kongen talte om Danmark og Naturen, var henrykt."

Ved slutningen af opholdet i Berlin blev han kaldt til prinsesse Carl, søster til prinsesse Augusta og gift med kongens bror, hun „beklagede at hun ikke havde vidst jeg var her, at jeg skulde sige hendes Broder at det havde glædet hende at see een af hans Venner, bad mig, naar jeg *kom* til Berlin at besøge hende, hun vilde da præsentere mig for sin Gemal; som vi sad, kom en Laquei fra Prindsessen af Preussen og skulde sige at hendes Kongelige Høihed ikke maatte opholde mig forlænge, da jeg skulde til Prindsessen Klokken 12; 'jeg skal ikke være ubeskeeden!'" sagde hun halvt vred i Hofdamens nærværelse. Hos prinsessen af Preussen traf Andersen hendes mand, den senere kejser Wilhelm 1., og læste tre eventyr. „Prindsessen høist elskelig, forærede mig et smukt Album, hvori var Slottet: 'det erindre Dem om den Hjørnestue hvor De har skjænket mig saa megen Glæde'!"

Den største glæde indtraf samme eftermiddag. Kongen af Preussen havde udnævnt ham til Ridder af den Røde Ørn, tredje klasse

„og det er skeet paa Collins Geburtsdag". Næste dag gik triumfrejsen videre til Weimar.

H.C. Andersens brev til Jonas og Edvard Collin er fulde af henrykkelse og taknemlighed over al den lykke, han havde gjort under sit ophold i Berlin. Til Edvard Collin skrev han, vel ikke uden bagtanke, at en fornem herre, som han tilfældig traf, havde spurgt ham, „om jeg ikke havde det danske Ridderkors, jeg sagde nei, og dersom man skal have et saadant hjemmefra for at pyntes ude, saa kommer jeg hjem, glat som en Aal. Jeg burde rigtig nok have svaret: jo, jeg har Kors nok hjemme!" Jonas Collin var god og klog nok til at skrive, hvor glade de alle var for den preussiske orden.

H.C. Andersen kom med diligencen til Weimar, blev modtaget af Beaulieu-Marconnays tjener og bragt til sin værts hus. Han gjorde sin entré samme dag på det første af mange baller under opholdet. Til Edvard Collin skrev han: „Klokken 8 var jeg allerede paa Bal hos General Beulewitz hvor jeg traf hele den Storhertugelige Familie, som jeg strax blev forestilt, Arvestorhertugen greb begge mine Hænder, og hvidskede 'det er kjedeligt at jeg skal see Dem her første Gang, jeg kan ikke her tage imod Dem som jeg vilde!'" Storhertuginden lod ham kalde. „Jeg var saa mat i Benene saa svindel, at jeg nær var segnet om, hun spurgte mig hvad jeg feilte, og jeg sagde det var i Brystet, jeg kunde jo ikke fortælle at Støvlerne klemte, hun kaldte Kammerherre Beaulieu at han strax skulde lade en Læge hente; jeg sagde ham hvad det var, at det var bedst vi lod hente en Skomager; Storhertugen meget naadig, jeg sad ved hans Bord; – tog hjem halv tolv."

Næste morgen var Andersen forkølet, da han tog til arvestorhertugen og skrev den 21. januar til Edvard Collin sammenfattende om mødet: „--- han fløi mig om Halsen, kyssede mig saa inderligt, ingen Broder kunde hjerteligere tage imod mig, Arm i Arm gik vi til hans Værelse, der sad vi i Sophaen, han holdt min Haand, trykkede mig endnu engang til sit Bryst og bad mig at vi altid maatte blive Venner, sagde at der var faae Mennesker han holdt af som af mig! – Jeg sagde at det generede dog lidt at han var en Første, han bad mig altid kun tænke paa Vennen! – At hans Følelser, i det mindste for Øieblikket ere stærke og inderlige for mig, det er jeg forvisset om,

hele Weimar kalder mig hans Ven, det vilde bedrøve mig om han engang forandrede sit Sindelag, dog paa sligt vil jeg være forberedt – og hvorfor? Ja, det er en uforklarlig Følelse hos mig, men min indre Følelse har altid været mig en Gudsstemme."

Næsten hver dag var H.C. Andersen hos arvestorhertugen. „Jeg sad 'paa min Plads' som han kaldte det i Sophaen, han sagde, at vi altid maatte blive Venner, at jeg engang skulde komme og altid blive hos ham i Weimar, jeg sagde at jeg elskede mit Fædreland – Men vi Tydske skjønner bedre paa Dem end de Danske! – Nu saa vexler De at være mellem os; giv mig Deres Haand!' han holdt den saa fast i sin! sagde at han elskede mig og trykkede sin Kind til min!"

I kjole med kårde og trekantet hat kom Andersen til taffel hos storhertugen og sad på hans venstre side: „--- efter Bordet stod jeg paa det glatte Gulv midtfor Storhertuginden; jeg blev svindel igjen og fortvivlet der over; hun bad mig gaae hen og støtte mig til en Stol,; Hertugen spurgte til mit Befindende, jeg var ganske fortvivlet, saa kom Hoffolkene og spurgte; nu bliver Støvlerne blokket ud, det hjælper nok ikke for Svindel." Om aftenen hos arvestorhertugen var han atter sammen med forældrene, og Andersen læste to eventyr. „Da vi kom til Bords sad jeg paa høiere Side af Arvestorhertugen, der under Bordet trykkede min Haand; han fortalte at da hans Gemalinde laae i Fødsels Smerter havde hun sagt hun vilde være den standhaftige Tinsoldat – Før jeg tog bort førte Arvestorhertugen mig ind i sit lille Drivhuus, var saa kjærlig og god."

Næste dag kneb det med humøret. Han skulle have været i teatret, men kunne ikke, da han var bedt til storhertuginden for at læse eventyr. Han sad ved storhertugens taffel. „Arvestorhertugen trykkede min Haand bad mig betragte Weimar, som mit andet Hjem og at vi maatte blive Venner – Maaneskin." Efter en middag hos forfatterinden friherreinde von Gross sammen med arvestorhertugparret: „--- jeg læste 3 Eventyr, 'Klokken' gjorde meest Virkning. Førsten deri, sagde jeg ham var en Hentydning paa ham – 'Ja, jeg vil stræbe efter det ædleste og bedste Maal' sagde han og trykkede min Haand." Det var nydeligt af H.C. Andersen og kan godt være sandt, da *Klokken* udkom i maj 1845 og blev samme sommer oversat til tysk. Humøret svinger som en perpendikel. „Læst venlig Anmel-

delse over mine nye Eventyr. Jeg er ikke ret glad, en Angest, en underlig Følelse trykker mig. Alt forekommer mig tom!"

Næste dag vendte det gode humør tilbage: „Besøgt Arvestorhertugen der førte mig ind til sin lille Søn Carl August og gjorde Alt for at Drengen skulde lee og være i godt Humeur. 'Han veed det er hans Faders Ven!' sagde han, 'derfor er han saa mild.' Arvestorhertugen tog bort, hans unge Gemalinde kom til, tog den lille paa sin Ryg og galloperede 'hop!' om i Stuen, kaldte ham 'Klumpe-Dumpe!' jeg havde ham paa min Arm og dandsede med ham, vi legede; Arvestorhertuginden sad ned paa Gulvet, jeg ogsaa og den lille legede at trække Tørklædet fra mit Ansigt."

H.C. Andersens brev fra Berlin til Edvard Collin er fuld af glæde og henrykkelse over at blive modtaget og smigret af den kongelige familie, at få sin første orden og at blive behandlet hos generalmajor, fyrst Radziwill „som en Thorvaldsen". Et langt brev fra Weimar til familien Collin er uskrømtet jublende over gensynet med hele hertughuset. Han lægger ingen dæmper på arvestorhertugens uforbeholdne venskabstegn: „--- han fløi mig om Halsen, kyssede mig saa inderligt" og skriver udførligt om legen med den lille prins Carl August. H.C. Andersen ønskede, at hans faderlige velgører, Jonas Collin, ville glæde sig over den lykke, han nød. Det gjorde Collin nok, men udtrykke det kunne han ikke. „Mig forekommer den [sfære] at være i Længden ligesaa lidt gavnlig for Aanden, som lutter Bonbons og Krandsekage vilde være det for Legemet – Jeg kan ikke fortælle om Samliv med Hertuger og Hertuginder, og kryber ikke omkring paa Gulvet med deres Børn." Den kloge og Andersen meget hengivne Jette Collin forstod bedre, hvordan der skulle svares: „--- det er en gammel Erfaring at en ganske almindelig sund Menneske Forstand bliver til glimrende Egenskaber naar det Hoved der gjemmer den, bærer Krone, – At Hof-Atmosphæren er farlig, selv for den Bedste, det veed vi jo Alle og jeg ville saa nødig at De, som har noget andet at være stolt af, skulle føle meer end tilbørlig Beærelse ved de Stores Venskab."

Imidlertid fortsatte det søde liv i Weimar. Det var ikke kun Andersen, der skulle læse egne værker, arvestorhertugen kunne også. „Han læste for mig: 'Waldeinsamkeit', som han havde skrevet; han

har Sands for Naturen." Dagen derpå var han til stort bal hos arvestorhertugen, og Andersen beskrev damernes dragter som en dreven hofreporter. De mødes hver dag. Han skriver et digt til sin lille legeprins og sender det i et fint album, kaldes til slottet for at blive takket. Han er hos arvestorhertugindens overhofmesterinde, hvor hertuginden sang og Andersen læste *Paradisets Have*. Næste aften er der taffel hos storhertugen: „--- baaret derhen i Portesjæse, det er første Gang i mit Liv jeg er baaret."

Så kom hans store kærlighed, Jenny Lind, til Weimar, og hendes fortryllende sangstemme skabte uro og hjertebanken. „Aften Concert ved Hoffet; jeg i Kaarde og med trekantet Hat --- Jenny Lind sad ganske alene ved et Vindue og saae ned i sit Skjød, som et Slagtoffer – ved de Mendelsonske Lieder, faldt Jennys Øie paa mig og jeg troer hun saae idelig derhen – talte lidt med Jenny; Alle henrykte; Arvestorhertuginden, sagde jeg er saa glad, gid jeg kunde springe omkring med hende! – Storhertuginden, Alle sagde de havde talt til Jenny om mig, – Arvestorhertugen havde talt om min Characteer, Meget træt da jeg kom hjem." Den nat sov han næsten ikke „laae i een Sveed".

Nu overtager sanglærken hovedrollen. „Med Beaulieu hos Jenny, der havde Hovedpine – 'Hun var ikke meget naadig!' sagde han da vi gik, det var mig ubehagelig." Pinen lettede efter en tur i parken, og i teatret samme aften sang hun for første gang titelpartiet i Bellinis opera *Norma*, til „jublende Bifald". Han besøgte hende igen med kansler Müller og Beaulieu, og aftenen tilbragte han hos arvestorhertugen: „--- jeg var træt, han vilde gjøre mig det hyggeligt; hans Ønske var at jeg blev Geburtsdagen over, det haabede ogsaa hans Moder; jeg sagde reentud at jeg kunde ikke ligge Beaulieu til Last. Han bad mig saa inderligt, tog mig om Livet og jeg sagde jeg vilde sove paa det."

Atter middag hos overhofmesterinden, hvor han sad til bords med hertugparret og Jenny: „[Hun] sang 6 Sange og til sidst en Psalme der dybt greb os Alle: 'Jeg kan Intet sige til hende, hun opfylder mig ganske!' sagde den unge Hertuginde, hun tog Jenny om Halsen, kyssede hende, Jenny brast i Graad." Om aftenen var han i teatret, hvor Jenny Lind sang i Bellinis *Søvngængersken*: „--- hun

var mageløs." Endelig rejste hun, flere havde hun fordrejet hovedet på. „Arvestorhertugen talte med mig om Jenny, som han er ganske opfyldt af. Han ønsker at hun skulde være hans Kones Selskaberinde og boe hos dem." Næste aften måtte Andersen stille en halv time tidligere „at vi kunde tale om Jenny – Jeg sad i Sophaen hos ham, han var ganske bevæget, bad mig altid at skrive om hende, ikke nævne Navn, men kun vor Veninde!"

Nu nærmede afrejsens dag sig. Han blev storhertugens fødselsdag over og af en bekendt gratuleret til den Hvide Falks Ridderkors, men den kom ikke, inden han rejste, hvad der ærgrede ham. „O hvor er jeg et svagt Menneske. Godt er det da, at jeg i min første Glæde ikke har skrevet hjem derom." Om morgenen lørdag den 7. februar opsøgte han arvestorhertugen klokken 8: „--- han tog mod mig i bar Skjorte kun med en Kappe om sig; det kan jeg jo, vi kjende hinanden; han trykkede mig til sit Bryst, vi kyssede hinanden: tænk paa denne Time, sagde han, som igaar, vi ere for hele Livet Venner. – Vi græd begge." Beaulieu fulgte ham til Jena: „--- sagt Beaulieu Farvel! han kyssede mig saa inderlig, bad mig altid have ham lidt kjær, blive ham en tro Ven, han græd, jeg brast i heftig Graad. O nu er han borte, jeg føler mig så ene; saa ene i Verden."

Det varede ikke længe. To dage senere melder en lakaj, at arvestorhertugen er der og venter ham. „Jeg løb der ud i Snee og Søle; han var der fløi mig om Halsen vi kyssede hinanden; han havde lovet mig til i Dag Brevet til Ærkehertug Stephan, og nu faldt det ham ind at han kunde jo selv bringe det saa saae han mig dog nok engang. Det kjære Menneske! – vi gik sammen til Slottet hvor vi atter omfavnedes, han bad mig komme til Sommer, ikke gaae til Italien, ganske blive! – Vi omfavnedes og kyssedes; denne Gang græd jeg ikke. Det elskede Menneske."

H.C. Andersen ville have sine værker ud på tysk. Derfor tog han fra Jena til Leipzig og spillede behændigt to forlagsboghandlere ud mod hinanden, Heinrich Brockhaus og den danske Carl B. Lorck, begge kendt fra tidligere besøg. Da Lorck havde hørt, hvad Brockhaus ville give, tilbød Lorck det samme. Der skulle følge en selvbiografi med, og den skrev han færdig på et halvt år. I Dresden tilbragte han en lille uges tid og blev tilsagt hos kongens bror, prins Johan af

Sachsen, som var digter og havde oversat Dantes *Guddommelige Komedie*. Kong Friedrich August 2. og dronning Maria var der også: „--- meget naadige mod mig, meget elskelig – Dronningen tilbød mig Brev til sin Søster Erkehertuginde Sophie af Østrig; det var høist elskværdige Børn; de to yngste Prindsesser nikkede endnu fra Døren til mig, efter at de havde sagt God Nat; jeg læste Grantræet, hæslige Elling, Toppen og Boldten, og Holger Danske. Følte mig meget glad hos disse elskværdige Herskaber."

Fra Dresden til Prag, hvor han aflagde besøg hos Bøhmens civilguvernør ærkehertug Stephan, „der tog hjertelig imod mig, sagde jeg var særdeles hjertelig anbefalet ham, han bad mig naar jeg kom til Prag at betragte ham, som en gammel Bekjendt; han trykkede min Haand; jeg syntes godt om ham; han glædede sig ved min Gemytlighed som Digter og sagde at en slig Natur gjorte godt i vor Tid." Videre til Wien med dronningen af Sachsens brev til ærkehertuginde Sophie i lommen. Her blev han i tolv dage. Han meldte sig hos ærkehertugindens overhofmester, grev Ludwig Széchenyi: „--- jeg var ikke ret fornøiet med hans Maade at tage mig paa og dog var han jo saare høflig." Da han nogle dage efter spiste middag hos overhofmesteren, viste det sig, at den gode greve ikke vidste, hvilken berømthed der havde søgt ham. Det gjorde derimod grevinden: „--- hun sværmede just for mine Skrifter; Eventyrene og Bazaren laae paa Bordet." Andersen blev tilsagt næste dag hos ærkehertuginde Sophie. Den utålmodige digter gik hofvognen i møde „sad en halv Time i Forgemak, kom da ind, Erkehertuginde Sophie tog venlig mod mig, saa kom Kejserinde Moderen, Franz den 1stes Gemalinde." Han læste eventyr, han var blevet bedt om at tage nogle med. „Siden talte Erkehertuginde Sophie og Keiserinde Moderen meget med mig. Gik hen og drak Punsch." Inden afrejsen fik han af ærkehertuginden en brystnål.

H.C. Andersen ønskede, at Christian 8. fik at vide, hvor godt det var gået ham. Et påskud var, at kongen af Preussen havde hædret ham med den Røde Ørns Ridderkors. Han skrev derfor til kongens gehejmekabinetssekretær, J.G. Adler, for at få tilladelse til at bære den og fik det svar, at Andersen selv skulle skrive og „at min milde Konge slet ikke vilde tage mig det unaadigt, naar jeg i denne samme

Skrivelse fortalte andre Efterretninger om mig selv paa denne min Reise". H.C. Andersen skrev et langt brev fra Wien om sin modtagelse ved de tyske hoffer, men glemte ikke, at han havde fået en fordelagtig kontrakt til en tysk udgave af sine samlede værker, „der kan bringe mig lidt Penge". Brevet udviser den taktfulde blanding af naturlighed, af smiger og underdanighed, som også præger hans breve til arvestorhertugen i Weimar.

Nu begyndte den lange rejse til Italien, Frankrig og Schweiz. Oprindelig havde han tænkt sig også at besøge Spanien, men opgav. Undervejs skrev han flittigt på biografien. Varmen plagede ham i Napoli og i Sydfrankrig, hvor rejserne på kanaler og floder og evig pasvrøvl ærgrede og trættede. Det var derfor en udmattet og nervøs H.C. Andersen, der den 19. august ankom til Weimar.

„Arvestorhertugen har alt i Dag ladet høre om jeg var i Byen!" Han kørte til Ettersburg sammen med den russiske gesandt, forfatteren, friherre von Maltitz, et bekendtskab fra tidligere ophold i Weimar. Han fik en sal og et smukt værelse med rokokomøbler. „Arvestorhertugen kom fra Ridetour, faldt Maltitz om Halsen og derpaa mig, jeg troer rigtig nok han fik Omfavnelse for at jeg kunde faae en. – Om aftenen fulgte Arvestorhertugen mig Arm i Arm over Slotsgaarden til mit Værelse kyssede mig kjærlig, bad mig altid have sig kjær, skjøndt han kun var et almindeligt Menneske, bad mig blive hos sig i Vinter! – Jeg Ulykkelige har ved alt dette Følelsen af, denne store Kjærlighed kan ikke vedblive." De er sammen hver dag. „Gik med Arvestorhertugen i Skoven, paa en Bænk der talte vi meget længe; han læste to Digte for mig han havde skrevet, bad mig gjøre mit til at Weimar blev hæderligt nævnet; vi kom ind i Politik og han var meget billig, roeste Auerbach fordi han saa frit udtalte sig for ham; beklagede, hvorledes næsten Alle talte ham efter Munden ---." De kørte til Weimar, hvor han blev tilsagt til storhertuginden. „--- kjørte alene i Hertugens Vogn til Ettersburg; ondt og svullen i Lysken, det unge hertugelige Par kom og vi vare sammen, han fulgte mig som sædvanlig til mit Værelse og vi sladdrede sammen." Tirsdag den 25. august: „Ondt i Bylden og Svulsten; ret i daarlig Humeur! – Spiist Frokost med den unge Hertuginde, der var nydelig og sagde at vi oftere i denne Verden samledes paa Ettersburg –

Kjørte med Arvestorhertugen til Belvedere og sagde ham, at jeg vilde til Danmark – han vilde overtale mig at blive til Festen for Herders Monument."

Fra Ettersburg skrev H.C. Andersen et langt brev til Edvard Collin og fortalte om, hvor storartet han var blevet modtaget i de to fyrstelige familier: „--- men – kjære Ven, jeg veed ikke selv, jeg føler mig saa lidt lykkelig, har så lidet Nydelsen af denne Glands Øieblikket bringer mig – jeg er, det siger jeg Dem – i en lidende Stemning, næsten ulykkelig!" Måske skyldtes det varmen i Napoli og i Sydfrankrig, måske den politiske spænding mellem Danmark og Tyskland, men, fortsætter han, arvestorhertugen ønsker, han skal blive vinteren over hos ham: „--- jeg har ikke Mod der paa; her er heller ikke Ro til at arbeide – jeg længes ogsaa efter den collinske Familie – Det er ogsaa godt for Venskab, troer jeg, med kongelige Personer, ikke Dag ud og ind i Aaringer at leve sammen, det har jeg ogsaa sagt min hertugelige Ven!"

Dagbogsoptegnelserne bekræfter Andersens sindsstemning: „Trist Humeur – Lyst efter at komme afsted; I hvor gode man her er jeg har dog Følelsen, kom aldrig for snart igjen hvor Du havde det prægtigt – Graat Veir. Besøg her hjemme af Arvestorhertugen; der var fuld af Hjerte og Fortrolighed. Altid vil han jeg skal opgive at reise hjem." Dagen efter, det var den 1. september: „Arvestorhertugen meget mod min Reise! hvor Schiller og Göthe kunde arbeide, meente han ogsaa jeg kunde." Andersen var fast. „Arvestorhertugen kom [fra jagt], udaset kom han, for dog at see mig endnu engang og sige mig Farvel! vi lovede hinanden Troskab, han omfavnede mig." Næste dag: „Jeg besluttede – strax at reise, tog en Eenspænder og rullede til Jena."

Hjemrejsen gik over Bremen og Oldenburg, hvor han var i audiens hos storhertugen: „--- temmelig længe Venten der; meget nervøs." Humøret svingede, ofte var det langt nede, men da der kom brev hjemmefra, at han var blevet Ridder af Dannebrog, noterer han: „--- meget glad, følte mig raskere." To dage senere: „Skrækkelig slet Humeur. Til Taffels hos Hertugen, følte mig syg ved Taffelet, var ved at segne; skrækkelig Qval." Midt i november kom han til København og var nogle dage senere i audiens hos kongen.

Sæsonens løve i London

En rejse til England havde længe været et mål for H.C. Andersen. Shakespeare og Walter Scott på tysk slugte han i ungdomsårene, men de var nok bedre på originalsproget. I sommeren 1845 havde baronesse Stampe læst lidt engelsk med ham på Nysø, og året efter fik han forbindelse med en forlægger i London; han håbede som i Tyskland at tjene penge på sine bøger. Første halvår 1847 var han i København. Et par gange blev han kaldt til kongen og dronningen og deltog den 28. marts i kongens taffel på Amalienborg, senere også for første gang til hofkoncert. Dagen før afrejsen over Glorup til Holland og England tog han afsked med kongeparret. „Kongen tilbød mig Penge, jeg kom i Forlegenhed."

Undervejs besøgte H.C. Andersen sine venner Eisendechers i Oldenburg. „Tilsagt imorgen til Taffels hos Hertugen i Rastedt, fortvivlet derover." Modtagelsen i Holland var en forsmag på, hvad der ventede ham på den anden side af Kanalen. Han blev spurgt, om han ville melde sig hos kongen, men da han fik at vide, at der kunne gå en otte dages tid, inden han blev tilsagt, opgav han. Til gengæld blev han fejret af sine litterære bekendtskaber med skåler og taler til over midnat.

Grev Frederik Reventlow var dansk gesandt i London. H.C. Andersen havde truffet ham under sit besøg hos kongeparret på Föhr, og kongen havde anbefalet Andersen til gesandtens velvilje. Dagen efter ankomsten gik han til Reventlow, „som tog særdeles venlig imod mig og gav mig en lang Forklaring paa Engeland og Englændere – sagde at alt var Etikette, det var ikke, som i Tydskland at Kunstnere og Konger omgikkes".

Andersen vidste fra deres brevveksling, at arvestorhertug Carl Alexander opholdt sig i London, han havde ventet at støde på ham i Haag. Nu kom der i stedet et brev, „at han havde meldt mig hos begge Dronningerne og Prindz Albert". Andersen søgte derfor arvestorhertugen i Marlborough House. „Blev indladt i et kongeligt Værelse; Arvestorhertug kom, faldt mig om Halsen, kyssede mig, vi sad sammen; han sagde mig at det trykkede ham her; det var ham ikke mueligt at komme sammen med Digtere – Man døde af Eti-

kette, sagde han – Han bad mig saa tidt jeg kunde, besøge ham mellem 12 og 2."

En anden god bekendt i London var Jenny Lind. Hun havde eget hus med have. Hos hende kunne Andersen spise når som helst, og hun ville sørge for billet til operaen. Han var atter hos grev Reventlow, „der igjen holdt sine lange Taler over Aristocratiets Magt". Den danskfødte bankier, Joseph Hambro, havde med sin søn, Carl Joachim, slået sig ned i London og grundlagt et indbringende, stadig eksisterende finanshus, „sagde at jeg kunde faae saa mange Penge jeg vilde have" og indbød Andersen til et besøg paa hans landsted. Også Reventlow ville forstrække ham med alt.

H.C. Andersen følte sig „angrebet og ængstelig ved den store Verden jeg nu skal ind i". Det begyndte helt naturligt i et selskab og i følge med Reventlow, hos udenrigsministeren lord Palmerston: „--- her var den høiste Adel. – Arvestorhertuginden præsenterede mig for Hertuginden af Suffolk, hun var henrykt over Improvisatoren, den *første* Bog over Italien; – Blev præsenteret for Hertuginden af Southerland, der skal være den rigeste Dame i England. – Engelske Ladys omringede mig med Begeistring over den grimme Ælling, Toppen og Boldten." Han var sæsonens løve. De par værker, som var oversat til engelsk, blev revet væk fra boghandlernes diske. En dame havde sagt til Reventlow: „I største Hast havde hun faaet en Deel af mine Skrifter samlet og læst i."

Et par dage på landet hos Hambro, inden selskabeligheden atter tog fat: „--- kjørte til Lady Paulet! skrækkeligt hedt, opfyldt med Mennesker, paa Trappen i Stuerne, de dandsene havde som et Bord at røre sig paa; talte med Lady Palmerston, Lady Stanley – jeg var et Par Gange ved at segne om af Hede og Mathed. Det er Fornøielse." Han fandt hurtigt ud af, at det hotel, han boede på, ikke lå i et fashionabelt kvarter, men flyttede ikke. Til Collins hjemme skrev han begejstret om den modtagelse, han havde fået: „--- jeg er i Dag og 14 Dage frem udbudt hver Dag; Middag Klokken 8 til 11 og halv 12 ind i Natten; jeg udholder det ikke! Jeg er ved at synke ---." I virkeligheden morede han sig heller ikke, begyndte at sige nej til indbydelser og undskylde sig til baller, men det ærgrede ham alligevel, at de københavnske aviser ikke meldte om hans succes. Han ville også

gerne træffe engelske forfattere; det gjorde han hos forfatterinden lady Morgan og hos lord Palmerston, hvor han mødte Benjamin Disraeli, dengang mere kendt som skribent end som den store statsmand. Hos lady Blessington, hvor ingen damer kom, var han for første gang sammen med Charles Dickens. Det betød mere for ham end en udsøgt diner hos Anthony Rothschild: „--- her var alt i fyrstelig Pragt, Marmor Trapper, Blomster og Springvand i Værelset, i Spisestuen en prægtig Kamin, udskaarne Træforsiringer i Væggen, Rococo Sølvtøj opstilt ---."

H.C. Andersen benyttede sig af kongelig tilladelse og skrev et brev til Christian 8., han fortalte om den lykke, han havde gjort i Holland, og om modtagelsen i London. „Grev Reventlow er utrættelig i sin Omhu for mig – næsten alle mine Skrifter nævnedes og overvurderedes; jeg fik saa mange Indbydelser, er med Et, som Reventlow siger, sprungen ind i den høie Verden i London." Han nævner også Hambro og Jenny Lind. „Ogsaa med Hensyn til mine tilkommende Skrifter haaber jeg at arrangere det med en Boghandler, saa at jeg kan faae nogen Fordeel – Deres Majestæt vil mellem Linierne i dette Brev læse ind i mit Hjerte, og da tør jeg jo nok sende Brevet afsted."

Den 2. august fik H.C. Andersen en indbydelse gennem prins Alberts privatsekretær om at komme til øen Wight, hvor dronningen og han gerne tilbragte en del af sommeren. Det var der ikke noget mærkeligt i, da arvestorhertugen havde meldt ham hos dronningen og prins Albert, og han selv havde skrevet til prinsegemalen en lille måned forinden. Men nu var den rent gal. Andersen havde fået mere end nok af selskabelighed og ønskede bare at rejse bort. „--- fortvivlet derover, kjørt ud til Reventlou og fik skrevet et undskyldende Brev." Værre blev det, da han senere i august besøgte Hambros søn i Skotland og havde fået at vide, gennem en lokal avis „at jeg var indbudt af Prinz Albert og taget til Lach Laggan; kom i særdeles ilde Humeur herved". I toget på vej til London: „--- en Herre og Dame – fortalte at de skottske Aviser havde været fulde af mig og mit Besøg hos Dronningen, det bragte mig i Sved og Lidelse." I London trøstede Reventlow ham og læste en hilsen til ham fra kong Christian, „som glædede sig over min Erkjendelse". Et par dage ef-

ter kom der brev fra prinsens privatsekretær, at han ikke havde været med i Skotland, men var forblevet på Wight: „--- derfor kunde han først svare nu; han raadede mig til at opgive Reisen, da det var slet Veir i Skottland og bad mig ei udsætte mit Helbred; jeg fik vist Brev fra Prindsen."

Arvestorhertug Carl Alexander og H.C. Andersen havde ikke fået sagt farvel, da han midt i juli forlod London. Aftalen var, at Andersen, inden han rejste hjem, skulle besøge Weimar. Han skrev straks til sin hertugelige ven, at han var ankommet, og fik det svar, at han kom til Weimar dagen efter, ville tage ham med til Ettersburg og håbede, han ville blive nogle dage: „--- paa Slottet fløi han mig om Halsen, kyssede mig, han kjørte, jeg sad ved Siden af ham, Vagten blev raabt ud, Trommerne gik, Folk hilsede paa Gader og Veie, paa Ettersburg førte han mig til mine Værelser, kyssede mig endnu engang, og bad mig være hjemme."

Næste dag besøg hos storhertugen. „De gamle Forældre toge hjertelig mod mig, Storhertugen forsikkrede at det var ikke Smiger, men Alvor, det gjorde ham ondt jeg vilde saa snart afsted." På hjemturen til Ettersburg: „Arvestorhertugen gav mig sin Kappe, 'den har aldrig været om en Værdigere,' sagde han og forkjølede sig." Det gjorde Andersen selvfølgelig også. Da de atter kørte til byen: „--- han nødte mig til at sidde paa hans høiere Side", hvad der øjensynlig var en stor hæder, siden han også fortalte det i et brev hjem. Arvestorhertugen kom til hest fra Ettersburg med sin ridedragt på jernbanestationen for at sige farvel. „Vi var sammen i eet af de hertugelige Værelser, han omfavnede og kyssede mig, vi lovede hinanden trofast Venskab." Brevvekslingen fortsatte, men de to kunne ikke ane, at der skulle gå over fire år, før de sås. Treårskrigen kom på tværs.

Kongens sidste år

H.C. Andersen kom til København den 23. september 1847, og der gik ikke mange dage, før han tog ud til Sorgenfri og blev hjerteligt modtaget af majestæterne. Under en jagt i Nordsjælland fik kongen et hjertetilfælde, selv kaldte han det oppression, det var hjerte-

Christian 8. (i civil) og admiral Zahrtmann.
Maleri af P. August Plum. (Rosenborg)

krampe eller angina pectoris, herefter gik det op og ned med hans helbred. Christian 8. var en pligtopfyldende og flittig regent. I.P. Trap var kabinetssekretær i det kongelige kabinetssekretariat og anså, „at han [kongen] arbeidede maaske mere end nogen anden dansk Konge har gjort det – maaske mere end hans Sundhed kunde

taale, og vi troede at se dette bekræftet i hans Udseende, da vi nogen Tid efter Thronbestigelsen bleve forestillede for ham." Kong Christian var også en livsnyder. Jagter og selskabelighed svigtede han ikke, og selvom han var mådeholden med vin, holdt han meget af god mad, hvilket gennem årene hans figur røbede. Nogen stor taler var han ikke, men udtrykte sig mundtligt og skriftligt i et velformet, ordrigt og klart dansk. Folkelig var han heller ikke i modsætning til sin langt ringere begavede søn, kronprins Frederik. Nytårsdag 1848 var der gudstjeneste i Slotskirken, og flere lagde mærke til, hvor angrebet kongen så ud. Han arbejdede til det sidste hårdt med statsbudget og regnskab og med et udkast til en forfatning. Et par dage efter blev han forkølet og fik den 5. januar 1848 et nyt anfald af hjertekrampe, hvortil kom sårsmerter i ben og arm med blodforgiftning og høj feber. Onsdag den 19. januar døde han på Amalienborg.

H.C. Andersens sidste besøg hos den syge konge fandt sted den 6. november. „Sidste Gang jeg saae ham, var en Aften, jeg ved en Skrivelse blev tilsagt hos ham til Thee, og at medbringe Eet eller Andet at læse for hans Majestæt. Foruden Høistsamme fandt jeg her Dronningen, en Hofdame og en Cavaleer. Kongen hilsede saa hjertensmild og god, men maatte ligge paa Sophaen; jeg forelæste et Par Capitler af min da endnu ikke fuldendte Roman 'De to Baronesser', jeg læste desuden to á tre Eventyr; Kongen syntes saa oplivet, loe og talte livrigt og inderligt. Da jeg siden gik bort, tilnikkede Kongen mig saa glad og venligt fra sit Leie og de sidste Ord jeg hørte ham sige vare: 'Vi sees snart igjen'." Hver Dag gik Andersen til Amalienborg for at spørge til kongen. Det sneede på pladsen.

Mærkeligt nok var Adam Oehlenschläger, Christian 8.s højt skattede ven, ikke klar over, at kongens liv var i fare. Da H.C. Andersen fortalte ham, at kongen var døende, brast han i gråd og udbrød: „Mit arme, ulykkelige Fædreland! Hvad skal der blive af det, og hvad skal der blive af mig, naar han døer? En vanvittig forrykt Søn har han, og ham skal vi have til Konge!"

FREDERIK DEN SYVENDE

Tronskifte og grundlov

„Prinds Frederik, Deres Favorit" skrev Signe Læssøe i marts 1834 til H.C. Andersen i anledning af en stor skandale ved hoffet: „Hvad han egentlig har gjort, veed man ikke; har han trukket [blank] mod Kongen, forgaaet sig mod Faderen eller altfor slemt pryglet Gemalinden, det veed man ikke, men han blev med Et sat i en Vogn med et Par Officerer og kjørt til Jægerspriis, hvor han kun skal have tre Værelser, som han ikke maa komme ud af. Der skal han blive, til Fregatten gaaer; da skal han til Island, og i en Forsamling i Statsraadet er det besluttet, at han skal blive der et Aar eller to; det skal komme an paa hans Opførsel. De fremmede Ministre har faaet Ordre at skulle melde deres Hoffer, at han er foreviist for en Ubesindigheds Skyld. Er det ikke en afskyelig Historie?"

En vis svaghed for „Prinds Frits", som H.C. Andersen og flere kaldte ham, stammede oprindelig fra drengeårene i Odense. Mens hans mor gjorde rent på slottet, hvor prinsens far residerede i sin egenskab af Fyns guvernør, legede de to børn med hinanden i gården, et kært barndomsminde, Andersen huskede. Prins Fritz var knap tre år yngre end den vordende digter. Han kom til verden i 1808, søn af prins Christian Frederik og prinsesse Charlotte Frederikke af Mecklenburg-Schwerin. Han var knap et år gammel, da moderen blev forvist som følge af et alt for intimt forhold til sin sanglærer, komponisten Edouard Du Puy. Fritz havde aldrig kendt sin mor, men han lignede hende både af udseende og i karakter og arvede fra hende et folkeligt tække. Som nogle kongelige prinser blev hans opdragelse og uddannelse forsømt. Hans kundskaber var mangelfulde, hans arbejdslyst ringe, han drak for meget og morede sig for godt med piger.

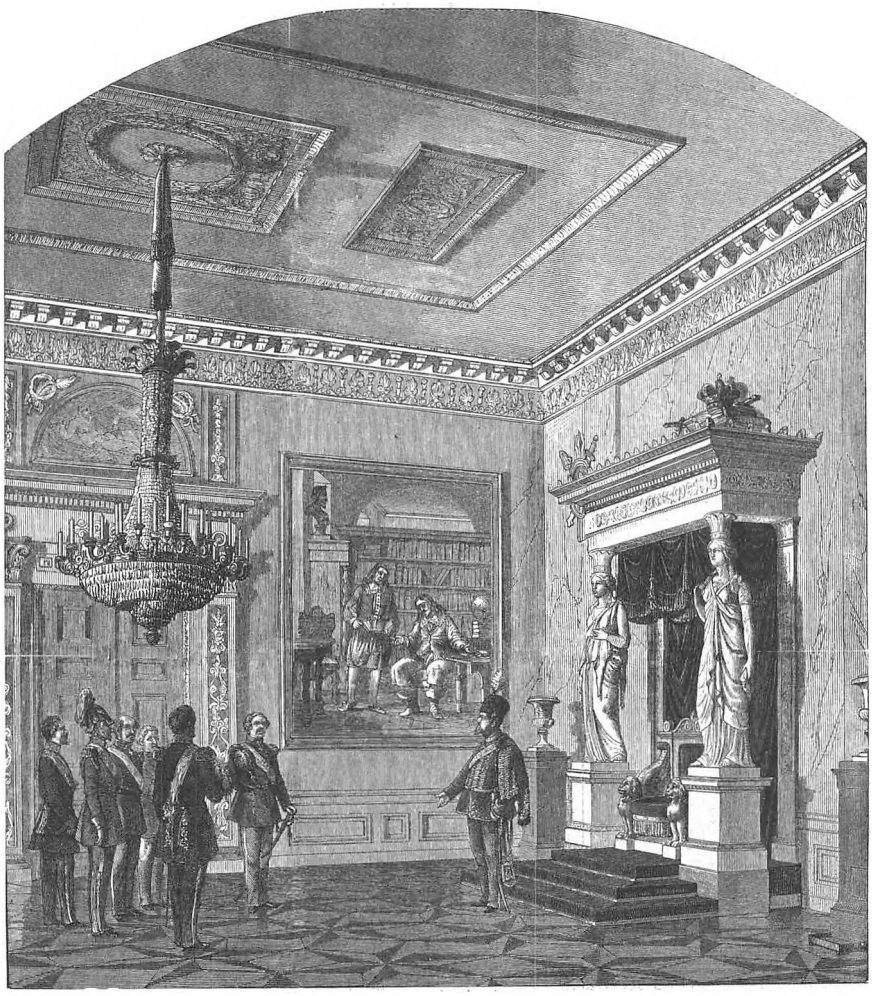

Frederik 7. modtager lykønskninger i det store trongemak på Christiansborg. (Illustreret Tidende 1861, 106)

Det store problem var arvefølgen. Hvis prins Fritz ingen søn fik, ville den lige oldenborgske kongestamme uddø. Derfor måtte han, koste hvad det ville, giftes. Til ægtefælle havde Frederik 6. udset sin knap et år ældre datter, Vilhelmine. De blev viet i 1828. Johan Ludvig Heiberg skrev til parrets bryllup det berømte drama og syngestykke *Elverhøj*; det levede længe, ægteskabet kun kort. Børn kom der ingen af, prinsen fortsatte med solderi og pigesjov indtil skandalen med hans forvisning. Prins Fritz havde dog gode sider. Han

kunne være højst elskværdig og livlig, folkelig blandt jævne mennesker, men også, senere som kong Frederik 7., majestætisk, når det sømmede sig med en sikker og værdig optræden.

Efter skilsmissen og den gamle konges død faldt det i Christian 8.s lod gennem et nyt ægteskab for sønnen at sikre arvefølgen. Den udvalgte var prinsesse Marianne, denne gang af Mecklenburg-Strelitz. Digteren, Christian Winther, blev sendt til Neustrelitz for at lære hende dansk, og brylluppet festligt fejret i 1841. Prinsessen var blid og forsagt og aldeles uskikket til at tumle sin ægtemage, der for længst havde indledt sit forhold til balletdanserinden, Louise Rasmussen. I 1844 gav hun op – til Johanne Luise Heibergs forargelse – rejste hjem, og to år efter blev ægteskabet opløst. Så var man lige vidt. Christian 8. var klar over sønnens uegnethed til at regere enevældigt og udkastede det sidste år, han levede, en plan til en forfatning med indskrænket valgret og, vistnok efter engelsk forbillede, et arveligt aristokratisk overhus. De stormende begivenheder i månederne efter kongens død fejede forfatningsplanen af bordet.

Oprøret i hertugdømmerne vakte H.C. Andersens slumrende fædrelandskærlighed. Han tog parti for danskhedens ret og glædede sig over den voksende skandinavisme. Han lod sig endog overtale til at agitere for Danmark i England, hvor han var blevet feteret året før, og skrev et langt indlæg i *Literary Gazette*, hvis redaktør han kendte. Straks vedstår han, at „Politik har aldrig været min Sag, Digteren har en anden Mission", men artiklen er ligefuldt partisk og patriotisk, og han undser sig ikke for at indrullere den gode Gud: „Den Retfærdige! han er for Danmark".

Hans sind var alligevel splittet, for hvad skyldte han ikke Tyskland? Der havde han venner og læsere, som beundrede hans værker langt mere, end det forekom ham, hans landsmænd gjorde. Det lagde han ikke skjul på, og det fik han at mærke. Hans danske sindelag blev betvivlet „i Vrede og Bitterhed, da var det ofte mere, end jeg mægtede at bære". Damerne i hans omgangskreds var de mest krigeriske. Den berømte videnskabsmand og ven forstod ham bedre, og Andersen citerer et lille vers, H.C. Ørsted havde skrevet:

Dybt føle vi, Fjenden vor Broder dog er,
Aarhundreder med os forbunden;
Men selv han tvang os til den blodige Færd;
Nu gjælder kun tabt eller vunden.

Det var også H.C. Andersens holdning.

Den politiske frihed, enevældens overgang til folkestyret efter en kommende forfatning, havde nok hans sympati, men det kom ham egentlig ikke ved. Forandringen gik fredeligt i modsætning til revolutionerne i Paris, Berlin og Wien, hvor politikere, konger og kejsere måtte tage benene på nakken. Nogle nationalliberale som Orla Lehmann hørte til hans bekendte, familien Collin var nærmest konservativ, og det var lensgreve Moltke til Bregentved også, skønt han stillede sig i spidsen for Martsministeriet og gav Udenrigsministeriet til grev Knuth. Måske kan man fornemme en vis ængstelse i de bevægede måneder omkring Martsministeriets dannelse. Andersen stod på slotspladsen, da Frederik 7. havde afskediget sit første ministerium. „Gjennem Gaderne droge Dag og Aften store Folkeskarer syngende fædrelandske Sange; Der skete ingen Excesser, men der var noget Uhyggeligt i at møde disse næsten fremmed Horder, disse for mig ubekjendte Ansigter, det var, som om en hel anden Slægt var traadt frem."

Den grundlovgivende rigsforsamling vedtog Danmarks Riges Grundlov, som kong Frederik noget tøvende og uden virkelig kendskab til satte sit navn under – den 5. juni 1849. H.C. Andersen opholdt sig ikke i København under disse epokegørende begivenheder. Han var rejst til Sverige.

Den 2. april 1849, H.C. Andersens fødselsdag, opsagde regeringen våbenstilstanden og genoptog blokaden af de tyske havne. Krigen begyndte igen. Fem dage efter sprang linieskibet Christian den VIII i luften med tab af menneskeliv og mange sårede. Alle, også Andersen, var knuget af sorg. Hans bekendt fra Götakanalrejsen i 1837, den svenske forfatterinde Fredrika Bremer, var kommet til København og foreslog ham en rejse til Sverige. Det fik han mod på, så meget mere som nogle nærstående damer gik ham på nerverne ved deres ubeherskede antityske og overspændte patriotiske anskuelser.

Tirsdag 10. april: „Fru Drewsen ukjærlig og phanatisk dansk a la Jonna, bedet mig ikke komme der, når jeg ikke havde deres Mening – Strid med Jette Wulff, som var phanatisk." Kristi himmelfartsdag sejlede han til Helsingborg og kom i slutningen af maj til Stockholm. Der var andre formål med rejsen, men et vigtigt var at takke kong Oscar, der året før havde benådet ham til Ridder af den svenske Nordstjerneorden.

I Sverige hos kong Oscar

Så længe Frederik 6. levede, var der ingen personlig forbindelse mellem det danske hof og Sverige og Norges konge, Karl 14. Johan. Han havde berøvet Danmark Norge, og det glemte kong Frederik ham ikke. Karl Johans søn, kronprins Oscar, opholdt sig 1823 i København, og der gik rygter om ægteskab med den seks år ældre prinsesse Caroline. Kong Frederik ønskede næppe en ægteskabelig forbindelse med den svensk-norske kongefamilie. Kong Karl Johan var søn af en sagfører i Pau, dronning Désirée datter af en købmand i Marseilles – det huede ikke den legitime hersker over et af Europas ældste kongehuse. Man kan heller ikke fortænke tronfølgeren, prins Christian Frederik, i, at han ikke yndede Karl Johan Bernadotte, en tidligere jakobinsk revolutionsgeneral, der havde berøvet ham Norges trone.

De kongelige fordomme rørte ikke H.C. Andersen. I efteråret 1842 udkom i en anonym oversættelse *Äventyr berättade för Barn*. Om det er den bog eller *En Digters Bazar*, der også udkom samme år, han sendte til kongen af Sverige i september, er uvist, men i slutningen af januar 1843 noterer han: „--- fik i Dag fra Kongen af Sverrig en Guldmedaille." I efteråret skriver han et brev til kongen, og endelig i marts 1844 melder hans almanak: „Kongen af Sverrig død." Hvor det danske kongehus kun så en opkomling på Sveriges og Norges trone, kan just Karl 14. Johans fabelagtige karriere fra en beskeden småborgerlig herkomst i en sydfransk provinsby til konge have fængslet skomagersønnen fra Odense, selv på vej til europæisk berømmelse.

Da Karl Johan døde, blev hans søn, Oscar, konge. Den gamle konge havde næret skumle planer om at erobre Danmark, kong Oscar ønskede et godt, ja venskabeligt forhold til Christian 8. og det danske kongehus. I juli 1846 kom kongen, dronning Josefina, kronprins Karl og prins Gustaf til København. En af de tilstedeværende under en kongelig fest på Bernstorff et par dage senere lagde særlig mærke til kronprins Karls fyrighed, men også til hans „over det Skjønnes Grændser streifende kraftfulde Bevægelser". H.C. Andersen var lovlig undskyldt, da han befandt sig i Frankrig; han hørte om besøget i breve fra Jonas Collin. Han var dog ikke sen til at gøre den nye svensk-norske konge opmærksom på sig selv. Allerede i januar 1845 sendte han sine eventyr til Oscar, og lillejuleaften 1847 oplyser almanakken: „Sendt Brev og Bøger til Kongen af S."

Fra maj til august 1849 var Andersen i Sverige. Sammen med sin ven, digteren, friherre Bernhard von Beskow, mødte han op på Stockholms Slot for at blive præsenteret for kongen: „--- imorges da jeg gik ud mødte jeg Kronprinsen til Hest, han saae stift paa mig, jeg hilsede." „Kongen skal døbes slaae til Ridder idag, jeg blev derfor bedet komme paa Fredag Klokken 10 ¼." Audiensen blev selvfølgelig omtalt i breve til Collins, dog uden dagbogens indledende notater: „Gik Klokken 10 til Kongen kom ind Kl. 12, kjedede mig uendeligt, var i høi Grad nerveus! – Indenrigsministeren var saa længe derinde, de løb med Landkort, nu dele de vel Schlesvig. – Endelig kom jeg ind, Kongen var høist elskværdig, noget næsten forlegent i hans Væsen men saa hjerteligt, som vi ofte havde seet hinanden, jeg takkede ham for Nordstjernen, talte om --- de svenske Soldaters Diciplin og Gudsfrygt og Kongen sagde at han havde læst hvad jeg havde skrevet om Svenskernes Ophold i Fyen; udtalte sin særdeles 'Følelse' for det danske Folk, sit Venskab for Kongen, [Frederik 7.] beklagede at Krigen fra dansk Side var sidst erklæret, da han havde haabet at faa det bragt til en god Fred, – 'Der er et krigssindet Parti i Danmark,' sagde han, 'det vil det, og jeg erkjender vel den smukke Følelse der ligger til Grund.' Jeg sagde det laae i Nationens Charachteer at hvor den følte at den havde Ret, holdt den fast derpaa og glemte at den var lille. Han erkjendte det smukt, sagde at han

Kong Oscar 1. (KB)

vilde saa gjerne gjøre hvad han kunde, som nordisk Konge, men han havde to Riger, hvis Tarv han ogsaa maatte tænke paa. Jeg sagde ham, at hvad godt det danske Folk saae han gjorde for det, vilde bringe ham hele dette Folks Taknemmelighed." – Kong Oscar har næppe ønsket at forlænge det politisk ømtålelige emne. – „Vi talede om Arvestorhertugen af Weimar, som han holdt meget af. Spurgte mig om naar jeg kom tilbage fra Upsala, at jeg da vilde komme til ham en Middag, han vilde gjerne see mig til saadan og 'Dronningen min Hustru' sagde han 'kjender Deres Skrifter og vil gjerne personlig lære at kjende Dem.'"

Efter en uges vellykket ophold i Uppsala, hvor Andersen blev fejret af ærkebiskoppen, lærde professorer og glade studenter, gik sejlturen tilbage til Stockholm og middagen hos kongen. „Dronningen, som ligner meget sin Mor, kom mig hjertelig imøde, sagde at hun alt kjendte mig længe af mine Skrifter og das Märchen meines Lebens; Kongen var ligesaa hjertelig; – Prinds Gustav meget talende, til mig over Bordet ligesaa Dronningen, jeg læste siden for dem *Hørren*, den grimme Ælling, en Moder og Flipperne, ved en Moder græd Kongen og Dronningen. Hun sagde til Beskow at man vidste ikke, hvor mangen god moralsk spire jeg nedlagde i de Unges Hjerter. Længe underholdt hun sig med mig og trykkede derpaa min Haand, jeg kyssede hendes. Kongen talte om det menneskelige inderlige i mine Eventyr, spurgte naar jeg kom hjem fra Dalerne, og da han blev her til den 7de vilde han ikke sige Farvel, eftersom vi da saas endnu engang; Dronningen – spurgte om det var ubeskedent at komme endnu en Aften før jeg reiste." – Naturligvis for at læse sine egne eventyr højt; deri var han uforlignelig. Det blev bekræftet næste aften i et stort selskab. Han læste *Historien om en Moder*, *Svinedrengen* og *Toppen og Bolden*. „Det har jeg aldrig tænkt mig," sagde den svenske operasanger Julius Günther „saaledes simpelt at kunne fortælle, det skulde vore dramatiske Kunstnere høre og lære af, de er saa høit pathetiske."

En kold og blæsende søndag, regn og med en knækket paraply, kom han om eftermiddagen til dronningen. Kongen lod vente på sig, han „havde faaet Post, men han maatte fra den prosaiske Forretning til Poesien, sagde han". Andersen læste *Grantræet*, *Stoppenålen*, *Den lille Pige med Svovlstikkerne* og på forlangende *Hørren*. „Kongen var meget opfyldt af den dybe Poesi deri, sagde han; fortalte at han paa sin Reise til Norge havde læst Grantræet. – Kronprindsen sagde at han var i Grunden alvorlig og meest for det, men at man jo i Selskabs Livet maatte være lystig." Den banale bemærkning, som Andersen med omhu gengav, hæmmede ham ikke i seksten år senere at bringe Karl 15. et overstrømmende hyldestdigt. „Jeg forærede Dronningen den tydske illustrerede Udgave af Eventyrene – Kongen indbød mig til sin Fødselsdag. – Hjerteligt længe talte han med mig." Fødselsdagen blev fejret med manøvrer, og

H.C. Andersen så det hele fra den kongelige pavillon. Han fik talt med dronningen, „som havde læst høit lille Claus og store Claus, og gav mig Hilsen til Enkedronning Caroline Amalie – Kongen meget naadig, jeg ved at segne; Prinds Gustav holdt mig længe i Haanden, ogsaa Kronprindsen, Kongen sagde mig endnu Levvel".

De mødtes aldrig siden, men Andersen fik gennem Beskow en hilsen „med Tak for at jeg har givet de smukke Billeder af hans Land". Takken gjaldt rejsebogen *I Sverrig* fra 1851 og oversat til svensk samme år.

Weimar under og efter krigen

H.C. Andersen og arvestorhertug Carl Alexander vekslede under hele treårskrigen breve med hinanden. Andersen beretter hjerteligt i en ærbødig tone om sig selv og sine skriverier, hertugen giver udtryk for varmt venskab og beundring. Brevvekslingen var dog ikke uden mislyd. Måske på grund af hertugfamiliens nære slægtskab med det preussiske kongehus, måske af sympati for oprørerne i hertugdømmerne, deltog et troppekontingent fra Weimar i krigen med arvestorhertugen i spidsen. I Slesvig mødte han den augustenborgske familie og kom også til Gråsten, der var blevet lazaret. Andersen skrev i et brev til Edvard Collin fra Motala i Sverige den 22. juli 1849 i anledning af et brev fra hertugen: „--- denne var ganske sorgfuld over at jeg nu i mange Maaneder ikke havde skrevet ham til, meente at vort Venskab ikke kom Poletiken ved, og at han skulde blive meget bedrøvet om han blev skuffet i mit Hjertelag mod sig, dette forstemte mig ganske, thi han maa jo kunde forstaae at jeg ikke kan skrive ham til naar jeg læser i Aviserne at han gaaer til Schlesvig-Holsteen; jeg gaaer ind paa at han maaskee har været nødt dertil, jeg har været dybt bedrøvet derover, men skrive kunde jeg ikke, vilde jeg ikke, og nu kommer jo Freden, da kan jeg med lettet Sind sige ham det, men først da ---." Herpå svarede Collin 3. august: „Jeg billiger aldeles Deres Følelse med ikke at skrive til Prindsen af Weimar, men først senere. Men han har ogsaa Ret fra sit Standpunct."

Kejser Nikolaj 1. lagde pres på Preussen, som trak sig ud af krigen sammen med kontingentet fra Weimar, og i et brev fra Trollhättan august 1849 udtrykte Andersen sin glæde over for arvestorhertugen: „--- en af mine Venner i Danmark skrev strax Efterretningen om, at Arvestorhertugen af Weimar var vendt tilbage igjen, strax vendt tilbage; han vidste hvor nær det laae mit Hjerte!" – og fortsætter: „Dog først nu hører jeg Fredsklokkerne ringe, og jeg kan igjen sidde hos Dem, see Dem ind i de ærlige, kjærlige Øine." Der skulle gå over to år, før ønsket gik i opfyldelse.

Årsagen var især nogle breve mellem H.C. Andersen og hans vært i Weimar, friherre Carl Olivier Beaulieu-Marconnay. Andersen havde forståeligt nok spurgt, om følelsen i Weimar var så meget mod danskere, at man kunne frygte ubehageligheder, en anti-dansk stemning blandt den jævne befolkning. Beaulieus svar berørte Andersen ilde, og Edvard, som fik det til læsning, blev aldeles oprørt, fandt det fornærmende mod Andersen, citerer forskellige sætninger og hæfter sig navnlig ved, at Andersen ikke skal komme til Weimar, dersom han ikke kan finde sig i, at de danske spottes, men hvis Andersen alligevel kom, så skulle han få en modtagelse som „ein lieber braver Poet, mit dem man eben nicht über Politik spricht".

Edvard Collins udkast til et svar har sikkert været lige på og hårdt, men det lå ikke til Andersens natur at bære nag til en mand, der ud fra sit syn på krigen havde skrevet et lidenskabeligt brev og tilmed en mand, Andersen kendte godt og satte stor pris på, et højtdannet, hjertevarmt menneske, som Andersen nærede et varmt venskab for. Hans svar til Beaulieu var, hvad han i et brev til Collin kalder blødt. „Kjære Ven! Jeg blev saa hjertensglad ved at modtage Brev fra Dem; thi jeg har Dem saa kjær; min Følelse er i alle Aar bleven den samme. Jeg har endnu uforandret den inderligste Tillid til Dem, og derfor tilstaaer jeg Dem aabent, at der var Noget i Deres Brev som overraskede og bedrøvede mig; der var Ord, som jeg troede, De ikke kunde have skrevet til mig. Jeg eier imidlertid en saadan Sum af kjærlige, skjønne Erindringer om Deres Sindelag for mig, Deres egen hjertensgode Personlighed, at jeg snart indsaae, at De havde skrevet i en Stemning, der kastede denne Skygge ---." Brevet, der er længere og udelt forsonligt, fik Edvard Collin til over-

sættelse og svarede Andersen klogt: „Det var et godt, et smukt Brev. Gud bevares, hvor vi to dog ere forskellige, og dog komme vi godt ud af det med hinanden. Sagen er jo kortelig den: jeg, forandrer ikke min Mening om Beaulieus Brev, men forlanger aldrig, at De, som har et personligt Indtryk af ham, skal lade Dem anfægte af mine Yttringer om ham. Saameget som Deres Brev til ham end var mig imod da jeg fik det, skal jeg dog nu oversætte det og snarest sende Dem det – Og dermed lade vi den Fugl flyve."

I sensommeren 1851 rejste H.C. Andersen en god måneds tid gennem Slesvig til Tyskland. „Gjerne tog jeg slet ikke til Tydskland" betroede han Edvard Collin i et brev, men han havde lovet „lille Viggo" den udflugt, Ingeborg Collins nu enogtyveårige søn. Også Ingemann hørte om rejsen. „Weimar kommer jeg næppe til ligesom jeg aldeles omgaaer Berlin og flyver paa det Snareste gjennem Nordtydskland; mit danske Sindelag vil der befinde sig uhyggeligt; jeg vil ikke udsætte mig for at blive ilde berørt." – I Dresden traf Andersen en gammel bekendt, Wilhelmine von der Decken, „der jublede mig imøde; hun var ganske dansksindet og fru Serre – henrykt over min Ankomst, indbød mig og Viggo til Marsken [Maxen] paa Mandag, hendes Mands Fødselsdag". Sidste dag i juli ankom de til Prag, siden retur til Dresden, hvorfra Viggo rejste alene hjem. Andersen blev, indtil han i slutningen af august nåede Glorup.

I midten af juni 1852 nåede H.C. Andersen omsider Weimar. I et brev til Edvard Collin hedder det: „Nu har jeg da været i tre Uger i Weimar, fundet der den samme hjertelige Modtagelse, som før; saavel den regjerende Hertug med sin Gemalinde, som Arvestorhertugen have været uendeligt velsignede og venskabelige mod mig." Besøget i Weimar var næppe helt så vellykket, som Andersen havde skrevet til Collin. Læser man hans dagbog under opholdet, undgår man ikke det indtryk, at opholdet næppe svarede til forventningerne.

Modtagelsen var god nok. Beaulieu og hans kone modtog ham på banegården, bød ham hjem og gav ham to værelser. Næste formiddag gik han til arvestorhertugen: „--- følte mig nerveus; han kom omfavnede og kyssede kjærligt; vi talte om Krigsaarene, og jeg fremstillede den danske gode Sag." Næste dag skulle hertugen imidlertid til Berlin for at fejre sin ældste søster, prinsesse Carl af Preus-

sens sølvbryllup. „Føler mig ikke ret hjemme" står der sidst i dagbogen for besøgets anden dag. Nogle dage senere gik Beaulieu med Andersen til slottet for at se nogle nyindrettede gemakker. Han besøgte storhertugindens overhofmesterinde, grevinde von Fritsch. „'Hvor har dog Deres Landsmænd handlet mod de stakkels Holstenere!' var noget af det første, hun sagde og jeg blev gal i Hovedet paa hende." Derefter var han til taffel hos storhertugen. „Storhertuginden meget hjertelig og mild, – 'tunge Dage ligge imellem siden vi sidst saaes!' sagde hun." Hun var søster til kejser Nikolaj 1. af Rusland, som endnu var Danmark venligsindet.

H.C. Andersens største oplevelse var samværet med den berømte klavervirtuos, Franz Liszt. Han havde henrykket ham første gang i 1840 til en koncert i Hamburg. Nu boede han uden for Weimar og levede på polsk med prinsesse Caroline von Sayn-Wittgenstein. Andersen blev indbudt til middag og „bad mig at betragte deres Huus, som jeg var hjemme der". Desværre gik det ikke så godt mellem Beaulieu og Andersen: „--- han er ikke behagelig den B, jeg føler mig ikke hjemlig hos ham." Der gik over en uge, før han en formiddag hos forfatterinden, Amalie von Gross, traf arvestorhertugparret. Fem dage efter blev han hentet til Ettersburg, hvor hertugfamilien var samlet. „Arvestorhertugen sad ved Siden af mig ved Taffelet, fortalte at min Buste var opstillet her paa Slottet, alle berømte, som havde levet her paa Etterburg kom der." Ved en misforståelse kom han ikke til middag hos arvestorhertugen næste dag, fik kun talt med ham nogle gange i teatret, var sammen med hele hertugfamilien til en fest i Eisenach og indbudt til middag dagen efter. Han og arvestorhertugen spadserede, men Andersen følte sig ikke vel. Han læste eventyret *Skyggen:* „--- den syntes ikke at behage – Jeg kom ud af mit Humeur." Han var også til taffel på slottet. „Hendes keiserlige Høihed [storhertuginden] i høi Grad hjertelig og ligesaa Storhertugen, han tog mig om Haandledet, sagde mig at hvad han sagde var meent, at han saa godt syntes om mig, at man af min Mund maatte høre mine Eventyr, bad mig snart komme igjen." Dagbogen melder intet om afsked med arvestorhertugen, men ægteparret Beaulieu bad ham komme igen næste år. Han takkede også sin vært i et brev fra efteråret 1852: „Tak for de hjemlige Dage, jeg nød hos

Dem i det kjære Weimar! Bring min Hilsen og Tak til Deres velsignede Kone og til de Venner og Veninder, jeg har i Deres Omgivelse". – I Leipzig stødte Viggo Drewsen til, og sammen tog de over Nürnberg til München.

Kong Max

H.C. Andersen så første gang München i maj 1834 på hjemvejen fra Italien. De fleste gjorde det omvendt. Byens kunstsamlinger og rige arkitektur var en god indledning for rejsende til Sydens herligheder; den stemte forventningerne, men havde man som Andersen været i Rom, Firenze og Venedig, blev München lidt af en skuffelse; alligevel opholdt han sig der en måned i afventen på penge til hjemrejsen.

München forekom Andersen „som en lille tydsk By voxet stor ved Lyststeder, man føler sig ikke i en Hovedstad, men enten i en lille Kjøbstad eller paa Landet mellem rige Lyststeder. Gaderne er Pladse eller Landeveie, foran Husene Haver med Blomster og Frugttræer." Straks uden for byen kunne Andersen se Alperne i aftenlysets rødme, men indrømmede han: „München er en opvoxende By, den gamle Deel er ikke stor men den nye strækker sig ud i brede Gader og store Pladse." Dengang regerede kong Ludwig 1., Thorvaldsens ven fra Rom, en stor bygherre, som brugte formuer på slotte, et glyptotek og kirker og et helt nyt universitet.

München var kongeriget Bayerns hovedstad og en moderne by i modsætning til landets næststørste, Nürnberg, der var ren middelalder. Slægten Wittelsbach havde regeret siden 1100-årene som fyrster og kurfyrster, men kongeriget var nyt. Den sidste kurfyrste, Maximilian 4. Josef, blev konge i 1806, da Bayern indtrådte i kejser Napoleons Rhinforbund, og Maximilian lod sin datter ægte kejserens stedsøn, Eugéne Beauharnais. Hende havde Andersen set på udstillingen i Rom, nu hed hun hertuginden af Leuchtenberg, for da kejserriget brød sammen i 1815, svigtede kongen ikke sin svigersøn, men gjorde ham til hertug af Leuchtenberg og lod ham bygge et palæ i München, hvis rige kunstsamlinger Andersen besøgte. Andersen så Eugénes grav i St. Michaelskirken med Thorvaldsens portrætstatue.

Næstsidste dag oplevede han selv kong Ludwig gå under en hvid silketronhimmel. Det var Corpus Domini, eller Fronleichnahmsfest; den kendte Andersen fra Rom. Hovedgaderne var smykket med birketræer. En uhyre procession fra Frauenkirche med håndværkerlav, skolelærere, latinskolens rektor og lærere, barmhjertige søstre, franciskanermunke i brune kutter og kongen, men ikke dronningen, hun var protestant. Kronprinsen var i grøn uniform. Andersen lærte ham at kende en snes år senere som kong Max.

H.C. Andersen kom atter til München i midten af juni 1852. Han var en europæisk berømthed, hans værker og selvbiografi trykt på tysk i Leipzig før treårskrigen. Rejsen gik over Nürnberg „denne underlige gamle By, hvor hver Gade, ja hvert Huus er som et snirklet Billed i en gammel Billedbibel --- gik op til Borgen der sættes istand til Ophold for Kong Max om Sommeren." I München fik han et godt værelse på et dyrt hotel. Dagen efter traf han i teatret digteren og teaterintendanten, Franz von Dingelstedt, som fortalte, at kongen er her. „Han skrev nu strax til Hans Majestæt at jeg er kommet". Næste dag lå der brev, at han var tilsagt til taffel, og at hofvognen ville hente ham. Kongen havde sendt gehejmelegationsråd Wilhelm von Dönniges; de kørte rask til og nåede i løbet af et par timer i regnvejr Starnbergersøen, hvor kongen boede på slottet Berg: „--- han var en ung Mand, høist venlig og sagde mig at mine Skrifter, navnlig Improvisatoren, den lille Havfrue og Paradisets Have havde gjort et dybt Indtryk paa ham --- Efter Taffelet" – hvor kongen i champagne drak en skål for hans muse – „indbød Kongen mig til en Seiletour; vi gik ned til Søen, Roerkarle i hvide Skjorte-Ærmer stode i Baaden, der var et lille Huus paa Fartøiet, og vi steeg derind, jeg sad ligeoverfor Kongen vi styrede hen mod en Ø, hvor han lod bygge en Villa med Taarn og overalt beplante med Roser; jeg læste paa Søen den grimme Ælling. Gik med Kongen omkring. – Der var fundet en Kjæmpegrav, vi saa de opgravede Been og en Flintesteenskniv; ved Ruinerne af en gammel Waldfartskirke stod et Blomstrende Hyldetræ, Kongen brød en Green af og gav mig til Erindring. – Vi ønskede en Solstraale paa Øen og den kom, Bjærgene bleve belyste. Jeg sad ensom paa en Bænk med Kongen. Han talte om Alt hvad Gud havde givet mig, om Menneskenes Lod og jeg

Kong Max af Bayern. (KB)

sagde jeg ikke vilde være Konge, det var saa stort et Ansvar, jeg mægtede ikke at løse Opgaven, han sagde Gud maatte give Kraft og man gjorde i ham hvad man kunde. Hjerteligt og fortroligt talte vi og da vi siden seilede hjem læste jeg Historien om en Moder, Hørren og Stoppenaalen. – Søen var blikstille, Bjergene blaae med Snee og Solskin, det var som et Eventyr, da vi steeg i Land sprang Vandspringet og Kongen tog naadig Afsked. – Jeg saae begge de unge Prinser og kyssede dem."

Begge prinser, kronprins Ludwig og hans yngre broder, Otto, var godt opdraget, Ludwig velbegavet, dybt religiøs, belæst, dannet i

alle færdigheder, dans, tegning, sprog og videnskab, dertil kunstkyndig og musikalsk. Når man læser om kronprinsens uddannelse, undres man over alt det, hans kærlige og omsorgsfulde forældre og lærere fyldte hans unge, kønne hoved med. Det holdt heller ikke. Han arvede som kong Ludwig 2. sin farfars lyst til alt for kostbare slotsbyggerier, Lindenhof, hans yndlingssted, et lille Versailles, det enorme middelalderlige Neuschwanstein og det imponerende barokslot Herrenchiemsee, men han arvede ikke den første kong Ludwigs lyst til kvinder. En hævet forlovelse med en smuk bayrisk prinsesse satte bom for hans interesse for det andet køn. Politisk var han uheldig i balancen mellem Preussen og Østrig, holdt på den gale hest og var nær ved at forarme Bayern. En lurende sindssyge slog ud, først hos Otto, ikke meget senere hos kongen. I 1886 blev han erklæret for umyndig, lægerne anså ham for uhelbredelig forrykt, hans ministre for uegnet til at regere. Man anbragte ham i en slags husarrest under opsyn af en læge, først på det ufærdige Neuschwanstein, derefter i slot Berg. Den 13. juni 1886 druknede han i Starnbergersøen og tog lægen med sig i døden – 34 år efter at hans far kong Max havde indbudt H.C. Andersen til en sejltur på selv samme sø.

Den 66-årige kong Ludwig 1. boede i sit eget palæ i München. Under urolighederne efter februarrevolutionen i Paris frasagde han sig tronen. Hans åbenlyse og for alle bayrere forargelige forhold til en spansk danserinde, som han tilmed ønskede at optage i adelstanden og udnævne til grevinde, slog hovedet på sømmet. Alligevel mente teaterintendanten von Dingelstedt, det var passende, at Andersen meldte sig til audiens hos den gamle konge. Et par dage efter blev han tilsagt for at se det album, kunstnerne havde skænket ham, derefter blev han modtaget af kong Ludwig, „der var i Uniform og talte strax om Thorvaldsens store Betydning, – om Christian den ottende og hans smukke Gemalinde. – Kom fornøiet hjem".

I juni 1854 kom H.C. Andersen til München. En indbydelse til taffel hos kong Max i Hohenschwangau ventede. Det var lidt af en rejse. Først med jernbane til Augsburg og Biessenhofen, videre i diligence til Füssen, i alt 8 timer. Her mødte en kongelig vogn, han blev indkvarteret og fik en kongelig lakaj. Han blev kaldt til kongen,

som var „uendelig hjertelig viiste mig sin Stue, sin Udsigt og præsenterede mig dernæst for Dronningen ved hvis Side jeg fik Plads ved Taffelet". Efter bordet kørte kongen og Andersen over grænsen ind i Tyrol, han „talte meget om Das Mährchen meines Lebens; hvor smukt og godt det maatte være, hvilken glad Følelse at have overvundet saa meget og tilkjæmpet sig Erkjendelse. – Det var en stille mild Sommeraften, en Myg stak mig igjen paa Kinden, Kongen rev den af."

Ved aftenteen læste Andersen højt. Dagen efter var han også til taffel, og kongen bad ham altid besøge sig, når han kom til Bayern. Først klokken 8 næste morgen nåede han til München; han måtte overnatte i Augsburg.

Weimar

Rejsen gik dernæst til Weimar. Arvestorhertug Carl Alexander var i 1853 blevet storhertug efter faderens død og boede uden for byen på slottet Wilhelmsthal. „Storhertugen reed just ud, tog glad mod mig; fik Værelser anviist. – Efter Taffelet Besøg paa mit Værelse af Hertugen, 'han kyssede mig i Dag inderlig og det paa min syge Kind' ---" – efter myggestikkene. Den morgen, han rejste, fik han besøg af storhertugen, som bad ham om „Bidrag til en Weimarsk Journal" uden artikler om politik og religion.

Mellem 1. juli og sidst i september 1855 var H.C. Andersen atter på rejse. Fra München skrev han til Jonas Collin: „--- hvor Climatet slet ikke er mig godt, og desuden de fleste af mine Venner og Bekjenter borte, idet Kongen og Dronningen opholde sig på 'Borgen' i Nürnberg, nær var jeg reist derigjennem uden at vide det, jeg kom om Aftenen og forlangte at vækkes Klokken 4 om Morgenen da første Tog gaaer Klokken fem, tilfældigviis spurgte jeg om Majestæterne vare paa Hohenschwangau, og da hørte jeg de vare i Nürnberg selv, jeg blev da den følgende Dag, lod sige at jeg var kommet og strax blev jeg kaldet til Taffels, hvor Kongen og Dronningen paa det inderligste og venligste ønskede mig velkommen; vi spiiste i den store gamle Riddersal. Om Aftenen gav Byens første General et

stort Bal ogsaa der var jeg indbudt – Gjerne havde jeg blevet nogle Dage længer, Kongen udtalte det."

I begyndelsen af september ankom Andersen til Weimar. „Daarligt Humeur; stort Selskab her om Aftenen hvor jeg maatte læse." Han boede hos Beaulieu-Marconnay. Han blev bedt om at komme til storhertuginden på Wilhelmsthal. Ved banegården i Eisenach holdt en hofkaret. „Ved Taffelet Kl. 6½ tog Storhertuginden meget hjerteligt mod mig; sagde at det ikke var Ret at jeg var tidligere reist gjennem Eisenach uden at komme herud, jeg vidste jeg var velkommen og en gammel Gjest." To dage efter: „Regnveir; spadseret; kjedet mig frygteligt, bestemt at reise i morgen; --- da jeg tog Afsked bad hun mig om jeg ikke vilde oppebie Storhertugen, men jeg holdt paa at reise."

I 1856 var Andersen på en to måneders rejse i Tyskland og kom til Dresden. Herfra skrev han i et brev til Edvard Collin: „I Dresden var jeg paa Hønse Udstilling; det var noget for Jonas. Høns af alle Arter vare i Aflukker Side om Side, der var en Skrigen, Galen, Kykkelikyen, saa jeg dirrede. Den kongelige Familie kom tilfældigt! Jeg har kun en eneste Gang før været sammen med Kongen og Dronningen, men de kjendte mig strax og Kongen gik lige hen til mig, han talte naadigt og venligt, Dronningen ligesaa, nu kom Prindsesse Sidoni, Hertuginden af Toskana, en Mængde høie Personer vare der og De kan tro Folk saae paa mig, de tænkte vist jeg var en fremmet Prinds! da jeg gik toge alle Laqveir Hatten dybt af. Og saa tør en Hund bide mig og det bagfra!" Han var nogle dage før blevet bidt af en hund hos familien Serre på deres gods, Maxen.

H.C. Andersen tog fra Dresden til Weimar og skrev den næstsidste dag under opholdet et brev til Edvard Collin. „Dagen efter blev jeg strax kaldet til hendes Keiserlige Høihed i Belvedere hvor jeg fandt den venligste Modtagelse; kjørte derfra over Weimar til Ettersburg, lige efter Taffelet idet der var sendt Bud ind at Storhertugen ventede mig. De kan ikke tro hvor inderligt, hvor glad han og hans Gemalinde modtoge mig, ogsaa de unge Prindsesser, selv den allermindste, kun tre Aar, knixede hele Tiden og sagde: 'Ich kenne Sie auch!' uagtet vi nok første Gang talte sammen. – Enkestorhertuginden var paa samme Tid kjørt der ud og stod ved og saae hvor-

ledes Storhertugen trykkede mig i sine Arme og kyssede mig paa hver Kind; jeg følte mig ganske bevæget og veed De hvilken Tanke jeg da havde, i hvor underlig Cirkelen mødes. Jeg huskede paa jeg var den fattige Skomagers Søn, og at min stakkels Moder havde maattet vaske for Folk og nu kyssede mig Dattersønnen af Ruslands Keiser --- jeg var bevæget, glad – underlig tankefuldt." To dage til, og han kom på bal. „Storhertuginden havde en ganske deilig Klædning – De maa lade Deres Kone læse dette Brev, om ikke for andet saa for den her givne Beskrivelse – det var en fiin hvid klar Klædning ganske besat med lilla Seriner, men de grønne Blade vare virkede i Kjolen selv, Blomsterne derimod vare ligesom Basreliefs fremstaaende. Paa Hovedet var Seriner og en Masse Diamanter. En ung Dame med en simpel Krands af Kornblomst og en Brystbouquet ogsaa Kornblomster og dertil i blændende fiint Hvidt, var een af de der ved sin Pynt vakte min Opmærksomhed, Alle de Andre vare saa overordentlig i Pragt og Juveler." Hjemrejsen til Danmark gik over Maxen til Glorup.

Efter besøget hos Charles Dickens i sommeren 1857 rejste H.C. Andersen over Paris til Dresden og ankom den 1. september til Weimar. Storhertug Carl Alexander havde indbudt ham til at overvære festlighederne i anledning af 100-årsdagen for hans farfar, storhertug Carl Augusts fødsel, den storhertug, som havde gjort Weimar berømt ved at begunstige Herder og Wieland og ikke mindst Goethe og Schillers ophold. Hertugen havde også skriftligt bebrejdet Andersen, at der gik for lang tid mellem hans breve. Festlighederne var en passende anledning til at afsløre monumentet for Goethe og Schiller og lægge grundstenen for et mindesmærke over storhertug Carl August.

Intet tyder på, at Andersen så frem til de festlige dage i Weimar. Dagbogen refererer blot, hvad der hændte, og der er ingen henrykte breve til familien Collin i København. Til Edvard Collin skriver han oven i købet: „I Weimar skal Schillers og Goethes statue afsløres den 3 September, ligesaa skal Sangersalen paa Wartburg indvies, Storhertugen vil gjerne see mig der, men jeg har skrevet at det ikke lod sig gøre; (jeg flyver heller hjem!)." Til Weimar kom han lige godt og så på teaterpladsen monumentet med de to statuer „ind-

svøbte i tætte Drapperier men man saae dog Formen og Fødderne". Kunsteren, billedhuggeren Ernst Rietschel traf han dagen efter hos direktøren for kunstsamlingerne i Weimar, Adolf Schöll. H.C. Andersen var vant til fra tidligere besøg at være det festlige midtpunkt, her var han blot en kendt udenlandsk gæst. Det storhertugelige hof svigtede ham dog ikke. „Storhertugen trykkede mig i sine Arme, kyssede mig paa hver Kind, jeg gjorde det samme ved ham, længe holdt vi hinanden i Armene, han talte meget om min ny Roman, bad mig i dette Aar skrive sig flittig til." Derefter var han til taffel hos enkestorhertuginden. Næste dag regnede det, talen var for lang og maven ikke god. Der var flere tafler og besøg, og da Andersen den sidste dag gik til storhertugen, „bad og forlangte [han] at jeg hver Maaned skrev ham til, indbød mig med sig i Dag til Wartburg, men jeg tog ikke derimod". Af sted til jernbanen, uden selv at være klar over, at han aldrig senere genså Weimar. Brevvekslingen fortsatte, for Andersens vedkommende med lange pauser.

Mange år efter H.C. Andersens død blev der i et selskab hos storhertugen sagt noget nedsættende om ham. Carl Alexander lukkede munden på den formastelige ved sige: „Er war ein grosser Dichter, ein lieber Mensch und mein guter Freund."

Kongen og grevinden – rejser til tyske hoffer

Det er usikkert, om H.C. Andersen under treårskrigen mødte kong Frederik. Der gik nogle år, før majestæten tilsagde ham til tafler eller højtlæsning. Lødig litteratur var ikke Frederik 7.s stærke side, og det er sandsynligt, at den læsende grevinde Danner har gjort ham opmærksom på eventyrdigterens europæiske ry og underholdende evner. Det var grevindens bestandige problem at beskæftige og adsprede sin urolige gemal.

H.C. Andersen omtaler aldrig i dagbøger eller i de udgivne brevsamlinger grevinde Danner nedsættende eller kritisk. Han havde både takt og hjerte; de var begge proletarbørn, han hævet op til næsten verdensberømmelse, hun til kongens hustru. I de kredse, Andersen færdedes, undgik han ikke at høre, hvordan man dér så på

ægteskabet. Således kunne han læse i et brev fra Jette Collin i sommeren 1852: „Aviserne indeholde for størstedelen Beretninger om Kongens og Gemalindens Reise om jublende Folkemasser om 9 dobbelte Hurraer om dybt følte Ord og taarequalt Røst om den folkelige Konge --- Der er udkommet en 'Stemme fra Folket' Et Forsvars Skrift for Kongens Ægteskab, eller rettere sagt et Udfald mod det Parti som paa enhver Maade søger at forhindre hendes mageløse Trængensigfrem. – Den gamle før saa ærbare Berlingske prostituere sig rægelmæssig en Gang om Dagen ved sine svulstige begeistrede Beretninger om den Jubel hvormed 'det høie Par' – blive modtagne overalt i Jylland – Der er megen Indignation her over hos Abonenterne og en stor Deel skal være blevne enige om at sige Bladet af, det var i Grunden en ret passende Demonstration – Kjøbenhavnsposten har gjort uhyre Lykke ved en skrap Artikel hvori der siges al den Begeistring hvormed Kongen modtages overalt visselig er aldeles i sin Orden --- men der befinder sig i hans Følge en Person som er den danske Nation aldeles uvedkommende."

Det burde have været indlysende klart for fru Collin, at Berlingske Tidende tog grevindens parti, eftersom avisens udgiver, Carl Berling, havde været Louise Rasmussens elsker, var far til hendes barn, nu kammerherre, kongens rejsemarskal og general for civillisten.

Få kendte Andersen bedre end Jettes mand, Edvard Collin. Alligevel ender et brev fra juli 1861 således: „--- de jydske Kjøbstæder bugne af Smigersange for Grevinden; som en Modsætning saae jeg nylig et kjøbenhavnsk Blad med et Billede, forestillende hende gribende efter Kronen med et langt Digt [en Travesti efter Aarestrup], der begyndte saaledes –:

Der er en Lavhed paa din Pande,
Der er en Frækhed i dit Blik,
Der er i Lyden af Din Stemme
En simpel Dandsebod-Musik."

Da H.C. Andersen 1857 var i England for at besøge Charles Dickens, spiste han hos den rige filantrop, miss Angela Burdett-

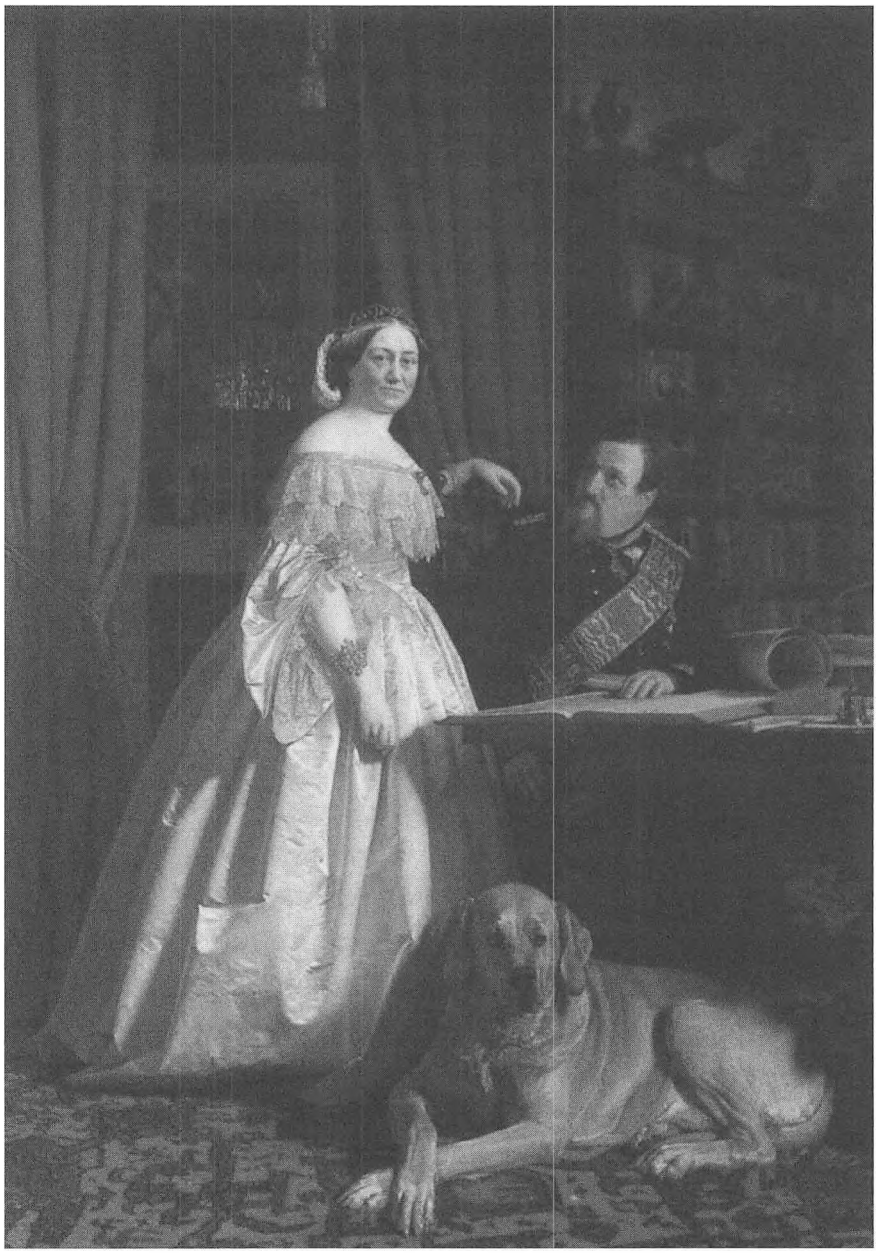

Frederik 7. og grevinde Danner på Jægerspris 1854.
Maleri af J.V. Gertner. (Jægerspris)

Coutts. Blandt gæsterne var „Admiral Napier, der tog Plads ved Siden af mig og spurgte til Kongen og til 'Madam'," som han havde besøgt på Frederiksborg to år før. At Andersen sætter 'Madam' i citationstegn selv i sin dagbog, ingen kendte, viser, at han misbilligede udtrykket og heller ikke var fortrolig med engelsk.

I juni 1855 havde kongen et alvorligt fald, da han red fra Skodsborg til København. En rasende hund bed sig fast i hestens baglår, hesten slog bag op, og kongen, der indtil da havde fuldt herredømme over den, styrtede hovedkulds forover ned på den hårde landevej. Han slog sig slemt, men brækkede hverken arme eller ben. Flere dage måtte han ligge til sengs i sit telt i Skodsborg, og først hen i august kom han sig helt. Det må være det uheld, Signe Læssøe hentyder til i et brev til Andersen den 11. august: „Her gaae meget foruroligende Rygter om vor Konge; hans Hoved skal have lidt mere ved Faldet, end Forstanden taaler --- hvad Kongeregimentet angaar, seer det sørgeligt ud med den nærværende og den tilkommende Tid, og det lille, stakkels, elskede Land trænger dog til at understøttes af en kraftig Aand og stærk Arm." H.C. Andersen kunne aldrig have skrevet således om Danmarks konge.

Sidst i marts 1853 var Andersen i hofteatret på Christiansborg og så for første gang Frederik 7. med grevinde Danner i logen. Den 8. oktober 1856 var der festforestilling i Det kongelige Teater, det var kongens fødselsdag, og Andersen havde skrevet sangen. Andet vers har en strofe, som flertallet af hans landsmænd af hjertet kunne bifalde:

Hvo er meer dansk, end Du, Kong Frederik

Også i 1858 og 1859 skrev Andersen sange i anledning af kongens nærværelse i teatret. Intetsteds er der hentydning til grevinden. I det kongelige Teater måtte hun ikke sidde i kongelogen, kun i hofteatret. Omsider kunne Andersen den 30. marts notere i sin kalender: „Til Taffels hos Frederik VII første Gang, han drak et Glas med mig ---." Måneden efter var han i audiens for at takke for Dannebrogsmændenes hæderstegn, hans anden danske orden. Der er ingen dagbog for maj 1858, men almanakken oplyser, at han var kaldt til kon-

gen på Frederiksborg „og kjørt derud til Taffels, læst om Aftenen i Valdemars Salen Dyndkongens Datter. Meget naadig mod mig." Næste dag så han slottet, spiste frokost med kabinetssekretær J.P. Trap. „Lang Samtale med Grevinden, som var meget naadig og høist elskværdig." Da han kørte til København, mødte han ved Sorgenfri enkedronningen. Han har næppe fortalt hende om sin modtagelse hos grevinde Danner.

På sin sidste udlandsrejse i 1873 fortalte H.C. Andersen Nicolai Bøgh mere udførligt om besøget på Frederiksborg. Citatet stammer fra Bøghs dagbog: „--- Da Andersen engang var tilsagt til Frederik den Syvende paa Frederiksborg, spurgte han ved sin Ankomst Hofmarchallen Levetzau, hvorledes han havde at forholde sig. 'De skal hilse paa hendes Naade, Grevinden, men kan De gaae over nu; hun klæder sig paa; saa behøver De blot at lægge Deres Kaart, og derefter skal De hilse paa Kammertjeneren Hr. Løitved, og naar De har gjort disse to høie Personer Deres Opvartning, er der ikke Videre'. Strax inden Taffelet blev der sagt, at Kongen vilde see Andersen i sit private Værelse. Andersen gik ind, og Kongen kom ham imøde med Grevinden ved Haanden. 'Goddag Andersen!' sagde han, 'det er min Kone her! og det er vores Digter Andersen'. 'Gud, jeg kjender jo godt Andersen', sagde Grevinden, 'jeg har medvirket i hans Arbeider, i 'Ravnen' f.Ex.' Kongen sagde intet, men saae paa hende med et lynende Blik, og hun taug. Men ved Bordet, da Andersen sad ved hendes Side, bragte hun igjen denne Opera paa Tale og lovprisede dens Melodier. 'Kan De huske den og den?' sagde hun og begyndte ganske at nynne dem ind i Andersens Øre."

I maj 1859 var H.C. Andersen igen til taffel på Frederiksborg. „Kongen forærede mig sit Navnechiffer i en Ring; vi seilede paa Søen og derude læste jeg Waldemar Daae og hans Døttre ---."

Den 17. december 1859 brændte Frederiksborg. En halv snes dage senere skrev H.C. Andersen til Mathilde Ørsted: „Det var da en stor Sorg for os alle med det gamle Frederiksborg Slot, at det saaledes skulde gaae op i Flammer. Underligt er det for mig, at jeg sidst saae det i al dets Deilighed, belyst af den nedgaaende Sol, da jeg med Kongen nu i Foraaret seilede paa Søen og læste der 'Valdemar Daa'."

H.C. Andersen. (Illustreret Tidende 1859, 13)

Kongen måtte flytte til Christiansborg, der brød han sig ikke om at være. I midten af januar 1860 var Andersen til taffel og skriver til Ingemann: „--- og blev der siden om Aftenen til Klokken elleve, da Kongen vilde høre mit sidste Eventyr 'En Historie fra Klitterne' ligesom ogsaa 'Deilig' [begge] tiltalte ham meget, og han takkede mig saa hierteligt for den Oplivelse, han følte derved, da hans Sind var nedbøiet over Ulykken med Frederiksborg Slots Brand."

I november 1859 var H.C. Andersen blevet udnævnt til medlem af den bayriske orden for videnskab og kunst, og der var derfor al mulig grund til at takke kong Max, da han i juni 1860 rejste sydpå. Under et ophold på en jernbanestation traf han i toget hofmedicus og kong Frederiks senere rejselivlæge, J.C.A. Bock, „og i det jeg saae ind i Vognen mødte jeg Berlings Ansigt; han laae syg, svøbt i Tepper --- jeg bragte ham Hilsenen fra Kongen og han blev glad ved den." Berling var kommet til skade ved slottets brand, han var faldet på trappen og havde fået en ryglidelse, han aldrig forvandt. Trap, som ikke kunne døje Berling, skrev sladrende i sine erindringer: „Det er sandsynligt, at den Trappe han er faldet paa, var den lille specielle Vindeltrappe af Sten, som førte i de tykke Mure ned fra hans til Grevindens Værelse, da han vilde ile ned for at vække sin Elskede."

H.C. Andersen kom til München senere på måneden og fandt kongen bortrejst. Dronning Maria tilsagde ham, hun modtog ham nådigt og talte længe med ham, og han forærede dronningen sin nyeste tyske udgivelse, som han havde købt forinden. Hofdame, grevinde Fugger, sendte ham som en gave fra dronningen visitkort i ramme med portrætter af kongeparret og de to prinser, Ludwig og Otto. Efter opholdet i München tog Andersen til Oberammergau og overværede det kendte passionspil. Resten af sommeren og det tidlige efterår rejste han i Schweiz og kom i oktober igen til München. Nu lykkedes det at besøge kong Max, først til audiens, siden til te. Kongen var nådig og hjertelig „trykkede min Haand og fortalte hvor særdeles mine Skrifter tiltalte ham, og da jeg ved Afskeden sagde han tillod at jeg altid naar jeg i en Stad mødte ham søgte at gjøre ham min Opvartning sagde: naturligviis De er min Ordens Ritter!" Inden hjemkomsten nåede H.C. Andersen et sidste kongemøde. Han kom til Dresden, humøret var ofte langt nede. „Jeg driver som en Fugl i Stormen, en Fugl der ikke kan flyve og dog ikke helt falde. Herre min Gud, forbarm Dig." Stemningen blev afgjort bedre, da han lige inden afrejsen blev spurgt af gehejmeråd Wolff von Lüttichau fra kongen, om det var sandt, at han skulle rejse næste dag, da kongen ønskede at høre ham til læsning. „Jeg svarede da, at naar Kongen vilde have det da opgav jeg Reisen og pakkede igjen ud."

Frederiksborgs brand. (Illustreret Tidende 1859, 13)

Prins Johann, som han i februar 1846 havde været sammen med, var siden 1854 konge af Sachsen. „Løverdag 3die. Altsaa ikke afreist; graat raat Veir. Om Aftenen Klokken halv 9 kjørte jeg til Slottet, anden Etage Dronningens Værelse. Kongen og Dronningen modtoge mig høist naadigt, her var Kongens Søster Amalie, som har skrevet flere Theaterstykker, hun saae kun med det ene Øie, hun og en Søster af hende vare begge tarveligt klædte, Prindsesse Sidorie; 'ja hender kjender De nok ikke igjen!' sagde Kongen. – Vi drak Thee og jeg læste da: den deiligste Rose, Fem fra en Ærtebælg, Barnet i Graven, Noget og Pen og Blækhuus; derpaa fik vi Aftensmad --- Dronningen gav mig Hilsen til Arveprindsesse Caroline, Kongen talte meget med mig og sagde at naar jeg kom til Dresden igjen, saae vi hinanden, han takkede mig særdeles for mine Eventyr og ønskede at jeg maatte leve længe endnu og give slige Digtninger, der var saa fromme og gode. – Kongen talte om Christian VIII og Frederik VI som han havde kjendt. – Ved Afskeden blev overrakt mig en Diamantring!"

Midt i januar 1861 var H.C. Andersen tilsagt til taffel hos enkedronning Caroline Amalie, men da han samme dag også skulle til taffel hos kongen, måtte han undskylde sig: „--- det jeg var meget kjed af". „Hans Majestæt spurgte om mine Tænder tillod mig at drikke et Glas med ham; Grevinden og han havde ogsaa Tandpine, hun tilbød at sende mig nogle Draaber de brugte for Tænderne." Om det var ved det taffel eller et andet, at en episode fandt sted, som en af Andersens biografer har erindret, er usikkert, eftersom dagbogen intet røber: „--- Frederik den 7de kunde ikke fordrage, at han [Andersen] ved Taflerne snød sig fra at tømme Bægrene og havde ham derfor lumsk i Kikkerten. Og engang, da Kongen opdagede, at han havde heldt Vand i sit Glas i stedet for Rhinskvin, fik han en Tordentale. 'Man drikker ikke Vand, naar man drikker med sin Konge!' raabte Frederik den 7de. 'Ja, men naar man drikker med sin Konge, bliver Vand til Vin,' riposterede Andersen. 'Det var sgu godt svaret,' sagde Kongen, og saa fik han Tilgivelse." Ikke mange dage efter var han igen hos kongen for at læse eventyr. „Kongen sadte selv Sukker og Vand til mig, gav mig tre Gange Haanden, som jeg kyssede; han var saa fortrolig og hjertelig. 'Men hvorledes finder De nu paa alt dette!' sagde han 'hvorledes kommer det! Har De nu alt dette i dette Hoved.' Jeg har intet naar jeg er ude, men naar jeg kommer paa Hjemmets Jordbund, saa strømmer det frem --- Grevinden talte ikke til mig med den Interesse om disse mine sidste Eventyr, hun syntes i det Hele forstemt ---." Nok fordi kongen drak for meget. De sidste år, han levede, tog drikkeriet til.

Udlandsrejsen gik til Italien og Schweiz. Da han på hjemvejen opholdt sig hos Ingemann i Sorø, fik han brev fra Edvard Collin, at gamle Jonas Collin var død. To dage efter begravelsen spiste han hos kongen, hvor der var stort taffel for den italienske gesandt. „Kongen nikkede ved Bordet ned til mig og siden rakte han mig tre Gange Haanden og bød mig Velkommen hjem! jeg takkede ham for den Venlighed at han strax vilde see mig. 'Det kan Du jo nok vide at jeg vilde have Dig med min gamle Dreng!' sagde han. Grevinden talte om afdøde Collin." Man kan ikke forestille sig Christian 8. tale sådan til H.C. Andersen, hans søn, kong Frederik, må have drukket tæt. Det gik nu ikke altid så tvangfrit til ved hoffet. Sidst i

Enkedronning Caroline Amalie. (Illustreret Tidende 1862, 144)

oktober var han til fødselsdagstaffel. „Musikken larmende; vi spiiste i Riddersalen --- ikke i Stemning, da jeg kom hjem, hvor tomt det Hele!"

I 1862 fik han brev fra marskallatet, at han skulle læse for kongen. *Isjomfruen*, den lange dramatiske, eventyrlige historie, der foregår i Schweiz, hvor kongen som prins engang havde været på en udlandsrejse for at lære noget, dog uden større udbytte, men han havde gjort lykke i Genève, deltaget i borgernes skyttefester og var blevet så populær ved sit jævne væsen, at byen havde udnævnt ham til æresborger. Kort efter fik Andersen en egenhændig skrivelse fra Frederik 7. og en gulddåse med kongens navn i brillanter. Skrivelsen bevægede ham, den ender: „--- jeg kan kun sige saa meget, at jeg lykønsker mit Land og dets Konge til at eie en Digter som Dem." Glæden over gaven og skrivelsen fik fru Scavenius at vide og kongen en henrykt og hjertelig takkeskrivelse, som Andersen gav hofmarskal Levetzau. Dagen efter var han hos kongen: „--- jeg klappede ham paa Skulderen og var bevæget --- Gik op til Grevinden der bad mig sidde ned --- Hun talte om Bladenes Mangel tidt paa Erkjendelse af Kongens Hjertelag for Land og Folk; sagde at jeg vist snart blev anmodet om at læse for ham igjen og bad mig tage mit Album med." Først i marts var han atter til taffel, og „der lod han mig sige at havde jeg Tandpine skulde jeg blive borte eller drikke dygtig. Gamle [kammerherre] Berregaard bad mig drikke, skulde det ikke bekomme mig vel havde han en god Seng hvor jeg kunde sove ud."

Mellem juli 1862 og til april 1863 var H.C. Andersen på en lang rejse med Spanien som mål. Da han kom hjem, var han i audiens hos kongen. „Naa endelig seer jeg Dem! sagde han og trykkede mig i Haanden." Derefter til grevinden, hvor han straks kom ind „og talte med Grevinden der paa det hjerteligste bød mig Haanden til Velkomst".

Kongens død og eftermæle

Det var sidste gang, han var sammen med det høje par. Søndag den 15. november 1863 døde Frederik 7. på Lyksborg Slot. „Jeg brast i Graad" står der i dagbogen, og dagen efter skrev han et mindedigt.

Kongefærden gennem havnen til Christiansborg.
(Illustreret Tidende 1863, 220)

Den 2. december kom kongens kiste søværts fra Flensborg Fjord. „Skibene flagede halv Stang" skriver Andersen, „der tændtes Beegkranse paa Holmen langs Vandet ligesaa paa den anden Side af Knippelsbro. En Vrimmel af Mennesker kom herned ad. Klokken var 5¼ da med Musik og Fakler Liigtoget kom, det saae storartet ud med de mange Lys der glede stille hen over Vandet, under Sørgemusik og Klokkernes Ringning." – Hofmarskallatet havde glemt at sende billet til castrum doloris, men fjorten dage efter ligtoget fik han som den eneste lov til at komme ind og overvære nedtagningen af udsmykningen: „Ordener og Insignier vare borte. Kisten sænkedes ned. – Låget løftedes af den yderste Kiste for at befæstes og smykkes til Begravelsen, den sorte Trækiste, indvendig beklædt med Bly saae jeg – en raaden Lugt udbredte sig, – jeg gik hen til det aabne Vindue."

H.C. Andersen deltog også i Studenterforeningens mindefest. Talen blev holdt af digteren Carl Ploug. „Plougs Tale virkede" står der i dagbogen, „men dog var Frederik den Syvende sat i forstærket

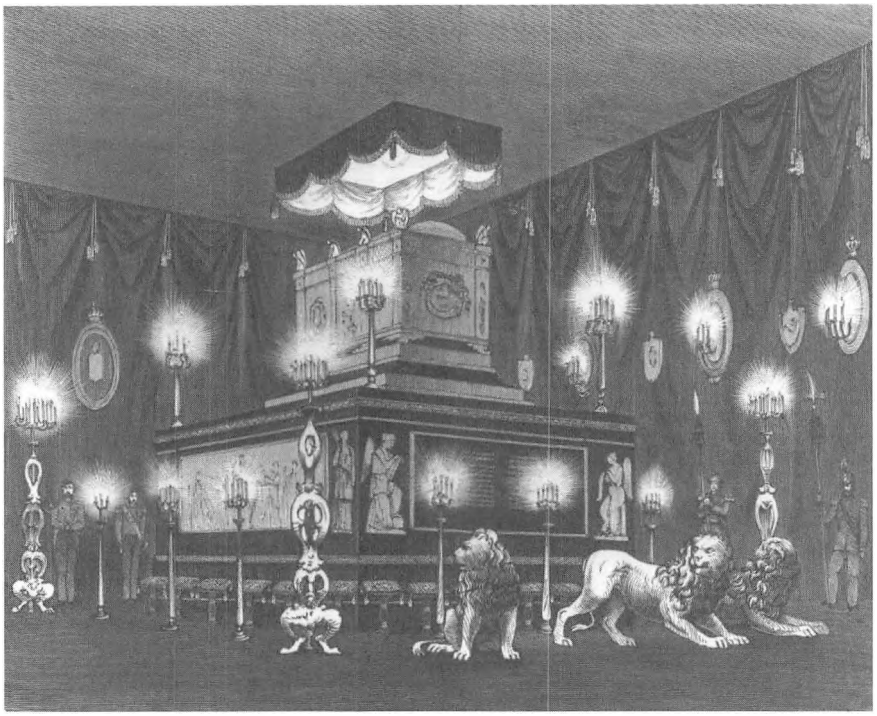

Castrum doloris på Christiansborg. (Illustreret Tidende 1863, 221)

Glorie, han er ikke som Taleren sagde et Aftryk af det danske Folk, men en Side, tro og ægte --- Han blev baaret af Øieblikket, paa en anden Tid var han blevet et *meget* almindeligt, svagt Menneske, godmodig og malisieus." Året efter, til middag på Nysø, betror han sin dagbog: „Fru Drevsen meget eensidig i sin begeistrede Opfattelse af Frederik den Syvende."

Der gik mange historier om den afdøde konge. Under en middag i København fortalte Orla Lehmann om en oplevelse, han havde haft i Fredericia, da han som amtmand i Vejle havde ledsaget kongen rundt i byens kirker og i det katolske kapel: „--- her blev sjunget en Messe og af Præsten holdt en særdeles smuk Tale, hvori Kongen blev takket for den Velvillie han viiste ogsaa de fra Statskirken forskjellige Religions Bekjendelser. Da de kom udenfor greb Fred: VII Lehmanns arm: 'De kan tænke Dem, min Situation derinde. Jeg er Katholik, det lovede jeg min Moder paa hendes Dødsseng – Jeg følte

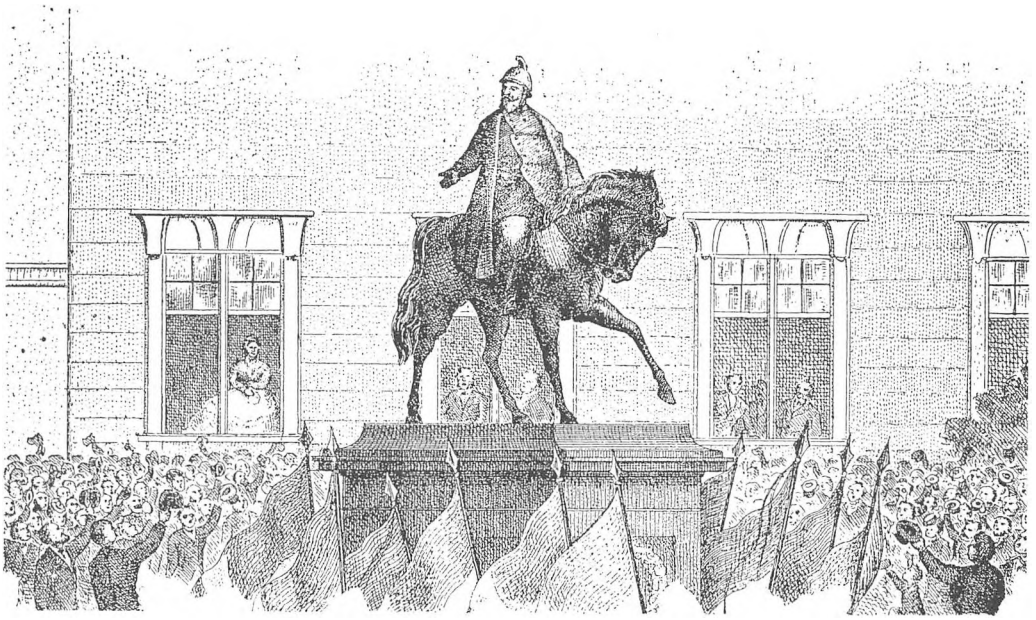

Afsløringen af H.V. Bissens rytterstatue af Frederik 7., 6. oktober 1873. Grevinde Danner ses stående i venstre vindue bag statuen. Litografi.

Trang derinde, at kaste mig paa Knæ for Madonna, men jeg maa det ikke!' Lehmann svarede: 'Deres Majestæt veed at jeg er en saa loyal Undersaat, og at De kan sige det til mig, men jeg beder Deres Majestæt ikke at sige det til Andre, thi De veed, at efter Loven kan kun en lutherisk Konge regjere i Danmark.'" Frederik 7. var ikke til stede, da hans mor døde i 1840. Han havde aldrig kendt sin mor.

Den 6. oktober 1873 afsløredes H.V. Bissens rytterstatue foran Christiansborg. Fra familien Melchiors vindue i hjørnehuset på Højbro Plads overværede H.C. Andersen begivenheden, men afstanden var for stor til at øjne grevinde Danner, som allernådigst, men i et værelse for sig, langt fra Christian 9. og den kongelige familie, fik lov til at være med. Fire måneder efter døde hun i Genua. Nogle dage efter afsløringen kørte Andersen i en vogn rundt om statuen. „Figuren er ikke hans, her er det en stor stærk velbygget Karl, selv var han jo tyk og undersætsig."

CHRISTIAN DEN NIENDE

I det Gule Palæ

„Den nye Konge – saae godt [ud]" noterede H.C. Andersen sig, da han på slotspladsen overværede, at Christian 9. blev udråbt. Tyk og undersætsig som sin forgænger var han ikke, han var et hoved højere og slank. Han lignede heller ikke Frederik 7. i optræden og karakter. Han var hverken jævn eller folkelig, lunefuld og upålidelig og nåede først i en sen alder den folkegunst, kong Frederik alle dage mere end nogen anden dansk konge havde nydt. Han var også mådeholden med mad og drikke, en trofast ægtemand og et elsket familiemenneske med hengivne børn, svigerbørn og børnebørn. Oldefar nåede han også at blive.

Da arveprinsesse Caroline, arveprins Ferdinands enke, en dag var kommet hjem fra et besøg på Fredensborg, havde hun sagt til sin hofdame: „Saadant havde man dog ikke havt det før." Hofdamen mente „at det var god Pli" at erindre hendes far kong Frederik 6. og hans hof, men prinsessen tog straks til genmæle: „Det liderlige Hof!" og så gennemgik hun hoffets daværende personer og med navns nævnelse deres forskellige meritter og illegitime forhold, dog uden at omtale kong Frederiks egen maitresse, fru Dannemand, med hvem han fik flere børn, hvis rang og ægteskab han tog sig godt af.

H.C. Andersens dagbog melder den 27. januar 1840, at han har aflagt nytårsvisit hos prinsen af Glücksborg, og to år senere blev han gennem hofmarskallen bedt om at skrive en kantate i anledning af prins Christian af Glücksborgs bryllup med prinsesse Louise af Hessen-Kassel, Christian 8.s søsterdatter. Ingen kunne dengang ane, mindst af alt det unge par, at det i 1863 skulle bestige tronen. H.C. Andersens nærmere bekendtskab med prinsen og prinsessen stammer dog først fra midten af 1850'erne, da prinsen til Danmark, som han nu hed, var blevet tronfølger.

De nygifte fik bolig i det Gule Palæ i Amaliegade, der oprindelig var gråt, men vistnok under hofbygmester Jørgen Hansen Kochs bygningsarbejder for ægteparret fik den gule farve, palæet siden har haft. Prins Christian var ritmester af hestgarden uden formue og den af de glücksborgske prinsebrødre, kong Frederik 6. og dronningen satte mest pris på, men i øvrigt lidet kendt, mest under navnet den tyske prins, hvad hans gebrokne dansk, som han aldrig aflagde, nok havde sin andel i. Prinsen eller snarere prinsesse Louise havde arveadkomst til tronen i det tilfælde, den lige oldenborgske mandsstamme uddøde. Det var der flere, som havde, blandt andre hendes bror, prins Friedrich af Hessen-Kassel, og storhertugen af Oldenburg. Da stormagterne på konferencen, hvor den russiske kejser Nikolaj spillede en vigtig rolle, bestemte sig for huset Glücksborg, blev prins Christian i 1855 tronfølger. Frederik 7. yndede ham ikke og ville have foretrukket prinsens ældste søn, prins Frederik, men det satte ministeriet og rigsdagen sig imod.

Lørdag den 19. marts 1859 var H.C. Andersen på vej til enkedronning Caroline Amalie, da han mødte to personer; de hilste, og den yngste råbte godaften. „Hvem er det" spurgte jeg. „Frederik," svarede han. Det var den sekstenårige prins Frederik fra det Gule Palæ: To dage senere noterede han i dagbogen: „Læst hos Prinds Christian mine nye Historier; Alle meget hjertelige imod mig." Andersen kom til at stå familien i det Gule Palæ nær. Han befandt sig i et lykkeligt hjem med glade ægtefolk og mange søde, velopdragne børn. Han var nogle gange hos prins Christian og læste eventyr for de seks børn. Et eksempel: En tirsdag aften i december 1860: „Om Aftenen hos Prinds Christians --- Alexandra og de andre Børn rakte mig Haanden – Prinds Frederik fulgte mig lige ned i Porten da jeg gik."

Det var lidt af en balancegang og vidner om Andersens takt at gæste – uden at kompromittere sig – kongen og grevinde Danner, enkedronningen, prinsen og prinsessen til Danmark, arveprins Ferdinand og prinsesse Caroline samt landgreven og landgrevinden af Hessen-Kassel. Han løb ikke med sladder, og ingen frittede ham ud. Han måtte undvære en middag hos enkedronningen, da han samme dag blev tilsagt til kongen. I begyndelsen af februar 1862 „--- fik

jeg Indbydelse til Dronningen paa Torsdag, og paa Gaden mødte jeg Prinds Christian, vor tilkommende Konge, han trykkede min Haand, lykønskede mig til Kongens Gave [en håndskrivelse og en gulddåse] og takkede mig for 'Mit Livs Eventyr', som han først nu havde faaet endt; spurgte saa, om jeg havde Lyst at see en lille Dands i hans Huus paa Onsdag Aften, jeg kunde jo gaae naar jeg vilde." Efter at have været hos kongen og haft en længere venskabelig samtale med grevinde Danner, gik han til bal hos prins Christian: „--- jeg alene havde sorte Handsker paa, det generede mig grueligt." Midt i marts var han igen hos prinsen og traf sammen med den russiske gesandt, baron von Nicolais kone og den danskfødte grevinde Ebba Piper, „som begge ønskede personlig at kjende mig". Han læste for selskabet. „Prindsesse Alexandra lovede mig sit Portræt – Visitkort --- De toge mig alle i Haanden og vare naturlige og hjertelige." I april samme år var han til stort bal hos arveprins Ferdinand i anledning af prinsen til Danmarks fødselsdag.

Prinsesse Alexandra var i september 1862 blevet forlovet med prinsen af Wales, og året efter blev de gift. Der var noget at se til, og meget tyder på, at H.C. Andersen ikke besøgte det Gule Palæ inden tronskiftet eller så prinsen, før han fra pladsen foran slottet hørte konseilspræsident Hall forkynde Frederik 7.s død og udråbe den nye konge fra slottets balkon.

I krigsåret 1864 fra 2. februar, da den tyske hær gik over Ejderen til freden i Wien 30. oktober, mødte H.C. Andersen sjældent Christian 9. Kongen var optaget af hær og politik, digteren så at sige lammet, ude af stand til at skrive, fortvivlet over krigen. Alt for rastløs til at være alene opsøgte han den Collinske familie tidligt og silde, spiste helst middag ude og kunne ikke undgå at overvære, at der blev talt om politik på en måde, som var ham imod. „Var hos Eduard Collin til middag med Gotlieb og Gusta, samt Drevsens – der var stor Desput om Dannevirkes Opgivelse, Fruentimmerne fanatiske som overalt i Byen, Theodor talte fornuftigt og bestemt. Eduard ligesaa og meget royalistisk. Gusta Collin er meget ubetydelig, hun slog smaa Bitterheds Skvæt." To dage senere: „Middag hos Kochs, der ere de 'fædrelandsk' stemte mod den stakkels hjertefulde Konge." Rygterne svirrede, tyskerne var gået over Kongeåen, han havde

ikke lyst til at gå i teatret, „kun ved Musik kan jeg der sidde og groe, Tankerne ere altid i Hæren. Her hjemme megen Misstemning og Meget med Partier, det er især Fruentimmerne som ere fanatiske."

Kongens stilling var vanskelig. Han var ikke videre kendt og ikke særlig populær i modsætning til Frederik 7., som havde rejst landet rundt med grevinden, elsket af menigmand for sin jævnhed og for sine små taler, der gik lige til hjertet. Kongen arvede et nationalliberalt ministerium, hvis politik han med rette frygtede. Fællesforfatningen for kongeriget og hertugdømmet Slesvig var han, trods advarsler og tøven, som konstitutionel konge nødt til at underskrive. Han vidste, den ville betyde krig, og at Danmark var ilde forberedt. Konseilspræsidenten var sangvinsk, krigsministeren uduelig, kun overgeneral de Meza besad en betydelig militær begavelse og erfaring fra treårskrigen og indså hurtigt det håbløse i at holde Danevirke-stillingen. H.C. Andersen forblev kongetro og hengiven. Han beundrede kong Christians varme hjerte, hans mod og delte hans medlidenhed med krigens ofre. Han var altid kongen loyal, når han blev miskendt og bagtalt.

Viggo Drewsen blev indkaldt, og det gik Andersen nær. Han, der i 1832 havde skrevet *Lille Viggo vil du ride Ranke?*, fulgte ham nu i tankerne og kørte ud til Drewsens i Rosenvænget. Udenfor mødte han „Enkedronningens Vogn, hun selv gik ved Siden og standsede for at tale med mig – jeg fortalte at Viggo var reist og hun bad mig sige hans Moder at hun (Dronningen) vilde bede Gud at han uskadt og med Hæder maatte komme hjem".

Dronning Louises mor, landgrevinden af Hessen-Kassel, døde og skulle begraves i Roskilde Domkirke torsdag den 7. april. Nogle dage før kom der brev fra hofmarskal Løvenskiold med kongens anmodning til H.C. Andersen om at skrive den sang, der skulle synges over den afdøde. „Jeg blev aldeles fortvivlet, hun skal bisættes paa Torsdag hvorledes skulde jeg til imorgen kunde skrive sligt." Men det var Andersen en mester i. Den store versemager blev han ikke, men han kunne sit håndværk, var især snild til rim. Salmesangen fik han megen ros for; den eneste strofe, der hentydede til landgrevinden, var godt formet:

Her faldt den Green af Kongestammen
Der satte Blomst ind i den ny

Senere besøgte han den gamle, blinde fru Signe Læssøe som var glad over salmen. „Det overraskede mig!" sagde hun, „jeg troede ikke at De saaledes kunde give slippe paa det Fornemme, De havde ikke sagt et Ord om hende for der var ikke Noget at sige og da havde De med en Fiinhed og Kløgt, skrevet saa smukt".

En dag mødte han kongen: „--- vi hilsede hinanden, han saa bedrøvet ud." Dybbøl stormet, Viggo Drewsen lå som fange på det tyske lazaret i Broager med et farligt skudsår i benet. Til et middagsselskab havde han Julie Hammerich til bords. „'Faae vi snart noget Nyt af Dem! – *De* afficeres vel ikke *saa* af Begivenhederne?' – 'Vil De fornærme mig!' raabte jeg i Vrede og brusede ud, hun glattede af." Begivenhederne gik ham kun alt for meget på, han måtte ud og fortælle andre, hvad han følte, og de havde deres at tænke på. „Eduard [Collin] fandt jeg betaget, udeeltagende for mig – jeg troer de ere kjede af min Forstemthed."

En dag i maj blev han tilsagt til dronningen klokken 12. „Hun modtog mig meget hjerteligt takkede for Sangen i Kirken over hendes Moder og fortalte at min Bog 'I Spanien' var den sidste Bog de havde læst for hendes døende Moder, den havde interesseret hende saa meget. Vi talte om Krigen, jeg fortalte om Viggo --- Hun rakte mig sin Haand ved Afskeden og jeg kyssede den; mine sprukne Læber have vist stukket hendes fine Hud. Paa Trappen kom den yngste Prindsesse [Thyra] med sin Hund og viiste mig den; jeg spurgte lille Prinds Valdemar om han kjendte mig. 'Dem har jeg altid kjendt! Vil De ikke snart læse et Eventyr for os!'"

Den 29. juni blev Als erobret. Krigen var i virkeligheden endt. Det nationalliberale ministerium Monrad faldt, og ministeriet Bluhme dannet. Kabinetssekretær Trap fortalte H.C. Andersen om den regering, og at „Kongen havde første Gang, i lang Tid, været glad", men dagen efter noterer Andersen i dagbogen: „Atter i Dag maattet føle hvor lidt Folk dømmer Kongen mildt. Den ulykkelige haardt prøvede Mand." Snart er det galt igen. „Middag hos Eduard. Ærgret mig over Fru Thybergs Angreb paa Kongen --- jeg blev liden-

Prins Albert og prinsesse Alexandra af Wales.
(Illustreret Tidende 1863, 182)

skabelig over hendes politiske Udtalelser." Det blev ikke bedre, da H.C. Andersen i august rejste til Christinelund for at besøge Jonna og Henrik Stampe. „Ved Frokostbordet begyndte hun med eet og Henrik i Politik, jeg blev revet ind, med ham var jeg aldeles enig, Jonna, overskyllende dansk, 'holde ud til sidste Mand'. – Jeg blev om ikke kaldt udansk, saa regnet til de Reactionaire, de Kongelige, mens hun erklærede Kong Christian for aldeles tydsk ---."

Den 16. september fik H.C. Andersen indbydelse til et aftenselskab på Christiansborg i anledning af prinsen og prinsessen af Wa-

Christian 9. (Illustreret Tidende 1864, 254)

Dronning Louise. (Illustreret Tidende 1864, 254)

les' besøg. Residensen var på Bernstorff, og da Andersen gerne ville se hendes førstefødte søn, bad Alexandra ham komme den følgende onsdag. Kongen sagde, at den dag var de ikke hjemme „Men De kan jo komme en Dag at spise med os til Middag." Det glædede kongen at møde sin datter og svigersøn „i denne tunge Tid", og det var unægtelig en demonstration af Englands tronfølger at besøge Danmark, som endnu var i krig med Tyskland, selvom der var sluttet våbenstilstand. „Jeg talte et Par Ord om Tiden [med kongen], men tilføiede at jeg nu ikke i denne Aften kunde tale om Alt det Smertelige, men jeg mange Gange havde ønsket at tale med Hans Majestæt og forsikkrede at jeg vist hørte mellem dem der varmest tænkte paa Kongen og Landet, han trykkede min Haand." Kort tid efter spiste han middag hos Kochs: „--- de vare ganske Parti-Mennesker, ganske Fru Thybergsk, den skandinaviske Farve." Senere til en anden middag hos fru Koch, „der er alfor skrækkelig uroyal". Da han tilbragte jul og nytår på Basnæs, var det især baron Düring-Rosenkrantz' meninger, som gik ham på nerverne. „Ved Læsningen af Avisen, politiske Udbrud: Hjemmetydsken! de som holde med vore Fjender undskyldes – Dürings udtalelser er min Følelse og Opfattelse aldeles imod."

Hos kong Karl i Stockholm

Det meste af 1865 blev H.C. Andersen i Danmark, gæstede flere herregårde, men nåede også en rejse til Sverige. Kong Oscar døde i 1859. Året efter sendte kong Karl 15. H.C. Andersen en bog. „Endt Læsningen af Gylfes Datter, som kongen af Sverrig har skrevet og sendt mig: Til Skalden Andersen af Författeren" – der er ingen kommentarer til udbyttet.

I efteråret 1865 var H.C. Andersen i Sverige og blev tilsagt til at spise hos kongen på Ulriksdal: „Her syntes smukt. En Kammerherre viiste mig omkring, da han gik for at klæde sig om og jeg sad alene, kom en Herre med blaa Kjole og blanke Knappe, tog mig rask i Haanden, jeg gjengjældte og sagde det glæder mig at see Dem, men i det jeg saae ret var det Kongen selv, jeg gjorte en Undskyldning at

Karl 15., konge af Sverige og Norge. (Illustreret Tidende 1859, 3)

jeg ikke øieblikkelig havde kjendt ham, han svarede at herude var slet ingen Ceremonier; han førte mig om paa Slottet, det er hyggeligt og rigt med gamle Sager. – Han præsenterede mig for Dronningen. – Ved Brændeviinsbordet fritog Kongen mig fra at drikke da jeg nok ikke var vant dertil. Jeg fik en ung Hofdame at føre tilbords.

Prins Oscar, hertug af Østergotland, den svensk-norske tronfølger.
(Illustreret Tidende 1866, 351)

– Dronningen bad mig om mit Photographi-Kort, jeg lovede at sende det fra Kjøbenhavn. Kongen gav mig tre af sine Bøger paa Prosa." – Ingen opfordring til højtlæsning af eventyr. Det blev han mærkelig nok heller ikke opfordret til, da han to dage efter var tilsagt til middag hos enkedronning Josefina på Drottningholm; her traf han også kongens yngre bror, prins Oscar. Besøget hos kongen på Ulriksdal må have glædet Andersen, for han greb lyren og sang unægtelig kongens pris:

Hvor Harpen er op til Thronen lagt,
Og Ruisdals Pensel i Kongens Hænder,
Hvor Gud gav meer end kongelig Magt,
Derhen min fattige Sang jeg sender.
Jeg glemmer Kronen for Hjertets Slag,
Men aldrig jeg glemmer den rige Dag
Paa Ulriksdal; Erindringens Fyr
Har Solskin ind i „mit Eventyr".

Beskow var henrykt over digtet til kongen, og Andersen medtog det i *Mit Livs Eventyr* og overrakte kong Karl bogen, da han fint friseret gik til slottet for at sige farvel inden hjemrejsen. „Jeg sagde ham Tak og Levvel" – gav portrætkort til kongen og dronningen. „Han trykkede min Haand og fjernede sig hurtigt."

Hos kongefamilien på Amalienborg, Bernstorff og Fredensborg

Kongefamilien flyttede fra det Gule Palæ til Amalienborg, og Andersen fik lejlighed til at se de nyindrettede gemakker i residenspalæet, som han fandt „smagfulde og hyggelige – Der var en hel Deel Ceremonielt; i det første Værelse kom Kongen og Dronningen tilsidst; jeg stod langt tilbage i en Dør, han saae mig og tilvinkede mig med Ord og Tegn: God Aften! --- Senere kom Dronningen og talte med mig, sagde at min Bog 'I Spanien' var det sidste de havde læst for hendes Moder før hun døde. 'Deres Majestæt har sagt mig det,' svarede jeg og ærgrede mig siden over hvor lidt Hofmand jeg havde været."

Så sent som i november blev han indbudt til Fredensborg med overnatning til næste dag, det glædede ham: „Thi jeg holder af Kongen og hans Huus." På Fredensborg Station holdt en lukket charabanc. Han var tilsagt til klokken et, men toget var forsinket, og den var to, før han nåede slottet, og da var herskabet i kirke. „Jeg fik to godt opvarmede Værelser paa Slottet, og Frokost paa mit Værelse. – Klokken 5 kom vi til Taffels. Jeg har ikke før seet Fredensborg. Der

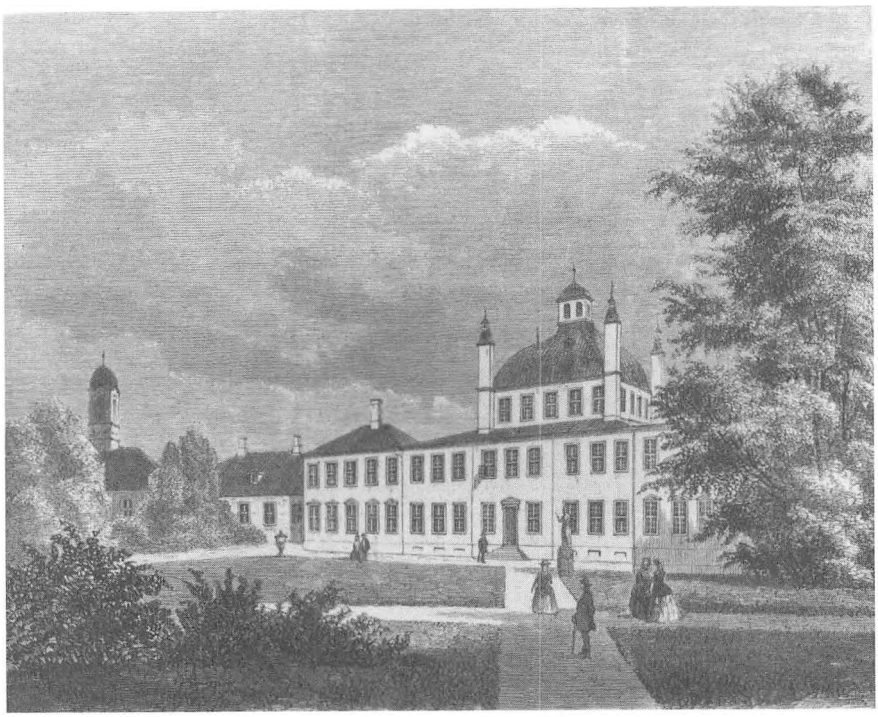

Fredensborg. (Illustreret Tidende 1861, 90)

er en fiirkantet stor Sal, gjennem tre Etager, Bygningens hele Høide, her vare fire Kakkelovne, – gjennem den kom vi til Spisestuen. Jeg fik af Hofmarskallen Plads paa venstre Side af Prindsesse Thyra. – Jeg førte saa temmeligt Ordet over Bordet; fortalte om Spanien, jeg følte instinktmæssigt at om Sverrig og det svenske Hof skulde her ikke tales." Andersen havde i Stockholm været hos kong Karl 15. på Ulriksdal og hos enkedronning Josefina på Drottningholm, og hvis man ikke udtrykkeligt er blevet bedt om at hilse, taler man ikke om det, så meget af en hofmand var Andersen dog. „Klokken halv ni samledes vi igjen og alle Garder Officererne, den hele Vagts Officerer var med. Jeg læste af det nye Hefte Eventyr, Dronningen sagde til den lille Prinds Valdemar, spørg din Fader om han kommer strax eller siden og Valdemar gik og kom og sagde han kommer og der spurgtes igjen er det strax, og han løb igjen lige strax. Jeg underholdt dem om Spanierne og min Lyst til at see Portugal." Kongen kom og „Valdemar sad paa faderens Skulder og reed, jeg fortalte at det havde

jeg seet i Weimar. Jeg læste: Guldskat, Stormen fløtter Skild, I Børnestuen og Sølvskillingen men under hele Læsningen var jeg piint af Tanken at de skulde overføre Noget paa sig, det jeg aldrig havde tænkt; jeg holder saa inderligt af Familien, der altid var god og opmærksom mod mig." Fjorten dage senere gik han til kongen med sine nye eventyr. „Kongen sagde Tak for sidst, 'det var en behagelig Dag!' bad mig vaage over min Sundhed og endnu skrive mange gode Bøger".

Rejsen til Portugal

H.C. Andersens store oplevelse i 1866 var rejsen til Portugal, den varede i alt næsten syv måneder. Det ville ligne ham dårligt at tage bort uden at have sagt farvel til den kongelige familie. „Jeg gik i Formiddags ½ 11 ud for at tegne mig til Afreise hos Kongen. Bardenfleth havde Jour, han vilde dog sige jeg var der, Biskop Martensen var inde; Kongen vilde see mig; men der gik over halvanden Time før Martensen gik; jeg var imidlertid oppe hos Dronningen, der talte længe med mig og sagde at det vilde have gjort hende ondt om hun ikke havde seet mig før Afreisen; hun talte om sine Børn, Kong Georg og Prindsessen af Vales, rakte mig to Gange Haanden; Prindsesse Dagmar kom nu ogsaa til og rakte mig Haanden. Jeg gik over til Enkedronningen, hun med Damer vare tagne til Lyngby. – Gik saa ind og skrev mig hos Kronprindsen, da jeg kom tilbage traf jeg i Forgemakket hos Kongen, Hofmarskal Oxholm; Kaufmann og Trap, dernæst Grev Frijs som jeg da fik sagt lev vel. Kongen var meget hjertelig, trykkede min Haand og ønskede mig en lykkelig Reise --- Hjemme fandt jeg Brev at Kronprindsen ønskede at see mig imorgen Klokken 12½." Rejseplanen måtte lægges om. „--- hos Kronprindsen; vi sad længe og talte om mange Ting; han har læst mit Livs Eventyr." Andersen kom derfor først af sted klokken seks om eftermiddagen.

H.C. Andersen var flere gange blevet opfordret til at gæste brødrene Carlos og Jorge O'Neill i Portugal. Deres far, chefen for handelshuset Torlades O'Neill i Lissabon og dansk konsul, havde sendt sønnerne til København for at lære land og sprog at kende. De

boede hos kommandør Wulff på Søkadetakademiet og gik i Borgerdydskolen. Under deres fire år lange ophold havde Andersen ofte truffet dem. Efter en lang og besværlig rejse over land kom H.C. Andersen den 6. maj 1866 til Lissabon og kørte ud til Jorge O'Neills landsted.

Der gik ikke mange dage, før Andersen fik audiens hos kong Fernando. Fernando var kun titulærkonge. Den regerende dronning, Maria da Gloria, var død i 1853 og Fernando regent for sønnen, kong Luis 1. Selv var han hertug af Sachsen-Coburg-Gotha og fætter til den engelske prinsgemal, Albert.

H.C. Andersen kom som sædvanlig for tidligt, kongen spiste frokost. Slottet var et ophævet kloster og lå højt. „Soldaterne nede var i rødt og guldt udstaferede som Pavens Soldater, hæslige og gamle, min Stok turde jeg ikke føre med op i Værelserne." I ventetiden blev han underholdt af to fornemme hoffolk. „Kongen er lidt høiere end jeg, har et smukt Ydre" – som de coburgske prinser – „talte tydsk med mig." Der levede en tradition i familien O'Neill, at Jorge O'Neill havde lært H.C. Andersen nogle mindre etikettemæssige udtryk på portugisisk, som digteren intetanende fyrede af til kongens store morskab. „Kong Fernando – kom mig mild og velvillig imøde, talte om mine Skrifter, om mit Besøg her i Portugal og nævnte med rosende Udtryk Familien O'Neill." Og i dagbogen: „--- han førte mig ud i sin Have hvor der var deilige Træer, fra en stiv fransk Have havde han ladet den forvandle til en frisk engelsk Park – han roste Portugiserne som et godhjertet Folk – roste særdeles Familien O'Neill – I et stort Glashuus var mærkelige store og friske Palmer. Klokken blev over to før jeg kom bort; Kongen trykkede min Haand og sagde at han haabede at det ikke blev sidste Gang vi saae hinanden 'Jeg tager ikke Afsked, vi sees igjen!' Der var noget saa godlidende, ligefremt og dog kongeligt, som gjorde mig dette Besøg kjært og uforglemmeligt."

Efter næsten to måneders ophold og hjemrejse med damper til Bordeaux kom H.C. Andersen i midten af august 1866 til København og meldte hurtigt sin hjemkomst på slottet. Der gik flere måneder, før han genså familien. I midten af februar 1867 blev han tilsagt til dronningen, og Andersen traf kongen, enkedronningen,

Prinsesse Dagmar af Danmark. (Illustreret Tidende 1864, 263)
„I Danmark Navnet Dagmar er Fyrstinden
I hvem et Folk beundred', elsked' Kvinden
Du ligne hende: Slægter vil dig prise,
Fornyet, deilig, lyde Dagmars Vise." (H.C. Andersen)

kronprinsen og kongens yngste bror, prins Hans. „Der var en Deel Børn og legede med Valdemar og Thyra – jeg talte om min Reise; Kongen viiste mig sin Kones Malerier og hendes Attelier; nu faaer jeg nok Skjænd! sagde han fordi jeg har ført Dem herind ---“ – og så læste Andersen tre af sine eventyr.

På kongeparrets sølvbryllupsdag, hvor Andersen var i Schweiz, blev han udnævnt til etatsråd, og straks efter hjemkomsten tog han uanmeldt til Fredensborg for at takke. Nu var han steget i rang, og det fik den jourhavende adjudant at mærke: „--- han sagde at det var ikke Audiens Dag, at ikke alle Mennesker kunde tage ud, saa fik Kongen aldrig Ro, jeg svarede at jeg var ikke alle Mennesker. 'Det er nu Deres Forfængelighed,' sagde han --- jeg troede at jeg vilde blive modtaget, men blev jeg ikke saa fik de da at vide at jeg havde været her, Kronprindsen meente jeg da at kunne hilse paa, 'De sætter mig i den største Forlegenhed, der kommer saa mange Mennesker, der er af Dygtighed i deres Fag som De er i Deres og naar de nu vises bort og hører Andersen fik Audiens'. Jeg gik til Lund, som strax lod sige Laqueien: siig Kronprindsen at Etatsraad H.C. Andersen ønsker at hilse paa Kronprindsen, jeg blev strax kaldet til ham han trykkede min Haand, takkede mig for mit Brev og Digtet; spurgte om jeg spiiste hos dem i Dag, jeg svarede at jeg nok ikke engang fik Kongen at see, han svarede: min Fader veed at De er her. Over Kammerherre Oxholm traadte ind og sagde han havde anviist et Værelse for mig paa Slottet: Etatsraad Andersen vil gjerne spise med os til Middag, sagde Kronprindsen, jeg sagde at det kunde jeg aldrig yttre, men at det var Kronprindsen der sagde det. Oxholm bad mig spiise Frokost ved Marschalstaffelet --- Der kom Bud – at Kongen ventede mig Klokken 12. Jeg blev høist naadig modtaget, han trykkede min Haand og spurgte om jeg havde imod at han havde gjort mig til Etatsraad, han vilde gerne give mig et Beviis paa sin Høiagtelse for mig. Jeg sagde at i Danmark var Professor Tittel en smuk Tittel, som jeg var glad ved, men *ude* betød den meget lidt der var Etatsraadtitelen mig mere til Gavn --- Kongen spurgte om jeg havde noget Bestemt for i Dag om jeg vilde spise hos ham Klokken ½ 6 saa kunde jeg faa see og talt med hans Datter Dagmar.“ Han blev virkelig gjort stads af. Prinsesse Dagmar, nu storfyrstinde Maria Feodorovna, for-

talte, at hun lærte sig russisk ved at læse Andersens eventyr i russisk oversættelse, og kongen sagde, at hans anden datter, prinsessen af Wales, havde forlangt, at han skulle læse Andersens eventyr højt for hende under sit besøg hos hende i England. „Senere spurgte Kongen om jeg ikke vilde blive der Natten over, men jeg sagde at jeg ikke havde Nattøi med og aldeles ikke var forbered paa at blive. – Han gav ordre til at en Vogn skulde kjøre mig til Banegaarden. Jeg valgte at gaae da nu Veiret var smukt."

Fejret blev H.C. Andersen i den helt store stil, da han den 6. december blev udnævnt til æresborger i Odense. Mellem de mange telegrammer glædede han sig særligt over kongens: „--- jeg hørte ikke fra Collins eller Drewsens, de som betragtes for mine Nærmeste." Næste dag takkede han kongen i et varmt og dybfølt brev. „Jeg vilde øieblikkeligt have telegrapheret – men det blev sagt mig, at det nok ikke skikkede sig, at en Privatmand telegrapherede til sin Konge." Da Andersen kom til København, takkede han kongen mundtligt. „Kongen lykønskede mig, sagde at han og hans Familie paa min Festdag havde tænkt paa mig og talt om mig; hans Telegram var ganske privat til mig og ikke til Offentligheden, jeg sagde ham med hvilken Jubel det var modtaget og han saae glad ud --- han trykkede min Haand og ønskede at jeg maatte leve længe endnu for mine mange Venner og 'til Hæder for vort Fædreland.'"

Den unge lovende maler, Carl Bloch, Andersens ven, var ingen ynder af adel „den hovmodige Adel der dog saae ned paa os Kunstnere". H.C. Andersen, herregårdenes gæst, gik på omgang hos sine adelige værter, når de i selskabssæsonen tog til København. Efter at være blevet etatsråd og i 1869 Kommandør af Dannebrog havde han tiere sin gang hos kongen og dronningen. I januar 1868 var han til koncert, men morede sig ikke, i marts til middag: „Ægte Skildpade med Iispunsch, Cotteletter af Fugle Vildt; en udsøgt Middag." I april var det majestætens fødselsdag med kur for de første tre rangklasser, nu var Andersen kommet i tredje, „og da jeg vilde være den allersidste af alle Gratulanterne – talte Kongen med mig og trykkede min Haand". Han var tilskuer, da kronprinsen i august sejlede fra Bellevue med sin unge brud til Sverige og blev bemærket af familien, hvad der også var hensigten.

Ved årsskiftet 1869 lagde han kort hos kronprinsen „til Cavalerer og Damer i Kongehuset, Kort til Enkedronningens Hof og til Arveprinsessens". „Mødte Kongen der i Vogn kjørte med Prindsen af Wales, der syntes i sin Hilsen at kjende mig." Når man blev tilsagt, kunne det ikke nytte, at man allerede var inviteret til middag. „Idag skulde jeg have været til Middag hos Grøns men Kongen lod mig tilsige til sit Bord, vi vare over 50 Personer." I september takkede han for kommandørkorset: „Tog med Banetoget til Charlottenlund, og gik fra Stationen op til Bernstorf, jeg blev meget varm derved. Kongen modtog mig høist naadig og hjerteligt, talte om mit barnlige Sind, hvor afholdt jeg var af alle Klasser – førte mig om i Haven og brød een af Dronningens Roser til mig – Da jeg tog bort lod Kongen en Vogn spænde for."

Atter rejste han ud, fra september 1869 til marts 1870, og tilbragte jul og nytår i Nice.

Nytårsmorgen 1871 var han forkølet og gik ikke til kur, men et par dage efter blev han bedt om at holde et løfte til kronprinsen om at læse højt en aften. Kongen og dronningen og flere af den kongelige familie skulle også komme. „Der blev drukket Thee og jeg læste Solskinshistorier, Sneemanden og Skruptudsen." Han blev anmodet om at læse *Lykke-Peer*, men den var for lang, og han læste kun et stykke af romanen. „Efter Læsningen fik vi lidt at spise og drikke. Kongen viiste mig Malerierne i Stuen – og sagde 'nu seer vi Dem snart ovre hos os'." Han blev kørt hjem for ikke at blive forkølet. I slutningen af marts 1871 var han til middag på Amalienborg kun med den kongelige familie og hoffets herrer og damer. „Jeg følte mig særdeles feteret." Da kongen i november rejste til Grækenland, var Andersen på banegården. „Jeg skal hilse Grækenland fra Dem! i alle Lande hvor jeg kommer kjender man Dem," sagde kongen.

Fra begyndelsen af november 1872 tog den sygdom fat, som med enkelte bedringer ind imellem en længere udlandsrejse og de sidste herregårdsbesøg varede til hans død. Han var genstand for en utrættelig omsorg af familierne Collin, Melchior og Henriques, af lensgrevinderne Holstein og Frijs og af mange flere. Ofte trættede de mange besøg ham. Han kunne blive utålmodig, hidsig og skælde sine nærmeste ud på det groveste. Alt dette røber hans dagbøger. Ef-

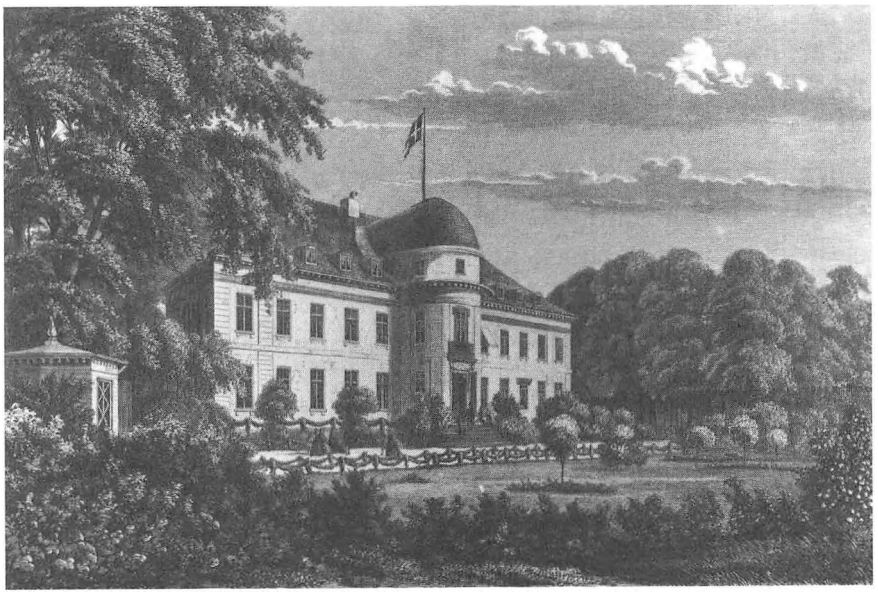

Bernstorff Slot. (Illustreret Tidende 1864, 254)

ter dagens fortrædeligheder og heftighed nedskriver han alt, hvad der er overgået ham, og alt, hvad han har udsat andre for, et enestående indblik i et højst usædvanligt menneskes sjæleliv, et skriftemål uden anger, men sandt.

Søndag den 23. februar 1873: „Graat og stille hele Formiddagen. Frøken Hallager kom styrtende ind: 'De faae meget fornem Visit: Kongen og Prinds Waldemar!' Jeg troede det ikke og bar ihast en Deel af Overtøiet, jeg skulde have paa ind i Soveværelset; da aabnedes Døren og Kongen med Valdemar traadte ind. 'Jeg har længe tænkt paa at vilde besøge Dem! sagde han, min Søn har været her nogle Gange!' – jeg blev bevæget, Taarerne kom i mine Øine, han trykkede venligt min Haand og udtalte at jeg saa mere vel ud end han havde troet, at det at jeg var uden Tænder, klædte mig langt bedre end de kunstige jeg havde baaret. – Han bragte mig Hilsener fra Dronningen. – Eengang satte jeg mig ned medens Kongen stod, jeg reiste mig ihast med en Undskyldning og han satte sig strax men vilde at jeg skulde sidde i min egen magelige Stol. – Jeg maatte ikke følge ham ud, 'Der er for koldt, jeg kan nok hjælpe mig selv!'"

Fra midten af april til juli 1873 var H.C. Andersen på rejse, og forinden måtte han naturligvis tage afsked med kongeparret: „Klokken 12 kjørte jeg til Amalienborg. Hendes Mejestæt Dronningen var steget ned i Kongens Værelser i Stue-Etagen, for at jeg ikke skulde stige den høie Trappe op; hele Kongefamilien var samlet, Kongen, Dronningen, Thyra, Prinds Waldemar, Kronprindsen, Kronprindsessen og begge deres Smaabørn. De vare Alle saa hjertelige, saa hjemlige deeltagende, Kongen spurgte om han maatte forære mig sin egen Reise-Taske, han selv paa sidste Grækenlands Reise havde brugt, den blev hentet, der var endnu en heel Deel deri, som han fik ud, og den er siden sendt mig. De to smaa Prindser gav mig hver en Blomst."

Kongen udnævnte den 31. marts 1874 H.C. Andersen til konferensråd – diplomet skulle udstedes under datoen den 2. april, hans fødselsdag. „Den kjære velsignede Konge har igjen villet forundt mig en Glæde." Her tænkte han også på alle de mange gange, kongen under hans sygdom havde spurgt til hans befindende.

Den kongelige karet holdt foran H.C. Andersens beskedne bolig i Nyhavn og kørte ham til Amalienborg, hvor hele vagten kom ud. Det var en halv snes dage efter udnævnelsen, som han sikkert takkede for. Først måtte han hvile lidt hos den jourhavende adjudant, inden han vovede sig ind i den store sal, hvor hele kongefamilien var samlet. „Samtalen gik i alle Retninger."

Kongen benyttede flere lejligheder til at sende hilsner til Andersen. I anledning af tusindårsfesten sejlede Christian 9. med fregatten Jylland til Island, og da han kom hjem i august, var Andersen til stede ved modtagelsen. Nogle dage senere tog han uanmeldt til Bernstorff. Da han kom, sagde portneren: „--- jeg havde jo altid Adgang til Herskaberne." Det slog også til. Hele familien var der med børn og børnebørn. „Modtagelsen var saa hjertelig og saa bekjendt, som kom jeg i enhver anden Familie hos gode Venner, vi talte om Kongens Islands Reise og han var opfyldt af den. – Kongen vilde at jeg skulde have noget at spise og lidt Portviin, han foreslog ogsaa 'rød Grød' og 'tyk Mælk' jeg svarede at jeg ikke trængte og at Fru Melchior havde givet mig en Madkurv med. 'Det var ikke ret' sagde Kongen 'at tage selv Madkurv med naar jeg tog til den kongelige Fa-

milie'. – Jeg klappede Kongen paa Skulderen og da jeg talte om opholdet paa Holsteinborg og Bregentved, sagde Dronningen: 'Damerne forkjæle Andersen!'"

I oktober 1874 var Andersen til middag hos Melchiors på Højbro; man „talte om Prindsen af Wales hvis Liv gik hen i Fest paa Fest; den Jubel hvor med han blev modtaget, og dog vidste jeg ikke hvad han havde gjort. Da kom den snaksomme *Sophie Melchior* og spurgte mig hvad vor Konge vel havde gjort han fik jo ogsaa altid Hyldest – jeg blev i høi Grad forbittret over at hun stillede vor ædle Kong Christian IX sammen med Prindsen af Wales, jeg blev heftig, kom til at græde og der var da igjen en heel Scene med mig."

Dagen før fødselsdagen, den 1. april 1875, overrakte kongen ham Kommandørkorset af Første Grad „og talte om al den Glæde og det Gode jeg havde udbredt over Landet og vidt om i alle Lande og da jeg fortalte om hvorledes jeg i min første Prøvelses Tid i Kongens Have havde spiist til Middag et Stykke Hvedebrød og nu derinde skulde min Statue blive reist, bleve Kongens Øine vaade."

Kongen var på Fredensborg, da han fik at vide, at H.C. Andersen var død den 4. august. Han tog til København og overværede bisættelsen i Frue Kirke.

HENVISNINGER TIL LITTERATUR

H.C. Andersen og de Kongelige er skrevet på grundlag af trykte kilder: *H.C. Andersens Dagbøger,* 1971-76, *H.C. Andersens Almanakker,* 1990, *Breve til og fra H.C. Andersen,* udg. af Bille og Bøgh 1877-78. *H.C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin,* 1933-34, *Brevvekslingen med Jonas Collin den Ældre og andre Medlemmer af det Collinske Hus,* 1945-48, samt *H.C. Andersen og Henriette Wulff, en Brevveksling,* 1959-60.

Desuden er følgende bøger benyttet:

Andersen, H.C.: *En Digters Bazar.* 1842.

Andersen, H.C.: *Et Besøg i Portugal.* 1968.

Andersen, H.C.: *De to Baronesser.* 1848.

Bloch, William: *En Rejse med H.C. Andersen.* 1942.

Bodenhoff, E .: *Hofliv under trende Konger.* 1913.

Bournonville, August: *Mit Teaterliv.* 1879.

Brandes, Georg: *Danske Digtere. Frederik Paludan-Müller.* 1896.

Bøgh, Nicolai: *Uddrag af en Dagbog, ført af Nicolaj Bøgh, paa en Rejse sammen med H.C. Andersen 1873.* Julebogen 1915. Hagerups Forlag.

Eskelund, Lotte: *Da H.C. Andersen var i Wien.* 1991.

Fra Fredensborg til Athen. Fragment af en Kvindes Liv. Memoirer og Breve. 1926. Udg. af bibliotekar Julius Clausen 1905-27, genudg. 1966-75.

Heiberg, Johanne Luise: *Et Liv genoplevet i Erindringen.* 1973.

Kong Christian VIII's Dagbøger og Optegnelser. 1995.

Larsen, Svend: *H.C. Andersens jordiske Gods.* Anderseniana 2 RK. BD. II, 3.

Reumert, Elith: *H.C. Andersen som han var.* 1925.

Rohde, Henning: *Ei Blot til Lyst.* 1969.

Rubin, Marcus: *Frederik VI's Tid.* 1895.

Trap, J.P.'s *Erindringer.* 1966-67.
Topsøe-Jensen, H.: *H.C. Andersen og Oehlenschlæger.* I: *H.C. Andersen og andre Studier.* 1966.

REGISTER

Kejser Napoleon og de fire danske konger samt H.C. Andersen er ikke medtaget i registret, ellers alle andre på få uvæsentlige nær.

Adler, Johan Gunder (1784-1852). Gehejmekabinetssekretær 50, 58
Albert (1819-61). Prins af Sachsen-Coburg-Gotha, gift med dronning Victoria af Storbritannien og Irland 61, 63, 114
Albert Edward (1841-1910), prins af Wales, kong Edward 7. 1901. Gift med prinsesse Alexandra af Danmark 105, *105*, 106, 118
Alexandra (1844-1925). Prinsesse af Wales, dronning 1901 102, 105, *105*, 106, 113, 117
Amalia (1818-75). Dronning af Grækenland 38ff, 50
Andersen, Hans (1782-1816). Friskomager 9f
August (1783-1853). Storhertug af Oldenburg 50
Augusta (1811-90). Prinsesse af Preussen 51f

Bardenfleth, Johan Adolf (1825-74). Ritmester, adjudant hos Christian 9. 113
Beauharnais, Eugéne de (1781-1824). Prins, siden hertug af Leuchtenberg 79
Beaulieu-Marconnay, Carl Olivier von (1811-89). Gehejmereferendar i Weimar 44, 53, 56f, 76ff, 84
Berling, Carl (1812-71). Bogtrykker, generalintendant for civillisten 87, 92
Bernadotte, Jean Baptiste, se Karl 14. Johan
Berregaard, H. (1783-1876). Kammerherre hos Frederik 7. 96
Beskow, Bernhard von (1796-1868). Friherre, svensk digter 72, 74f, 111
Bjerregaard, Hans (1766-1860). Præst 22
Blessington, lady Marguerite (1789-1849). Engelsk forfatterinde 22, 63
Bloch, William (1845-1926). Jurist 25
Bluhme, C.A. (1794-1866). Politiker, konseilspræsident 104
Bock, J.C.A. (1813-79). Læge og hofmedicus 92
Bournonville, August (1805-79). Balletmester 42
Brandes, Georg (1842-1927). Kritiker og litteraturhistoriker 31
Bremer, Fredrika (1801-65). Svensk forfatter 70
Brockhaus, Heinrich (1804-74). Forlagsboghandler 52
Burdett-Coutts, Angela (1814-1907). Engelsk filantrop 87
Bøgh, Nicolai (1843-1905). Forfatter og litteraturhistoriker 90

Carl Alexander (1818-1901). Arvestorhertug, fra 1853 storhertug af Sachsen-Weimar-Eisenach 45, *45*, 46, 52ff, 64, 73, 75f, 83, 85f
Carl August (1844-94) Prins af Sachsen-Weimar-Eisenach 55

Carl Friedrich (1783-1853). Storhertug af Sachsen-Weimar-Eisenach 44, 56, 64
Carl, prinsesse *se* Maria, prinsesse af Preussen
Caroline Amalie (1796-1881). Dronning 1839 21, 47, 75, *95*, 96 101
Collin, Edvard (1808-86). Embedsmand 16, 30, 46, 51 53, 55, 60, 75ff, 84, 102, 104
Collin, Henriette Oline (1813-94). Gift med Edvard C. 42, 55, 87, 94
Collin, Jonas (1776-1861). Finansdeputeret 18, 28, *29*, 35, 51, 53, 55, 72, 83, 94
Collin, Jonas d.Y. (1840-1905). Zoolog 22
Coopmans, Edzard Wilhelm (1782-1853). Diplomat 20

Dagmar (1847-1928). Prinsesse af Danmark, gift 1866 med den senere zar Alexander 3. 113, *115*, 116
Danner, Louise (1815-74). Lensgrevinde, gift 1850 med Frederik 7. 69, 86, *88*, 89f, 93f, 96, 99, 99, 101
Davout, Louis-Nicolas (1770-1823). Fransk officer 9
Decken, Wilhelmine von der (1783-1858) 77
Dickens, Charles (1812-70). Engelsk forfatter 22, 63, 85, 87
Dingelstedt, Franz von (1814-81). Digter og teaterintendant i München 80, 82
Disraeli, Benjamin (1804-81). Engelsk statsmand og forfatter 63
Drewsen, Ingeborg, f. Collin (1804-77). Datter af Jonas Collin d.Æ. 71
Drewsen, Jonna (1827-78). Gift 1850 med baron Henrik Stampe 71, 98
Drewsen, Viggo (1830-88). Søn af A.D. 103f
Dreyer, Christopher Vilhelm (1738-1810). Diplomat 25
Du Puy, Edouard (ca. 1770-1822). Komponist og sanger 67
Dumas fils, Alexandre (1824-95). Fransk forfatter 21
Düring-Rosenkrantz, Ernst von (1830-90). Baron 108
Dönniges, Wilhelm von (1814-72). Gehejmelegationsråd hos kong Max 80

Eckermann, Johann Peter (1792-1854). Tysk forfatter 46
Eisendecher, Caroline (Lina) von (1821-75). Gift med Wilhelm von E. 44, 50f, 61

Ferdinand (1792-1863). Arveprins 100ff
Fernando (1816-89). Hertug af Sachsen-Coburg-Gotha, titulærkonge af Portugal 1853-55 114
Fesch, Giuseppe (1763-1839). Kardinal 18
Frederik (1771-1845). Prins af Hessen-Kassel, officer 9
Frederik (1820-84). Prins af Hessen-Kassel, landgreve 1867 101
Friedrich August 2. (1797-1854). Konge af Sachsen 1836 58
Friedrich Wilhelm 4. (1795-1861). Konge af Preussen 1840 51
Frijs, Krag-Juel-Vind, C.E. (1817-96). Godsejer og politiker, konseilspræsident 113
Fritsch, Constance von (1786-1858). Grevinde, overhofmesterinde 78

Georgios 1 (1845-1913). Prins Wilhelm (søn af Christian 9.), konge af Grækenland 1863 41, 113
Gertner, J.V. (1818-71). Maler 36
Gross, Amalie von (1802-79). Friherreinde og forfatter 54, 78
Grøn, L.J. (1827-1910). Grosserer 118

Gustaf (1827-52). Søn af Oscar 1. af Sverige og Norge, komponist 72, 75
Günther, Julius (1818-1904). Svensk operasanger 74

Hall, C.C. (1812-88). Politiker og konseilspræsident 102
Hallager, Thora (1821-84). H.C. Andersens værtinde 119
Hambro, Carl Joachim (1807-77). Dansk bankier i London 62
Hambro, Joseph (1780-1848). Bankier 62f
Hammerich, Julie (1806-79) 104
Hanck, Henriette (Jette) (1807-46). Forfatterinde 23, 47
Heiberg, Johan Ludvig (1791-1860). Digter 30, 42
Heiberg, Johanne Luise (1812-90). Skuespillerinde 42ff, 69
Heine, Heinrich (1797-1856). Tysk digter 12ff, 21
Hornemann, J.W. (1770-1841). Botaniker 33, 35
Hugo, Victor (1802-85). Fransk digter 21
Humboldt, Alexander von (1769-1859). Tysk naturforsker og kammerherre 51f
Høeg-Guldberg, Christian (1777-1867). Officer 32

Ingemann, Bernhard Severin (1789-1862). Digter 26, 30, 77, 91, 94

Johann (1801-73). Konge af Sachsen 1854 58, 93
Josefina Maximiliana Eugenia Napoleona (1807-76). Dronning af Sverige og Norge 1844. Gift med Oscar 1 72, 110, 112

Karl 14. Johan (1763-1844). Født Jean Baptiste Bernadotte, konge af Sverige og Norge 1818 9, 71
Karl 15. (1826-1872). Konge af Sverige og Norge 1859 72, 108f, *109*, 111f
Kauffmann, Heinrich (1819-1905). Officer, chef for Christian 9.s adjudantskab 113
Knuth, F.M. (1813-56). Greve, udenrigsminister 70
Koch, Jørgen Hansen (1787-1860). Arkitekt, hofbygmester 101f, 108

Lehmann, Orla (1810-70). Politiker og embedsmand 70, 98f
Levetzau, Joachim Godske (1782-1859). Overhofmarskal 49, 90, 96
Lind, Jenny (1820-87). Svensk sangerinde 46, 56f, 62f
Liszt, Franz (1811-86). Komponist 46, 78
Lorck, Carl B. (1814-1905). Dansk forlagsboghandler i Leipzig 57
Louis Philippe (1773-1850). Konge af Frankrig 1830-48 15
Louise (1817-98). Dronning 1863 100f, 103, *107*
Luis 1. (1838-89). Konge af Portugal 1861 114
Lund, Louis (1826-1901). Officer, adjudant hos kronprins Frederik (8.) 116
Lüth, A.H.F. (1806-59). Hofpræst hos dronning Amalia af Grækenland 39f
Lüth, Christiane (1817-1900). Gift med hofpræst Lüth 39f
Lüth, Damaris (1839-?). Datter af A.H.F. og Christiane Lüth 40
Læssøe, Signe (1781-1870) 67, 89, 104
Løitved, Hans (1809-61). Kammertjener hos Frederik 7. 90
Løvenskiold, Carl Ludvig (1822-98). Hofmarskal 103

Maltitz, Apollonius August von (1795-1870). Friherre, russisk gesandt i Weimar og forfatter 59

Maria da Gloria (1819-53). Dronning af Portugal 114
Maria (1805-77). Dronning af Sachsen, gift med Friedrich August 58
Maria Pavlovna (1786-1859). Storhertuginde af Sachsen-Weimar-Eisenach, gift med storhertug Carl Friedrich 44
Maria (1808-77). Prinsesse af Preussen (prinsesse Carl) 52, 55, 77
Martensen, H.L. (1808-84). Teolog, Sjællands biskop 113
Max (1811-64). Konge af Bayern 1848 79ff, *81*, 82f, 92
Meisling, Simon (1787-1856). Rektor 12, 26
Melchior, Sophie (1842-1900) 118, 120f
Meza, C.J. de (1792-1865). Officer, general 103
Moltke, Adam Wilhelm (1785-1864). Lensgreve, finansminister og konseilspræsident 70
Monrad, D.G. (1811-87). Politiker, konseilspræsident og biskop 104
Morgan, lady Sydney (1783-1859). Irsk forfatterinde 63
Müller, Friedrich von (1779-1849). Kansler i Weimar 22, 44f, 56

Napier, sir Charles (1786-1860). Engelsk viceadmiral 89
Nikolaj 1. (1796-1855). Zar af Rusland 1825 44, 76, 78, 101

Oehlenschläger, Adam (1779-1850). Digter 12, 30f, 45, 52, 66
O'Neill, Carlos (1820-74). Portugisisk købmand i Setubal 113f
O'Neill, Jorge (1817-90). Portugisisk købmand 113f
Oscar 1. (1799-1859). Konge af Sverige og Norge 1844 71ff, *73*, 74, 108
Oscar 2. (1829-1907). Konge af Sverige og Norge 1872 *110*, 110
Otto 1. (1815-67). Konge af Grækenland 1833-62 37ff, 41, *41*
Oxholm, W. (1805-76). Officer, overhofmarskal 113, 116

Palmerston, Henry John Temple (1784-1865). Viscount, engelsk statsmand 62f
Paludan-Müller, Frederik (1809-76). Digter 31
Peter (1827-1900). Arvestorhertug af Oldenburg 50
Ploug, Carl (1813-94). Digter og redaktør 97
Plüskow, Wilhelmine von (1793-1872). Overhofmesterinde hos dronning Amalia af Grækenland 38
Poulett, lady Charlotte Fanny (?-1877) 62

Rachel, Elisabeth Felix (1821-58). Fransk skuespillerinde 21
Rantzau-Breitenburg, Conrad (1773-1845). Rigsgreve 49f
Rasmussen, Louise, se Danner, Louise
Reventlow, Frederik (1791-1851). Greve, dansk gesandt i London 61ff
Rotschild, sir Anthony de (1810-76). Bankier 63

Sayn-Wittgenstein, Caroline von (1819-87). Prinsesse 78
Scavenius, Henriette (1819-98). Ejer af Basnæs 96
Schjørring, Christen. Lærer 12
Schmidten, H.G. von (1799-1831). Matematiker 12
Sophie (1824-97). Arvestorhertuginde, senere storhertuginde af Sachsen-Weimar-Eisenach 45
Sophie (1805-72). Ærkehertuginde af Østrig 58
Stanley, lady Henrietta Maria (1807-95) 62

Stephan (1817-67). Ærkehertug af Østrig, civilguvernør i Böhmen 57f
Stürmer, Bartholomäus von (1787-1863). Minister i Konstantinopel 20
Suffolk, lady Isabella (?-1891) 62
Sutherland, Harriet Leveson-Gower (1806-68). Hertuginde 62
Széchenyi, Francisca de Paola (1797-1873). Gift med Ludwig S. 58
Széchenyi, Ludwig (1781-1855). Greve, overhofmester hos ærkehertuginde Sophie 58

Thiele, Just Mathias (1795-1874). Sekretær ved Kunstakademiet 30
Thorvaldsen, Bertel (ca.1770-1844). Billedhugger 33, 35, 42ff, 52, 55, 82
Trap, J.P. (1810-85). Kabinetssekretær 65, 90, 92, 104, 113
Travers, C.C. Generalkonsul i Athen 37

Victoria (1819-1901). Dronning af Storbritannien og Irland 1837 8
Vilhelm, prins af Danmark *se* Georgios, konge af Grækenland
Wulff, Henriette (Jette) (1804-58) 22, 35, 71
Wulff, Peter Frederik (1774-1842). Søofficer 11, 26, 114

Young, Edward (1681-1765). Engelsk digter 22
Ørsted, Hans Christian (1777-1851). Fysiker 12, 30, 69
Ørsted, Mathilde (1824-1906). Datter af H.C.Ø.

